

อนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายเพี้ยง บุญรักษา

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร
วันอังคารที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๐

เจ้าภาพขอขอบพระคุณนายแพทย์ทุกท่านที่ได้ช่วยให้การรักษาพยาบาลนายเพี้ยง บุญรักษา และขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กรุณามาให้เกียรติและความช่วยเหลือในการรับพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้โดยทั่วกัน และได้โปรดให้อภัยในความบกพร่องทุกประการหากจะมีขึ้นด้วย

อนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายเพี้ยง บุญรักษา

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร
วันอังคารที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๐

คำนำ

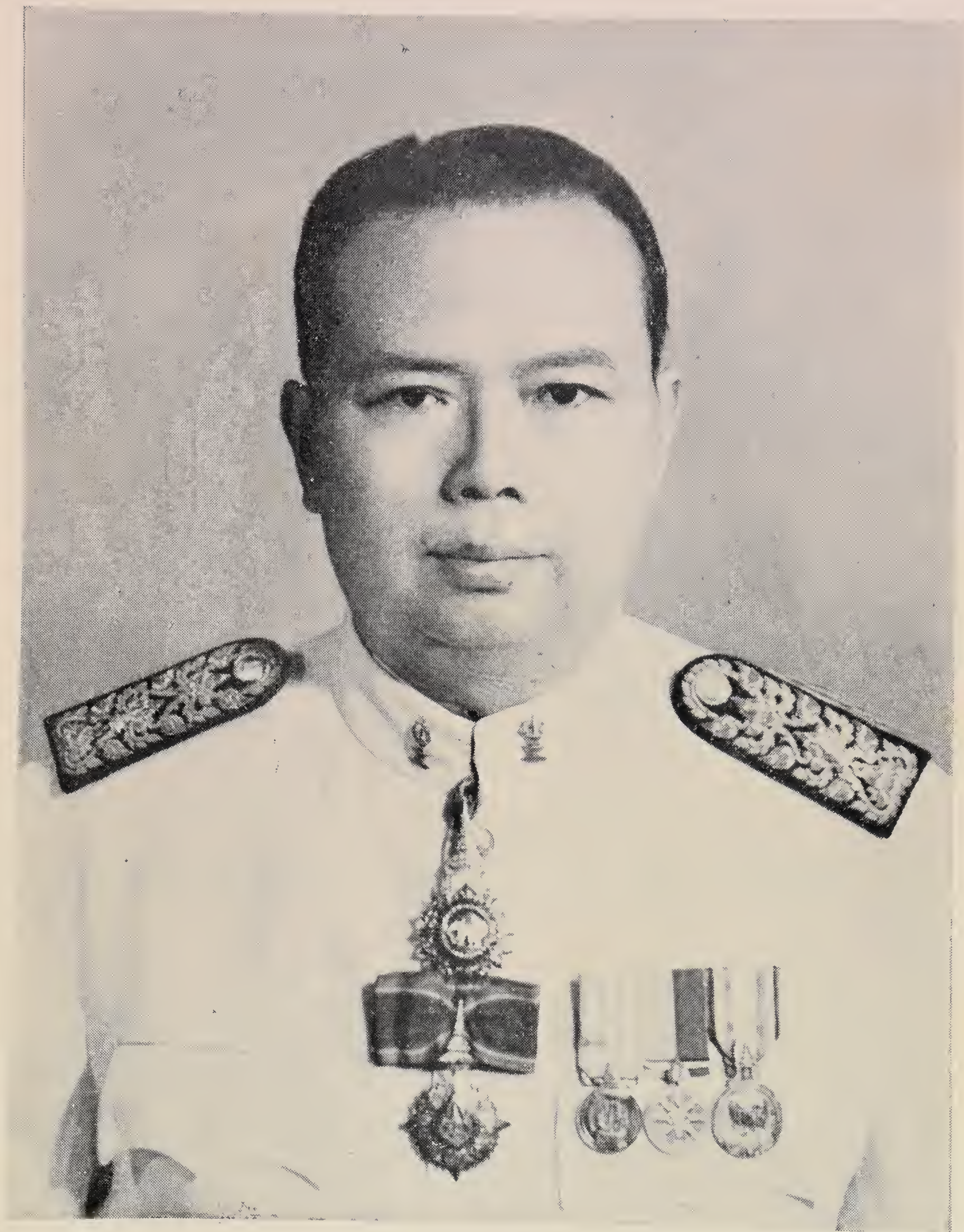
ในการพระราชทานเพลิงศพนายเพียง บุญรักษา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ในวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ นี้ คุณสุดสงวน บุญรักษา ภรรยานายเพียง บุญรักษา ได้ปรารภจะพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นายเพียง บุญรักษา และเพื่อเป็นการแสดงความคารวะ สำนึกในความกรุณาต่อท่าน ที่ให้ ความเมตตามาในงานพระราชทานเพลิงศพ จึงขอให้พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เลือกหนังสือที่เหมาะแก่นิสัยของนายเพียง บุญรักษา เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยเห็นว่า นายเพียง บุญรักษา ใช่แต่จะเป็นผู้สนใจในวิชากฎหมาย แต่ประการเดียวก็หาไม่ ยังสนใจในสัจจธรรมทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย เป็นผู้กระทำการอันใดก็มั่นอยู่ในเหตุผลเป็นสำคัญ จึงได้เลือกสรรค์หนังสือเรื่อง "ทำอย่างไรชาติหน้าจึงจะดีกว่าชาตินี้" "ตายแล้วอะไรไปเกิด" "ไฉนพระองคุลิมาลจึงเป็นพระอรหันต์ได้" และ "ประสบการณ์แห่งชีวิตที่หนีไม่พ้น" รวม ๔ เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องในพระพุทธศาสนาที่หนักในเหตุและผลเป็นสำคัญมารวมพิมพ์ในหนังสือนี้ หวังว่าคงจะอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้รับเป็นอย่างดี

ขอกุศลผลแห่งความดี ที่นายเพียง บุญรักษา ได้กระทำมาแล้วและประโยชน์ซึ่งท่านผู้รับหนังสือนี้ได้รับนั้น จงเป็นพลวปัจจัยนำส่งให้นายเพียง บุญรักษา ไปสู่สุคติในสัมปรายภพโดยควรแก่คติวิสัยทุกประการ

พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

๒๘ พ.ย. ๒๕๑๐

๔๑ ถนนพระอาทิตย์ พระนคร
โทร. ๘๑๙๕๖๓

นายเพี้ยง บุญรักษา

ชาตะ ๑๐ มกราคม ๒๔๕๗

มตะ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๐๙

ประวัติ

นายเพี้ยง บุญรักษา

นายเพี้ยง บุญรักษา เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๔๕๗ ณ ตำบล ถนนบันทัดทอง อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร เป็นบุตรคนที่ ๔ ของขุนดิตถ-กรรมประมาณ (ไพ่ บุญรักษา) และนางดี เมื่ออายุ ๘ ปี คือ พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้เริ่มการศึกษาที่โรงเรียนวัดสามจีน พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้ศึกษาที่โรงเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส พ.ศ. ๒๔๖๘ ศึกษาที่โรงเรียนมัธยมวัดบพิตรพิมุขรวม ๖ ปีสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๗๔ ศึกษาที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย รวม ๒ ปี สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๘ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้เข้าศึกษา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกนิติศาสตร์ เป็นเวลา ๑ ปี สำเร็จภาค ๑ และปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง รวม ๒ ปี ได้รับปริญญาเป็น ธรรมศาสตร์บัณฑิต เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ ขณะนั้นอายุได้ ๒๒ ปี

ในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๐ ได้เริ่มรับราชการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้รับเงินเดือน ๘๐ บาท วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่ง อัยการผู้ช่วยประจำศาลแขวงกบินทร์บุรี ได้รับเงินเดือน ๑๐๐ บาท เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๓ ต่อมาในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๘๕ ได้มีคำสั่งให้ไปรับราชการกระทรวงยุติธรรมตำแหน่งผู้พิพากษาในกระทรวงยุติธรรม รับราชการศาลแพ่ง เป็นข้าราชการตุลาการสามัญชั้นโท ได้รับเงินเดือน ๒๐๐ บาท และได้รับการแต่งตั้งโยกย้ายตำแหน่งเงินเดือนตามลำดับดังนี้ คือ

๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๕	ไปช่วยราชการในตำแหน่งผู้พิพากษา ศาลจังหวัดปทุมธานี
๕ มกราคม ๒๔๘๖	ได้ย้ายไปรับราชการศาลแพ่ง
๓ พฤษภาคม ๒๔๘๖	ได้มีคำสั่งที่ ๖๔/๘๖ ให้ย้ายไปรับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดพังงา และเป็นข้าราชการตุลาการชั้นโทสามัญอันดับ ๙ ได้รับเงินเดือน ๒๔๐ บาท เมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๘๘
๙ กรกฎาคม ๒๔๙๐	ได้มีคำสั่งที่ ๒๙/๒๔๙๐ ให้ย้ายไปรับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดสงขลา ๑ มกราคม ๒๔๙๑ ได้รับเงินเดือน ๓๐๐ บาท ๑ มกราคม ๒๔๙๒ ได้รับเงินเดือน ๓๒๐ บาท
๑๒ ธันวาคม ๒๔๙๒	ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดเพชรบุรี ๑ มกราคม ๒๔๙๓ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๓๕๐ บาท
๖ พฤษภาคม ๒๔๙๗	ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดไชยา ๑ มกราคม ๒๔๙๗ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๓๘๐ บาท ๑ มกราคม ๒๔๙๘ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๔๖๐ บาท
๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๙	ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดพัทลุง ๑ มกราคม ๒๔๙๙ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๔๕๐ บาท

๑ มกราคม ๒๕๐๐ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๖๕๐ บาท ๑ มกราคม ๒๕๐๑ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๗๐๐ บาท

๑ พฤษภาคม ๒๕๐๑	ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำกระทรวง
๒๕ มิถุนายน ๒๕๐๑	คำสั่งที่ ๖๓/๒๕๐๑ ให้ช่วยทำงานในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
๒๕ มีนาคม ๒๕๐๒	คำสั่งที่ ๒๕/๒๕๐๒ ให้ช่วยทำงานในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอาญาชั่วคราว
๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๒	คำสั่งที่ ๗๘/๒๕๐๒ ให้ช่วยทำงานในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงพระนครใต้ชั่วคราว ๑ มกรคม ๒๕๐๒ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๗๕๐ บาท ๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ ได้รับการปรับและเลื่อนอัตราเงินเดือนโดยรับเงินเดือนเป็น ๔,๙๐๐ บาท ๑ มกราคม ๒๕๐๓ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๕,๒๐๐ บาท
๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓	ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอาญา
๑๖ พฤษภาคม ๒๕๐๓	คำสั่งที่ ๕๗/๒๕๐๓ ให้ช่วยทำงานในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงพระนครใต้ชั่วคราว
๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๓	คำสั่งที่ ๑๒๗๐/๒๕๐๓ ให้กลับเข้ารับราชการศาลอาญาตามเดิม

๑ มกราคม ๒๕๐๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลแพ่ง

๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๗ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๕๗๐๐ บาท ๑ ตุลาคม ๒๕๐๘ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๖๒๐๐ บาท ๑ ตุลาคม ๒๕๐๙ ได้รับการเลื่อนเงินเดือนเป็น ๖๗๐๐ บาท

๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ เงินเดือน ๖๗๐๐ บาท

๒๖ ธันวาคม ๒๕๐๙ ออกจากราชการเพราะถึงแก่กรรมด้วยโรคความดันโลหิตสูง

ราชการพิเศษ ระหว่างรับราชการอยู่นั้น นายเพี้ยง บุญรักษา ได้ปฏิบัติราชการพิเศษคือ

๔ ถึง ๑๐ มกราคม ๒๔๙๘ ได้ร่วมประชุมในการประชุมสัปดาห์แห่งการป้องกันอาชญากรรม พ.ศ. ๒๔๙๘

๑๓ ถึง ๑๕ มกราคม ๒๔๙๘ ได้ร่วมประชุมอธิบดีผู้พิพากษาและผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ประจำ พ.ศ. ๒๔๙๘

๒๘ ตุลาคม ๒๕๐๗ เป็นกรรมการตรวจนับคะแนนการเลือกซ่อมกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๐๘ เป็นกรรมการตรวจนับคะแนนการ

เลือกซ่อมกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ

เครื่องราชอิสสริยาภรณ์ ตลอดเวลาที่นายเพี้ยง บุญรักษา รับราชการอยู่จนกระทั่งพ้นหน้าที่ราชการนั้น ได้รับพระราชทานเหรียญตราเครื่องราชอิสสริยาภรณ์เป็นบำเหน็จในราชการโดยลำดับคือ

๔ ธันวาคม ๒๔๙๑ ได้รับ จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย

๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ ได้รับ เหรียญบรมราชาภิเศก (เงิน)

๕ ธันวาคม ๒๔๙๔ ได้รับ จตุรภาภรณ์ ช้างเผือก

๕ ธันวาคม ๒๔๙๘ ได้รับ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ ได้รับ ตริตาภรณ์ช้างเผือก

๕ ธันวาคม ๒๕๐๘ ได้รับ ทวีติตาภรณ์มงกุฎไทย

นายเพี้ยง บุญรักษา ได้สมรสกับนางสุดสงวน จุหมณี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ มีบุตรและธิดารวม ๓ คนคือ

๑. นายพิสิฐ บุญรักษา

๒. นายพิศาล บุญรักษา (ถึงแก่กรรม ๓๐ กันยายน ๒๔๙๙)

๓. ด.ญ. อาภา บุญรักษา

ตามปกตินายเพี้ยง บุญรักษา เป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรง เมื่อครั้งรับราชการต่างจังหวัด ได้เล่นกีฬาเทนนิสเป็นประจำ ครั้นปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้ย้ายเข้ารับราชการในพระนคร จึงไม่ได้เล่นกีฬาและออกกำลังกาย ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ แพทย์ตรวจร่างกายพบว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูง และโรคเกาท์ (GOUT) ได้รับการรักษาพยาบาลจากนายแพทย์ตลอดมาประมาณ ๒ ปี วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๐๗ นายเพี้ยง บุญรักษา ได้ป่วยมีอาการหนักเนื่องจากโรคเกาท์ (GOUT) ได้รับการรักษาพยาบาล ณ โรงพยาบาลศิริราช รวมเวลา ๒๐ วัน อาการทุเลาเป็น

ปกติ สามารถเดินและไปปฏิบัติราชการได้ตลอดมา กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ประมาณต้นเดือนธันวาคม มีอาการปวดและมึนศีรษะเนื่องจากโรคความดันโลหิตสูง แพทย์ลงความเห็นให้ลาพักราชการมีกำหนด ๑ เดือน วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๐๙ อาการมึนศีรษะมากขึ้น ประกอบกับปัสสาวะไม่ปกติ เนื่องจากไตทำงานไม่ปกติ จึงได้นำส่งวชิรพยาบาลให้แพทย์ทำการตรวจรักษา วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๐๙ อาการดีขึ้นบ้าง สามารถจดจำและทักทายผู้ไปเยี่ยมได้ทุกคน วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๙ อาการทรุดลงบ้าง กระทั่งถึงวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๐๙ มีอาการชักบางขณะและไม่สามารถพูดได้ แต่ยังจดจำและฟังรู้เรื่องบ้าง วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๙ มีอาการเพียบหนัก แพทย์ได้ร่วมกันเยียวยารักษาจนสุดความสามารถ แต่เนื่องจากคนไข้มีอาการอ่อนเพลียประกอบกับมีโรคปอดบวม (PNEUMONIA) แทรก อาการจึงยังไม่ทุเลา มีแต่ทรงกับทรุด และในคืนวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๐๙ เวลา ๐๒.๑๓ น. ลมหายใจก็สิ้นสุดลง ทั้งที่นายแพทย์ได้พยายามให้ความช่วยเหลือทุกวิถีทาง สิริรวมอายุได้ ๕๒ ปี ๑๐ เดือน ๑๔ วัน.

คำอาลัย

มรณกรรมของคุณเพี้ยง บุญรักษา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์นั้น ย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่าทำให้วงงานศาลยุติธรรมของเราขาดผู้พิพากษาที่ดีมีความสนใจในวิชากฎหมาย และมีความมั่นคงหนักแน่น ทั้งสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ตุลาการเป็นอย่างดีไปคนหนึ่ง ข้าพเจ้าเสียดายและอาลัยคุณเพี้ยง บุญรักษา และระลึกถึงคุณความดี ของคุณเพี้ยง บุญรักษามาก ในโอกาสนี้ขอตั้งสัตยาธิษฐานให้คุณแห่งความดีที่คุณเพี้ยง บุญรักษา ได้สร้างสมให้แก่สถาบันตุลาการ จงเป็นปัจจัยนำส่งให้คุณเพี้ยง บุญรักษา ไปสู่สุคติ ตามควรแก่ คติ วิสัย จงทุกประการ

(นายประกอบ หุตะสิงห์)

ประธานศาลฎีกา

ศาลฎีกา

๒๘ พ.ย. ๒๕๑๐

คำไว้อาลัย

คุณเพี้ยง บุญรักษา เป็นเพื่อนร่วมงานกับข้าพเจ้ามาในสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๙ ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่จังหวัดสงขลา โดยคุณเพี้ยงเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดพัทลุง ซึ่งอยู่ในเขตปกครองของอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๙ คุณเพี้ยงกับข้าพเจ้าจึงรู้จักชอบพอกันตั้งแต่นั้นเป็นลำดับมา ระหว่างเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอยู่ที่จังหวัดพัทลุง คุณเพี้ยงตั้งใจทำงานด้วยความวิริยะ อุตสาหะเป็นเยี่ยม นอกจากความดีดังกล่าว คุณเพี้ยงยังเป็นผู้พิพากษาที่มีความรู้ ความสามารถและความซื่อสัตย์สุจริตดีมาก ทั้งเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนของทางราชการ แม้จะมีการงานในหน้าที่อันเป็นภาระหนักอยู่แล้ว เพราะศาลจังหวัดพัทลุงเป็นศาลที่มีปริมาณคดีอาญาอุกฉกรรจ์สูง แต่คุณเพี้ยงก็ยังไม่ทอดทิ้งการศึกษาหาความรู้ทั้งในวิชากฎหมายและความรู้ทั่วไป และด้วยความมีใจรักในทางนี้ คุณเพี้ยงจึงมาออกปากขอให้ข้าพเจ้าหาทางให้ได้ย้ายมาทำงานทางวิชาการในกรุงเทพ ฯ ในที่สุดคุณเพี้ยงก็ได้ย้ายเข้ามาประจำทำงานอยู่ในกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์สมความประสงค์ จนกระทั่งได้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ในกาลต่อมา ระหว่างรับราชการอยู่ที่ศาลอุทธรณ์นี้ คุณเพี้ยงก็ได้ทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังความคิดให้แก่ราชการในหน้าที่ จนตัวล้มป่วยและถึงแก่กรรมก่อนวัยอันควร เมื่อข่าวมรณกรรมของคุณเพี้ยงได้ทราบไปถึงเพื่อนฝูงต่างก็พากันเศร้าสลด และเสียดายที่วงการศาลยุติธรรมได้ขาดผู้พิพากษาที่ดีอย่างคุณเพี้ยงไปก่อนที่คุณเพี้ยงจะได้สนองพระเดชพระคุณราชการให้สมความปรารถนาที่ได้มีมาแต่เยาว์วัย ข้าพเจ้าเชื่อว่าคุณธรรมความดีที่คุณเพี้ยงได้ประกอบไว้ จะช่วยให้คุณเพี้ยงมีความสุขในสัมปรายภพทุกประการ

(นายกำธร พันธุลาภ)
อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

คำอุทิศ

ย่อมเป็นที่ทราบกันในวงการตุลาการว่า คุณเพี้ยง บุญรักษา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ เป็นผู้พิพากษาที่มีความขยันหมั่นเพียร มีความรู้ความสามารถ ดำรงตนในหน้าที่ตุลาการที่ดีคนหนึ่ง และได้ถึงแก่กรรมลงในระหว่างอยู่ในหน้าที่ราชการ ข้าพเจ้าในฐานะเคยรับราชการในหน้าที่ตุลาการมาและในส่วนตัว รู้สึกเสียดายอาลัยในคุณธรรมและความดีของคุณเพี้ยง บุญรักษา ที่ได้ปฏิบัติต่อหน้าที่ตุลาการมาสำเร็จด้วยความดี ควรแก่การสรรเสริญเป็นอันมาก ขอคุณแห่งความดีนั้นจงเป็นพลวปัจจัยสนองให้คุณเพี้ยง บุญรักษา ไปสู่สุคติภพ ตามควรแห่งความดีนั้นทุกประการ

(นายสัญญา ธรรมศักดิ์)

นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

๒๘ พ.ย. ๒๕๑๐

คำไว้อาลัย

แม้คุณเพี้ยง บุญรักษา จะมิเคยได้ร่วมรับราชการมากับข้าพเจ้าโดยตรงก็ดี แต่เป็นที่ทราบกันในบรรดาผู้พิพากษาทั่วไปว่า คุณเพี้ยง บุญรักษา เป็นผู้สนใจในวิชากฎหมาย มีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ตุลาการด้วยความเอาใจใส่ มีวิริยะ อุตสาหะ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นอย่างดี การที่คุณเพี้ยง บุญรักษา มาถึงแก่กรรมลงโดยด่วน และยังอยู่ในวัยที่จะปฏิบัติหน้าที่ตุลาการต่อไปได้อีกหลายปีเช่นนี้ ย่อมเป็นที่น่าเสียดายและควรอาลัยเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าเชื่อว่าด้วยอำนาจแห่งคุณความดีของ คุณเพี้ยง บุญรักษา ที่ได้สร้างสมอบรมมาดังกล่าวนั้น จักเป็นผลสนองให้คุณเพี้ยง บุญรักษา ประสบสุขคติในสัมปรายภพตามควรแก่วิสัยทุกประการ

(พระมนูเวทย์วิมลนาท)

๒๘ พ.ย. ๒๕๑๐

สำนึกในคุณาปการของคุณเพี้ยง บุญรักษา

ทุกชีวิตในครอบครัวของดิฉันอยู่ภายในอ้อมอกของคุณเพี้ยง บุญรักษา สามีของดิฉันคนเดียว เราอยู่ด้วยกันด้วยความเห็นอกเห็นใจตลอดมาโดยไม่หวั่นไหวต่อความยากจน จำได้ว่าตอนอยู่หัวเมืองในระหว่างสงครามที่จังหวัดพังงา ต้องปลูกมันเพื่อช่วยประหยัดข้าวสารให้เปลืองน้อยลง เพราะระหว่างนั้นข้าวสารที่พังงาแพงมาก และตลอดชีวิตของคุณเพี้ยงที่อยู่กินด้วยกัน ไม่เคยมีบ้านเรือนของตนอยู่เอง ตอนอยู่หัวเมืองส่วนมากอยู่บ้านหลวง ตอนย้ายเข้ากรุงเทพฯ ต้องมาเช่าบ้านอยู่ ชีวิตของคุณเพี้ยงที่บ้านมีแต่นั่งอ่านหนังสือตำรากฎหมาย หรือมิฉะนั้นก็สารคดีอย่างอื่น นาน ๆ จะมีสักครั้งที่ปรับทุกข์กันถึงความไม่ใคร่จะมีเงินพอใช้สอยในครอบครัว แต่เราก็เข้าใจกันดี สุขสบายดี ตามฐานะไม่เคยเดือดร้อนว่าจะมีไม่พอกิน ส่วนที่จะมีให้พอใช้หรือไม่นั้น เราไม่พูดถึง

การสูญเสียคุณเพี้ยง บุญรักษา ทำให้ครอบครัวของดิฉันขาดที่พึ่งทั้งทางใจและทางทรัพย์ อย่างไรก็ดี แต่ก็เพราะหยาดเหงื่อและกำลังปัญญาของคุณเพี้ยง บุญรักษาโดยแท้ ที่ทำให้ครอบครัวของดิฉันได้รับพระราชทานบำเหน็จมาเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งพอซื้อบ้านเล็กอยู่ได้ ณ บัดนี้ ๑ หลัง ครั้งใดที่เห็นบ้าน มาถึงบ้านก็อดจะระลึกไม่ได้ว่า นี่แหละคือหยาดเหงื่อและกำลังปัญญามรดกของคุณเพี้ยง บุญรักษา ที่มอบให้ดิฉันและบุตรเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว ดิฉันตื้นตันใจเสมอ ๆ เมื่อนึกถึงความจริงข้อนี้ ซึ่งถ้าจะเขียนต่อไปก็คงอีกยาวไม่จบง่าย จึงขอถอดใจและความสำนึกในคุณาปการของคุณเพี้ยง บุญรักษาไว้เพียงนี้

ขอให้กุศลผลบุญที่ได้สร้างสมอบรมมา และความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ราชการรับใช้ชาติด้วยดีตลอดมานั้น รวมทั้งกุศลที่ดิฉันและบุตรได้ร่วมกันกระทำมาแล้ว และกระทำในครั้งนี้ จงเป็นปัจจัยให้คุณเพี้ยง บุญรักษาจงประสบแต่ความสุขความสงบในสัมปรายภพจงทุกประการ

สุดสงวน บุญรักษา

๒๘ พ.ย. ๒๕๑๐

อาลัยจากลูก

๒๖ ธันวาคม ๒๕๐๙ เวลา ๐๒.๑๓ น. เป็นวันและเวลาที่คุณพ่อได้จากลูกทั้งสองไปโดยไม่มีวันกลับ คุณพ่อได้เคยป่วยหนักมาครั้งหนึ่งเมื่อปลายปี ๒๕๐๗ แต่ได้รับการรักษาพยาบาลเป็นปกติ กระทั่งปี ๒๕๐๙ เดือนธันวาคม คุณพ่อได้ป่วยอีก แพทย์ลงความเห็นว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูง ลูกทั้งสองได้ผลัดกันเฝ้าพยาบาลคุณพ่อตลอดเวลาที่เจ็บป่วย โดยไม่นึกฝันว่าครั้งนี้คุณพ่อจะจากลูก ๆ ไป

ปกติคุณพ่อเป็นผู้มีสุขภาพดี เมื่อครั้งที่ลูกๆ อยู่กับคุณพ่อที่ต่างจังหวัด คุณพ่อได้เล่นกีฬาเทนนิสเสมอ เมื่อย้ายเข้ารับราชการประจำพระนครแล้ว คุณพ่อก็ไม่ได้ออกกำลังกายอีกเช่นแต่ก่อน ทำให้อ้วน และมีอาการเจ็บป่วย แพทย์ตรวจพบว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูง ประกอบกับเป็นโรคเกาท์ (GOUT) ด้วยจึงขัดขวางต่อการออกกำลังกาย

คุณพ่อเป็นผู้ที่เอาใจใส่ต่อครอบครัวเป็นอย่างดี เอาใจใส่ต่อการศึกษาของลูก ๆ สิ่งใดที่ลูกไม่เข้าใจก็สอนและสั่งตลอดมา คุณพ่อสอนให้ลูกประกอบแต่กรรมดี ให้ละเว้นกรรมชั่ว ให้รักษาเกียรติยศ วงศ์ตระกูล คุณพ่อมีความเป็นห่วงอนาคตของลูก ๆ มากที่สุด ได้เคยวาดอนาคตของลูก ๆ ไว้ แต่ยังไม่สมเจตนาก็สิ้นบุญเสียก่อน

คุณพ่อเป็นผู้มีความวิริยะอุตสาหะอย่างแรงกล้า ได้เคยเล่าว่าครั้งยังเด็กนั้นคุณพ่อก็ไม่ได้สุขสบายนัก ต้องอาศัยอยู่กับญาติ และต้องทำงานไปด้วยศึกษาไปด้วยกระทั่งจบการศึกษา และแม้กระทั่งปฏิบัติหน้าที่ราชการ คุณพ่อก็ยังอุทิศเวลาส่วนตัวและเวลาพักผ่อนที่บ้านนำงานมาทำด้วย

ปกติคุณพ่อเป็นผู้ที่ตื่นนอนเช้าตรู่เป็นประจำ และดูตำหรับตำรากฎหมายเป็นอย่างนี้ทุกวันตลอดมากว่า ๒๐ ปี เมื่อกลับจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการก็พักผ่อนอยู่กับบ้าน คุณพ่อไม่ชอบไปเที่ยวเตร่ที่ไหน ครั้งอยู่ต่างจังหวัด เย็นก็เล่นกีฬาคือเทนนิส เมื่อลูกยังเด็กอยู่ คุณพ่อหัดให้เล่นเทนนิสด้วย โดยสอนว่าควรเล่นกีฬาให้เป็น ลูก ๆ ก็เล่นหลายปี แต่ก็เล่นไม่ได้ดีเท่าคุณพ่อ

เมื่ออยู่บ้านคุณพ่อเป็นผู้มีอัธยาศัยเรียบร้อย คุณพ่อไม่เคยดุหรือว่าลูก ๆ ด้วยถ้อยคำไม่ไพเราะเลย เมื่อลูกทำผิดหรือพลาดลงไป พ่อก็เรียกไปว่ากล่าวสั่งสอนและแนะนำให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ตลอดเวลา ๒๐ ปี ลูกไม่เคยเห็นคุณพ่อได้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตหรือเบียดเบียนผู้ใดเลย คุณพ่อพูดน้อยแต่กินความหมายมาก ทั้งไม่เคยพูดเล่นหรือนินทาผู้ใดเลย วันพระหรือวันอาทิตย์ คุณพ่อต้องไปไหว้พระเสมอ

คุณพ่อได้จากลูก ๆ ไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ คำพูดคำสั่งสอนของคุณพ่อลูก ๆ ยังจดจำได้เสมอ แม้คุณพ่อจะได้จากลูก ๆ ไปแล้ว แต่ก็เป็นการจากไปโดยร่างกายเท่านั้น คำสั่งสอน ความโอบอ้อมอารี ความอบอุ่นที่ลูก ๆ ได้รับจากคุณพ่อ ตลอดจนคุณงามความดีที่คุณพ่อได้ปฏิบัติมาตั้งแต่ลูก ๆ ยังจำความได้นั้นบัดนี้ยังอยู่ในความทรงจำของลูก ๆ และจะอยู่ตลอดไปไม่ได้จากตามร่างกายของคุณพ่อไปด้วยเลย

ลูก ๆ เชื่อว่าภพหน้านั้นมีจริง และเมื่อประมวลการกระทำและการปฏิบัติของคุณพ่อ แล้วหวังว่าคุณพ่อที่รักเคารพยิ่งของลูกคงไปสู่สุคติตามผลแห่งกุศลกรรมที่ได้ปฏิบัติมานั้นทุกประการ

จากลูก

๒๘ พ.ย. ๒๕๑๐

เรื่องในเล่ม

ปาฐกถาพิเศษ

เรื่อง "ทำอย่างไรชาติหน้าจึงจะดีกว่าชาตินี้"

โดย

พระพรหมมุนี วัดราชผาติการาม

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายก พ.ส.ท. กล่าวนำ

พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้กราบเรียนอาราธนาพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพรหมมุนี วัดราชผาติการาม มาแสดงพระธรรมกถาเรื่อง "ทำอย่างไรชาติหน้าของเราจึงจะดีกว่าชาตินี้" ซึ่งเป็นหัวข้อที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก จึงขอขอบพระเดชพระคุณพระพรหมมุนีที่กรุณามา และขอขอบพระคุณท่านทั้งหลาย กับพระเดชพระคุณคณะสงฆ์ทั้งหลายที่มาฟัง กับขอขอบคุณโรงพยาบาลสงฆ์ที่กรุณาให้สถานที่

ขอกราบเรียนด้วยว่า ปาฐกถาเหล่านี้ เป็นชุดของปาฐกถานอกสถานที่ของพุทธสมาคม ฯ เพราะเหตุที่สถานที่พุทธสมาคมยังไม่พร้อมบริบูรณ์ที่จะทำการปาฐกถาได้โดยถูกต้องมีระเบียบแบบแผน คือ ยังดำเนินการประดับประดาข้างในอยู่ให้เรียบร้อยต่อไปจึงต้องขอสถานที่ภายนอก เช่น โรงพยาบาลสงฆ์ เป็นต้น อย่างวันนี้ หวังว่าท่านทั้งหลายคงได้รับรสของพระธรรมล้ำลึกในวันนี้เป็นแน่นอน ขอขอบคุณอีกครั้ง ขออาราธนาพระเดชพระคุณ

แสดง ณ หอประชุมโรงพยาบาลสงฆ์ เมื่อวันเสาร์ที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๑๐
ตามคำนิมนต์ของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ฯ

พระพรหมมุนี

ท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย วันนี้ พุทธสมาคมได้อาราธนาให้มาแสดงธรรมกถาในหัวข้อว่า "ทำอย่างไรชาติหน้าของเราจึงจะดีกว่าชาตินี้" ก่อนจะแสดงปาฐกถาหรือจะพูดตามหัวข้อ อาตมาก็อยากออกตัวสักเล็กน้อย คือว่า อาตมาไม่ใช่นักพูด ไม่ค่อยเคยแสดงปาฐกถา ไม่ค่อยจะได้สนใจ เพราะการพูดอย่างนี้นั้น ถ้าจะพูดให้ดีก็ต้องเป็นคนสนใจ อาตมาไม่ค่อยได้สนใจ แต่เพราะเหตุว่ากรรมการธรรมศึกษาพุทธสมาคมฯ ท่านไปอาราธนา ท่านบอกว่า เป็นระเบียบของพุทธสมาคมว่า ปีหนึ่งเมื่อเข้าพรรษาเราเริ่มจะมีปาฐกถา ในวันแรกต้นพรรษานั้น ต้องให้ภิกษุเป็นผู้แสดงปาฐกถาเป็นการเบิกโรงได้เคยอาราธนาท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน เมื่อก่อนที่ท่านยังไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระสังฆราชก็เคยมี พระมหาเถระอื่นก็เคยมี สำหรับปีนี้ก็ขอให้อาตมามาพูด อาตมาเห็นว่าขนาดเบิกโรงก็เหมือนกับฤาษีหนังตลุงปักษ์ใต้ ญาติโยมที่เป็นชาวปักษ์ใต้ก็เคยได้เห็นฤาษีหนังตลุงปักษ์ใต้ ฤาษีไม่ต้องทำอะไรมาก ออกมาแสดงเป็นการเบิกโรงครู่หนึ่ง ไหว้ครูเสร็จแล้วก็เข้าโรง แล้วจึงแสดงเรื่องนี้ก็เหมือนกัน จึงบอกคุณพันธ์ นัยวิทิต กรรมการธรรมศึกษาของพุทธสมาคมฯ ว่า รับมาเป็นฤาษีให้ได้แล้วต่อ ๆ ไปก็จะได้แสดงเรื่อง ข้อที่จะพูดนั้น เป็นหัวข้อที่พูดยาก ถ้าเราจะว่ากันแล้ว พระพุทธเจ้าท่านยังไม่ตรัส ใครมาทูลถามพระพุทธเจ้าท่านไม่ตรัส เรียกว่า "อัพยากตปัญหา" ปัญหาที่ไม่ตรัสพยากรณ์ ที่ไม่ตรัสพยากรณ์นั้นประทานอรรถาธิบายว่า เป็นความเห็นรกเลี้ยว เป็นความเห็นกันดาร เป็นความเห็นที่เป็นเสี้ยมหนาม เป็นความเห็นกวัดแกว่ง เป็นความเห็นที่ผูกไว้ เป็นไปกับด้วยทุกข์ เป็นไปกับด้วยความลำบาก เป็นไปกับด้วยความคับแค้น เป็นไปกับด้วยความเร่าร้อน ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายจากความกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อความดับ ไม่เป็นไปเพื่อความเข้าไปสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อความรู้ดี ไม่เป็นไปเพื่อ

ความร้อนใจ คือไม่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน เพราะฉะนั้น ถ้าใครมาทูลถาม ไม่ตรัสตอบ ครั้งพุทธกาลคนชอบพูดกันอย่างนี้มาก พวกศาสดาต่าง ๆ มาเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วก็มักจะถามพระพุทธเจ้าอย่างนี้เสมอ เช่น ถามว่า โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือไม่มีที่สุด จนถึงถามว่า สัตว์ตายแล้วเกิดไหม? หรือสัตว์ตายแล้วไม่เกิด สัตว์ตายแล้วเกิดบ้างไม่เกิดบ้างไหม? อะไรอย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า โน กลฺโล ปญฺโห ปัญหาไม่ควรแก้ มีพราหมณ์ผู้หนึ่งมาถามพระองค์ว่า "ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นวิเศษ (พระอรหันต์) จะเกิดขึ้น ณ ที่ไหน รับสั่งว่า คำที่ว่าเกิดขึ้นนี้ไม่ควรพูด ถ้าเช่นนั้นไม่เกิดหรือ? ไม่ควรพูดเหมือนกัน ถ้าเช่นนั้นเกิดก็มิใช่ ไม่เกิดก็มิใช่หรือ? ไม่ควรพูดเหมือนกัน นี่ยกเป็นตัวอย่าง พราหมณ์ผู้นั้น พอพระพุทธเจ้าตรัสว่าไม่ควรพูด ๆ ทุกข้อ ก็ทูลทันที ข้าพเจ้าหมดเลื่อมใส เมื่อก่อนที่จะออกจากบ้านวันนี้มาหาพระสมณะโคดม นึกว่าจะได้ความรู้มากทีเดียว พอมาถึงไม่ได้ความรู้อะไรเลย รับสั่งไม่ควรพูด ๆ พระองค์ก็บอกว่า ควรแล้วที่ท่านจะไม่รู้ เพราะว่าธรรมนี้ลึก เห็นได้ยาก สงบระงับ ประณีตละเอียด บัณฑิตเท่านั้นจะรู้ได้ สมควรที่ท่านจะไม่เลื่อมใสในเรา เพราะท่านนั้นมีศาสดาต่างกัน มีสำนักต่างกัน มีความเป็นอยู่ต่างกัน มีข้อปฏิบัติต่างกัน ที่ท่านไม่เลื่อมใสในเรานั้นสมควร แล้วก็ชวนคุยเรื่องอื่นต่อไปพอเห็นว่าเพลินดี แล้วท่านรับสั่งถามว่า นี่ถ้าสมมุติว่า ถ้าเขามากองไฟกองหนึ่งข้างหน้าของท่าน ท่านเห็นไหม? พราหมณ์ทูลตอบว่า "เห็น" ทำไมไฟจึงติดขึ้น พราหมณ์จึงตอบว่า เพราะมีเชื้อ เช่น ใบไม้แห้ง หญ้าแห้ง มีน้ำมัน หรือมีไส้อย่างตะเกียง คราวนี้ท่านรับสั่งว่า ถ้าไฟนั้นดับท่านเห็นไหม? พราหมณ์ทูลตอบว่า เห็น เพราะมันดับอยู่ข้างหน้า ใคร ๆ จะไม่เห็น ตรัสถามว่า ทำไมจึงดับ พราหมณ์ตอบว่า เพราะเชื้อหมด ท่านรับสั่งว่า ไฟดับแล้วไปไหน? พราหมณ์พูดว่า โธ่ อย่างนี้ถามได้ อย่างนี้เขาไม่ถามกันหรอก ไฟดับแล้วเรียกว่าดับ

เพราะหมดเชื้อแล้ว ท่านบอกว่า ที่ถามว่าท่านผู้พ้นวิเศษ (พระอรหันต์) ตายแล้วไปไหน ก็เหมือนกับไฟดับ ไฟดับแล้วเขาไม่พูดว่าไปไหนเหมือนกัน ไฟดับแล้วก็แล้วไป ฉันใด พระอรหันต์ตายแล้ว ก็เหมือนไฟดับฉันนั้น เอาแค่นี้ เรียนไปรู้เอง

พระเถระรูปหนึ่ง ชื่อ มาลุงกยะ เข้ามาบวช พอบวชเสร็จแล้วก็เฝ้าทูลอ้อนวอนขอให้ทรงพยากรณ์ปัญหา ๑๐ ข้อ มีโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยงเป็นต้น พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ พระมาลุงกยะรำพึงว่า มาบวชทั้งที่ต้องการรู้อะไรก็ไม่โปรดประทาน ไม่ทรงพระอนุเคราะห์ก็จะลาสิกขา พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า ลาสิกขาก็ลาไป ก็ไม่ได้บอกไว้ว่า ขอให้ช่วยพยากรณ์ปัญหา ๑๐ ประการเมื่อเธอมาบวชนี้ และเราก็ไม่ได้บอกว่า เมื่อเธอมาบวชแล้ว เราจะพยากรณ์ปัญหานี้ ไม่ได้พูดไม่ได้ปฏิญาณกันไว้ เพราะฉะนั้นสึกก็สึก หรือจะเป็นอย่างไรก็ช่วยไม่ได้ ท่านรับสั่งเพียงเท่านี้ ที่ท่านไม่ทรงพยากรณ์ก็อย่างที่ว่ามาแล้ว คือว่า ไม่เป็นไปเพื่อเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อคลายกำหนัด เป็นต้น

คราวนี้เราหยิบยกข้อนี้ขึ้นมาพูดนั้น ไม่เป็นการอวดรู้ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าไปหรือไม่ใช่อวดรู้ เรายกขึ้นพูด ไม่ใช่หมายความว่า เราจะเก่งกว่าพระพุทธเจ้า ถ้าว่าอย่างนั้นจำจะต้องกล่าวถึงคุณพันธ์มาอ้างด้วย ไม่ใช่ของอาตมาผู้เดียว เราได้ปรึกษากันวันนั้น ถ้าหากว่าจะบาปก็รับกันคนละครึ่ง ต้องให้คุณพันธ์ครึ่งหนึ่ง ที่ยกขึ้นมาพูดนี้เราพูดกันพึ่งประดับความรู้ ไม่ใช่เรานี้จะรู้เกินพระพุทธเจ้าไป ยกขึ้นมาพูดหาความรู้ ทำไมพระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ ในพระบาลีต่าง ๆ ถ้าเราอ่านไปจะพบว่า ตายแล้วถ้ามีเชื้อเกิด ไม่มีเชื้อไม่เกิด คือดับเหมือนไฟดับ แต่ไม่ได้ว่าไว้ตรง ๆ ทีนี้ทำไมไม่ทรงพยากรณ์ เหตุผลของพระองค์ท่านก็มีแล้วว่า ไม่เป็นไปเพื่อเบื่อหน่ายในสังขาร ไม่เป็นไปเพื่อคลายจากความกำหนัดในสังขาร

ไม่เป็นไปเพื่อความดับ ไม่เป็นไปเพื่อความเข้าไปสงบ ไม่เป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อความรู้พร้อม ไม่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน ที่รับสั่งอย่างนี้นั้น เหมือนกับทรงให้สติว่า ดำเนินการปฏิบัติไปเถิดแล้วจะรู้เอง อย่างพระมาลุงกยะที่ยกมากล่าวเมื่อตะกี้นี้ ท่านก็เรียนไป ๆ ลงที่สุดก็ไม่ต้องทูลถาม พอเป็นพระอรหันต์แล้วไม่ถาม รู้เองว่า "ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด" ทีนี้ที่เราจะพูดนี้ เราพูดกันฟังที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์นั้น มิได้หมายความว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงเป็นสัพพัญญู พระพุทธเจ้าทรงทราบหมด แต่ที่ไม่ทรงพยากรณ์นั้น คล้าย ๆ กับว่าไม่ต่อความยาวสาวความยืด แทนที่จะพูด ๓๐ นาทีให้ได้เรื่อง ถ้าพูดเรื่องเกิดตาย ตายเกิด ๑ ช.ม. ก็ยังไม่ได้เรื่อง เพราะฉะนั้น พูดอย่างอื่นดีกว่า คล้าย ๆ กับคนที่ยังไม่เคยไปวัดพระแก้ว แล้วจะมาถามเรื่องวัดพระแก้วนั้นว่า "วัดพระแก้วหน้าโบสถ์หันไปทางไหน ? รูปร่างอย่างไร ? สูงเท่าไร ? มียักษ์หน้าวัดกี่ตัว ? ถือกระบองหรือไม่ ?" ให้คนอธิบายเรื่องวัดพระแก้วให้ฟังเสร็จแล้วก็เปล่า ได้ความรู้อย่างเขาว่านั่นเอง สู้เราไปวัดพระแก้วเสียเองดีกว่าปุ๊บเดียวเห็นหมด อุปมาข้อนี้ฉันใด ที่พระพุทธเจ้าไม่ตรัสว่า คนตายเกิดหรือไม่ก็ฉันนั้น ปฏิบัติพอตรัสรู้อริยสัจจ์แล้วรู้เอง เพราะอริยสัจจ์ฝ่ายสมุทัย ก็เรื่องตายเกิด ฝ่ายนิโรธก็เรื่องดับ อยู่ในอริยสัจจ์นั่นเอง แต่ถ้าพระพุทธเจ้าจะชี้ว่าอย่าพูดเรื่องนี้เลย ไปเรียนอริยสัจจ์ดีกว่า อริยสัจจ์ไม่ใช่จะเรียนง่ายทุกคน บางคนบารมียังอ่อน อินทรีย์ยังอ่อน ยังตรัสรู้อริยสัจจ์ไม่ได้ ต้องเรียนต่ำ ๆ ไปก่อน เช่น อนุปุพพิกถาไปก่อน ฉะนั้นจึงออกตัวอีกทีหนึ่งว่า ที่ยกเรื่องนี้ขึ้นมาพูดกันฟังวันนี้ อาตมาไม่ได้เตรียมตัวมาเลยเอาของเก่ามาเล่าใหม่แท้ ๆ ทีเดียว คือไม่มีเวลาที่จะค้นอะไรทั้งนั้น บาลีอรรถกถาไม่ได้ค้น เพราะฉะนั้นจำมาอย่างไรก็จะว่าอย่างนั้น และว่าตามทรรศนะของตัวเอง อาจไม่ตรงกับของท่านผู้อื่นก็ได้

เพราะเรื่องเหล่านี้ให้ตรงกันไม่ได้ เพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ไว้เป็นตัวอย่าง

ต่อไปนี้มาเข้าเรื่องว่า "ทำอย่างไรชาติหน้าจึงจะดีกว่าชาตินี้" อย่างนี้เราต้องพูดว่า ชาติหน้ามันมีหรือไม่มีก่อน คือต้องแยกพูดเป็น ๒ ประเด็น ปัญหาที่ว่าทำอย่างไรชาติหน้าจึงจะดีกว่าชาตินี้ ไว้พูดกันทีหลัง เบื้องแรกต้องพูดว่า ชาติหน้ามีหรือไม่มีก่อน ในเรื่องชาติหน้านี้ ส่วนตัวเชื่อโดยเด็ดขาดว่า ชาติหน้ามี ถ้าใครจะมาถามว่าท่านเห็นหรือ ? ตอบทันทีว่า "ไม่เห็น" ไม่เห็นเชื่อได้อย่างไร เชื่อพระพุทธเจ้า "อย่าว่าแต่ชาติหน้าเลย" วันเกิดของเรา สมมุติว่าเราเกิดปีจอ วันจันทร์ เดือน ๗ ถ้าเขาถามว่า "รู้ได้อย่างไร" รู้เพราะ "มารดาบิดาบอก" ตอนนี้เราเองยังไม่รู้เลย แต่เขาถามว่า "อายุเท่าไหร่" อายุเท่านั้นเกิดเมื่อไหร่ "เกิดเมื่อนั้น วันนั้น เดือนนั้น ปีนั้น เวลาเท่านั้น" ที่จริงไม่ได้รู้เอง มารดาบิดาท่านบอก และเชื่อไหม เราต้องตอบว่า "เชื่อ" เพราะบิดามารดาท่านบอก เราเคารพท่าน ท่านไม่ปดเราหรอก บางคนท่านบอกผิดเสียด้วยซ้ำ คือ เกิดมาแล้ว ๒ ปีลืมไปไม่ได้ลงทะเบียน เพราะการไปมาลำบากพอจำเป็นจะต้องไปบอก ไปบอกที่อำเภอ คือบอกปีที่ไปนั้นแหละได้กำไร ๒ ปีเปล่า ๆ เพราะฉะนั้นเมื่อเราเชื่อวันเกิดของเรา มารดาบิดาบอก อาตมาจึงเชื่อว่า คนตายแล้วเกิด เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสบอกไว้ ท่านบอกไว้อย่างไร ? ท่านตรัสบอกไว้มากมายหลายแห่ง แต่ว่าไม่จำเป็นต้องยกมาให้มาก ยกมาสัก ๒–๓ แห่งก็พอ แต่ว่าคำว่า พระพุทธเจ้ารับสั่งว่าคนตายแล้วเกิดนั้น ไม่ได้รับสั่งตรง ๆ รับสั่งให้เรารู้โดยปริยายว่า ชาติหน้ามี คนตายแล้วเกิด อันนี้เราว่าเสียตอนหนึ่ง นี่ต้องยืนเสียตอนหนึ่ง ใครจะถามว่า ท่านรู้ได้อย่างไร ตอบทันทีว่ารู้ตามที่ "พระพุทธเจ้าท่านว่า" ก็เราเชื่อพระพุทธเจ้าท่านไว้เต็มอกแล้ว เชื่อหมดว่า พระพุทธเจ้า

เป็นสัพพัญญูรู้จริงรู้หมด คำสอนของพระองค์ท่านเป็นสัจจธรรม ที่นี้มาถามว่า "ถ้าเช่นนั้นมาพูดทำไม" ตอบว่า "คุณพันธ์ท่านขอให้มาพูด" กรรมการธรรมศึกษาพุทธสมาคมท่านเกณฑ์ให้มาพูด ออกตัวไว้แล้วว่า ไม่ได้คิดหัวข้อพูดเอง คุณพันธ์ท่านขอว่าช่วยพูดสู่กันฟัง ก็คล้ายกับแสดงให้ญาติโยมที่นั่งฟังที่นี่ ได้รู้ตื้นลึกหนาบางของผู้พูดว่าแค่ไหน เชื่อหรือไม่เชื่อ นี่เราว่าไว้อันหนึ่ง จำไว้เลยว่าผู้ปาฐกถานี้เชื่อว่า ถ้ายังมีเชื้อตายแล้วเกิด ถ้าไม่มีเชื้อไม่พูด ถ้ายังมีเชื้อเกิด ถ้าเชื้อหมดเหมือนไฟดับไม่ต้องพูดกัน พูดแค่นั้น คราวนี้มาถึงปัญหาที่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าอย่างไรบ้าง มีพระพุทธภาษิตหลายแห่ง แห่งหนึ่งมีใน ปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย รับสั่งว่า การประพฤติล่วงศีล ๕ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดปด ดื่มสุราเมรัย โทษอย่างหนักต้องเสวยกรรมในทุคติ คือเข้าถึงอบายทุคติวินิบาต นรก คือมีโทษหนักลงกะทะทองแดงเลยทีเดียว ถ้าไม่หนักถึงอย่างนั้น หากได้มาเกิดเป็นมนุษย์ คนทำปาณาติบาตนั้นอายุสั้น คนทำอทินนาทาน ยากจน ขัดสน อนาถา คนประพฤติผิดในกาม มีข้าศึก มีเวร มีศัตรู มีภัยรอบด้าน ไปอยู่ที่ไหนเพื่อนไม่ชอบหน้า คนพูดปดถูกกล่าวตู่ ถูกใส่ความด้วยเรื่องไม่จริง คนดื่มสุราเมรัย ต้องเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา เป็นใบ้ เป็นบ้า เรียกว่าโทษหนักในมนุษย์ วางโทษไว้อย่างนี้ เพียงเท่านี้ก็บอกเราแล้วว่า "ตายแล้วเกิด" ท่านว่าไว้อย่างนี้ เราก็ต้องเชื่อว่า ตายแล้วเกิด หรือแสดงให้รู้ว่าตายแล้วเกิด ในกรณียากรณียสูตร พระสูตรที่กล่าวด้วยกิจที่ควรทำและไม่ควรทำ กิจที่ควรนั้น คือ สุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ รับสั่งว่า ตสฺมึ กรณีเย กยิรมาเน อยํ อานิสํโส ปาฏิกงฺโข เมื่อบุคคลทำกรณียกิจ คือ สุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจนั้น อานิสงส์นี้พึงหวังได้คือ ตนเองติตนเองไม่ได้ ท่านผู้รู้พิจารณาแล้วสรรเสริญ ไม่ใช่สรรเสริญเฉย ๆ ต้องพิจารณาก่อน ต้องคบกันนานอยู่ใกล้

กันนาน รู้ดีว่าจริง จึงสรรเสริญ ชื่อเสียงดีงามฟุ้งกระจายไปไม่หลงไหลทำกาลกิริยา คือเวลาตายไม่หลงข้อนี้ก็อยากจะพูดแซกไว้ในที่นี้เหมือนกันว่า หลงไหลในเวลาตายนั้นอย่างไร มีเรื่องเล่าว่าเศรษฐีคนหนึ่งเป็นคนตระหนี่ มั่งมีมาก เวลาเจ็บหนักลูกหลานเห็นอาการมากแล้วก็เข้าไปห้อมล้อมข้างเตียงนอนบอกทางให้ บอกทางนั้นโดยมากเขาก็บอกให้นึกถึงพระพุทธคุณ และโดยมากจะบอกบทสั้น ๆ นึกง่าย ๆ เช่นบอกว่า อรหํ อย่าลืม อรหํ อย่าลืม ข้างเศรษฐีได้ยินเป็นว่า อะไรหาย อะไรหาย ตกใจสั่งให้ไปปิดประตูนึกว่าของหาย เขาบอก อรหํ ได้ยินอะไรหาย นี่เรียกว่า หลงตาย หรือ หลงในเวลาจะตาย เพราะกายแตกทำลายขันธ์ ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่ก็บอกว่าชาติหน้ามี อานิสงส์ ๕ อย่างนี้ ๔ อย่างในปัจจุบัน คือในชาตินี้ อย่างที่ ๕ บอกชาติหน้า สุคติคือภูมิเป็นที่ไปดี มนุษย์นี่ก็เป็นสุคติ เป็นสุคติชั้นต่ำกว่าเพื่อน แต่ว่าชั้นมนุษย์นี้สำคัญ คนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ก็เป็นในเมืองมนุษย์ พระพุทธเจ้าท่านเสวยพระชาติต่าง ๆ บนสวรรค์ก็เคยไปอุบัติแล้ว ลงที่สุดต้องมาอุบัติในมนุษย์ และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เราจะตกนรกให้ต่ำที่สุดที่เรียกว่าโลกันต์ที่สุดตกได้ที่มนุษย์ ที่มนุษย์เป็นสถานที่ทำดีก็ได้ ทำชั่วก็ได้ และทำได้ถึงที่สุด ในฝ่ายดีถึงเป็นพระพุทธเจ้าก็ได้ ฝ่ายอกรณียกิจ กิจไม่ควรทำ คือ ทุจริต ตรงกันข้ามรับสั่งว่า ถ้าทำแล้วมีโทษอย่างนี้คือ ตนเองติเตียนตนเองได้ ผู้รู้พิจารณาแล้วติเตียนชื่อเสียงเสียหายฟุ้งกระฉ่อนไป หลงไหลทำกาลกิริยา เพราะการแตกทำลายขันธ์ ย่อมเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาตนรก นี่ก็บอกอยู่แล้ว ตายแล้วเกิดบอกอยู่ในตัวตรง ๆ ถ้าใครไม่เชื่อตายแล้วเกิดก็ขัดกับบาลี คือว่า เชื่อพระบาลีไม่หมด อย่างอาตมาผู้พูดนี้เชื่อว่าตายแล้วเกิด แต่มีข้อแม้ว่า ถ้ามีเชื้อเกิด ถ้าไม่มีเชื้อดับ เชื้อคืออะไร ? มีพระบาลีว่า "กมฺมํ เขตฺตํ" กรรมเหมือนกับเนื้อนา คือกรรมที่เราทำไว้เหมือนกับเราซื้อที่นาไว้ มีที่นาไว้

"วิญฺญาณํ พีชํ" วิญญาณเป็นเหมือนพืชคือเป็นข้าวปลูก "ตณฺหา สิเนโห" ตัณหาเป็นยางเหนียวในพืช ประกอบ ๓ อย่างนี้เกิด ถ้าไม่มี ๓ อย่างนี้ดับ มีที่นา มีข้าวปลูก และข้าวปลูกยังมียางเหนียวในเมล็ด คือหมายความว่ายังไม่เสีย ยังไม่ล่วงคราว หว่านขึ้น มีที่นา มีข้าวปลูก แต่ว่าข้าวปลูกล่วงคราวแล้วเสียแล้ว ยางเหนียวมันหมด หว่านก็ไม่งอก เพราะฉะนั้น เราทำกรรม เรามีวิญญาณมีตัณหาพร้อมกันก็เกิด เราทำกรรมมีวิญญาณ ตัณหาไม่มี ไม่เกิด ตัณหาหมดไม่เกิดคือดับ ตณฺหาย วิปฺปหาเนย นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ เพราะละตัณหาได้เรียกว่า ดับ คือ นิพพาน พระอรหันต์ ท่านมีเนื้อนา ท่านมีข้าวปลูก แต่สิเนหาของท่านไม่มี และเนื้อนาของท่านก็เป็นเพียงกิริยา เพราะฉะนั้นสำหรับพระอรหันต์ท่านว่า ทุกฺขเมว น โกจิ ทุกฺขิโต ทุกข์มีอยู่แท้แต่ใคร ๆ ผู้ถึงทุกข์ไม่มี เพราะบุคคลนั้นเป็นพระอรหันต์แล้ว พวกเราต่างหากถึงทุกข์ พวกร้องโอยๆ พวกเราต่างหาก พระอรหันต์ท่านไม่ทุกข์ "การโก น กิริยาว วิชฺชติ" ความทำมีอยู่ แต่บุคคลผู้ทำไม่มี เพราะบุคคลผู้ทำเป็นพระอรหันต์เสียแล้ว การกระทำของท่านเป็นเพียงกิริยาไม่เป็นเนื้อนา "อตฺถิ นิพฺพุติ น นิพฺพุโต ปุมา" ความดับมีอยู่ แต่บุคคลผู้ดับไม่มี เพราะบุคคลผู้ดับท่านดับแล้ว คือเป็นพระอรหันต์แล้ว "มคฺโค อตฺถิ คมโก น วิชฺชติ" หนทางคืออริยมรรคมีอยู่ แต่บุคคลผู้เดินไม่มี เพราะบุคคลผู้เดิน ถึงที่สุดทางแล้ว นี่แสดงเรื่องพระอรหันต์ แต่อย่างนี้แล้วไม่เข้าในพระบาลีที่อ้างมาแล้วข้างต้น เพราะฉะนั้น พระอรหันต์ท่านทำกรรมแต่ว่าสักเป็นกิริยา วิญญาณของท่านก็มี แต่ยางเหนียวในวิญญาณนั้นไม่มี เป็นวิญญาณบริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นสำหรับพระอรหันต์ เราจะพูดว่า ท่านดับท่านเกิด ท่านสูญ เราไม่พูด เราพูดแต่ว่า ท่านเข้านิพพาน นิพพานก็คือตายท่านตายแล้ว ท่านเกิดไหม ? นี่ก็ง่าย ๆ ที่พูดเมื่อตะกี้นี้เหมือนไฟดับ ไฟดับแล้ว

อย่าพูดว่าไปอยู่ที่ไหน ขอให้เป็นเพียงไฟดับ ที่พระพุทธเจ้ารับสั่งอย่างนี้ ก็หมายความว่าขอให้ถึงดับเถอะ พอดับแล้วหมดเรื่อง พระมหากบิล พระเจ้ามหากบิลเป็นพระมหากษัตริย์ ครองราชสมบัติมาก่อน พอมาบวชได้บรรลุมรรคผลชั้นสูงคือเป็นพระอรหันต์ท่านสบายใจ ท่านนั่งที่ไหนท่านก็ภาวนาว่า อโหสุขํ อโหสุขํ เป็นสุขจริงหนอ ๆ พระปุถุชนก็นึกว่า พระองค์นี้ถ้าจะคิดถึงราชสมบัติเสียแล้วเห็นจะสึกในไม่กี่วันนี้ เพราะนั่งพูด สุขจริงหนอ สุขจริงหนอ คงหมายถึงราชสมบัติ ความทราบถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสว่าไม่ใช่อย่างนั้น พระมหากบิลบุตรของเรานั้นเมื่อก่อนไม่เคยได้รับรสแห่งความสุขอย่างนี้ เมื่อก่อนได้แต่อามิสสุขเท่านั้น บัดนี้พระมหากบิลได้ความสุขที่ปราศจากอามิสยิ่งกว่าปราศจากอามิส อย่างที่ไม่เคยได้รับมาก่อน เพราะฉะนั้นจึงเบิกบานใจเปล่งอุทานว่า อโหสุขํ อโหสุขํ นี่ว่าด้วยตายแล้วเกิดด้วยบาลีที่มา ๒—๓ แห่งก็พอเป็นอันได้ความว่า ผู้พูดเชื่อว่าตายแล้วเกิด

คราวนี้จะเข้าปัญหาที่ว่า เมื่อตายแล้วเกิดอย่างที่ว่ามานี้ ทำอย่างไรให้ชาติหน้าของเราดีกว่าชาตินี้ ถ้าจะพูดอย่างรวม ๆ ก็ต้องว่าให้ทำดี ทำบุญ ทำกุศลให้มากยิ่งขึ้น และก็รวม ๆ คลุม ๆ เกินไป เราจึงต้องว่าอีกว่า ต้องการดีชนิดไหนดีไปทางไหน ดีชั้นไหน เช่นต้องการให้เกิดชาติหน้ารูปร่างสวยจะทำอย่างไรล่ะ ? คำตอบข้อนี้ก็ต้องอาศัยหลักฐานในพระสูตรต่าง ๆ เช่น จูฬกรรมวิภังคสูตรเป็นต้นแสดงไว้ว่า คนที่รูปร่างสะสวยงดงาม เพราะไม่ขี้โกรธ คนที่สวยชาติก่อนเขาไม่ขี้โกรธกันทั้งนั้น ชาตินี้ของเราเป็นผลมาจากชาติก่อนที่เราเกิดมานี้เราเกิดได้ด้วยบุพเพ กตปุญญตา ความเป็นผู้มีบุญอันได้กระทำไว้ในชาติก่อน ถ้าเราต้องการจะให้รูปร่างดี อย่าขี้โกรธ ต้องมีเมตตา กรุณา แช่มชื่นอยู่เสมอ อย่าโกรธนี่ว่าด้วยรูปร่าง ชาตินี้ยากจนนัก ต้องการให้ชาติหน้าดีกว่าชาตินี้ อย่าต้องยากจน

ลำบาก ทำอย่างไร ก็มีพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า ต้องให้ทาน บริจาคทาน ถ้าจะแก้ตัวว่ายากจนไม่มีอะไรจะให้ ก็ให้ตามกำลัง ที่จะยากจนถึงกับไม่มีอะไรเลยคงจะไม่มีกระมัง ถ้าหากเราไม่มีอะไรเลยจริง ๆ ก็ยังให้อภัยทานได้อีก ไม่ถือโทษใครมาล่วงเกินก็อดใจไว้ พิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริง นี่ก็ทานเหมือนกันอย่างนี้เกิดชาติหน้าก็ไม่ยากจน ชาตินี้เกิดมาขี้โรค ออดแอด สามวันดีสี่วันไข้จะทำอย่างไร ก็มีพระบาลีบอกไว้อีกคือ อย่าเบียดเบียนคนอื่นและสัตว์อื่น อย่าเบียดเบียนเขา แต่ไม่ใช่ว่าไม่เบียดเบียนสัตว์แล้วชาตินี้มันจะหายโรคหายภัย นี่เราพูดชาติหน้ากันต่างหาก ไม่ใช่ชาตินี้ ชาตินี้ต้องไปหาหมอให้รักษา อย่าไกลหมอ อย่าห่างหมอ เพราะห่างหมอแล้วประมาท ชาตินี้เราไม่ดีนั้นเราทำไว้ในชาติก่อน แก้ไม่ได้ไม่มีทางที่จะแก้ เราทำไว้แล้ว สิ่งที่ทำแล้วทำคืนไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องทำดีเพิ่มเติมใหม่เช่นรู้ว่านี่เราขี้โรคออดแอดในชาตินี้ เพราะชาติก่อนเบียดเบียนสัตว์ เราก็ทำดีเพิ่มเติม คือระวังที่จะไม่เบียดเบียนใคร ทำเสมอร่ำไปทำไปเถอะ ถ้าเราทำดีมากกว่า ดีกว่าขึ้น กรรมเก่าที่ทำมันตามไม่ทัน เป็นอโหสิ-กรรมไปเอง

ถ้าต้องการจะดีในทางที่ว่า ให้มีบุญวาสนาขึ้น คือว่าให้มีเกียรติยศชื่อเสียงท่านว่าไว้อีก คือให้นอบน้อมถ่อมตนต่อวุฒิบุคคลเท่านี้แหละ คนที่อิจฉาริษยาไม่นอบน้อมถ่อมตนนั้น เกิดมาแล้วมีศักดิ์ต่ำ นอบน้อมถ่อมตนนั้นมีศักดิ์สูง

คราวนี้เกิดมาชาตินี้ ไม่มีบริวาร ไม่มีบริวารยศ เกียรติยศพอมี อิสริยยศก็พอมี บริวารยศไม่มีจะทำอย่างไร ก็มีคำสอนไว้อีกคือ เวลาทำบุญทำทานอย่าทำคนเดียว ไปบอกชักชวนเพื่อนฝูงมิตรสหายช่วยกันทำ เพราะฉะนั้นการเรี่ยไรอย่านึกว่าบาป ที่ถูกทำชอบ ทำด้วยกุศลจิต ฯ เป็นบุญ แม้ผู้ถูกบอกบุญจะโกรธก็เป็นบาปของเขา ตัวเราได้บุญ บางทีเขาด่าใส่หน้าเลยไม่ต้องกลัว เขาด่าเขาบาป

เอง แต่เราได้บุญ แต่เราอย่าโกรธนะต้องรักษาใจไว้ ชักชวนให้เขาทำบุญ แต่ว่าต้องทำจริง ๆ ทำด้วยเจตนาเป็นกุศล ไม่บาปได้บุญได้บริวารยศ เกิดชาติหน้าแล้วมีบริวารมาก แล้วไม่ใช่บริวารเพื่อนกิน เป็นบริวารเพื่อนตาย เพื่อนกินหาง่ายเพื่อนตายหายาก เป็นบริวารยศ

ถ้าจะให้ดีอยู่ในเมืองมนุษย์ และอยากให้เกิดเป็นมนุษย์อีก ข้อนี้ก็ทำง่ายอีก คือต้องรักษาศีล ๕ ศีล ๕ พอดีพอร้ายไม่ใช่รักษาชนิดเคร่งครัด แต่ว่าพอรู้สึกว่ามันขาด ก็ให้เรารู้สึกว่าเราศีลขาด แล้วตั้งใจสมาทานเสียใหม่ ตั้งใจสำรวมระวังต่อไป อย่างนี้ท่านว่า เกิดชาติหน้าจะได้เป็นมนุษย์อีก มีคำบาลีในชาดกแสดงไว้ว่า หีเนน พฺรหฺม จริเยน ยทฺทิเย อุปปชฺชติ จะอุบัติในขัตติยราชตระกูล ด้วยพรหมจรรย์อย่างต่ำคือศีล ๕ อย่างที่ได้บ้างเสียบ้างนี้ มฺชฌิเปน จ เทวตฺตํ ถึงความเป็นเทวดาด้วยพรหมจรรย์อย่างกลางก็ศีล ๕ นั่นแหละ แต่รักษาให้ดีขึ้นกว่าชั้นต่ำ อุตฺตเมน วิสุชฺฌติ ย่อมบริสุทธิ์เพราะพรหมจรรย์อย่างสูง นี่ต้องศีลบริสุทธิ์จริง ๆ ศีล ๕ ประการนี้ เรียกว่า มนุษยธรรม จนถึงธรรมที่ทำบุคคลให้บริสุทธิ์ ข้อสำคัญที่ควรคำนึงถึงให้มาก คือว่า เรายังทำน้อยไปเกี่ยวด้วยเรื่องการปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ทำน้อย ๆ คิดน้อย ๆ อะไรทุกอย่างที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาแล้วขอน้อย ๆ ไม่ต้องพูดอื่นไกลอย่างอาตมาพูดที่นี่ ถ้าไปจบเอาบ่าย ๕ โมง คือ พูดมากตั้ง ๓—๔ ช.ม. ต่อไปพุทธสมาคม ฯ ไม่กล้านิมนต์มาอีกเป็นอันขาด เพราะนิมนต์มาก็มีแต่เก้าอี้พึ่ง คนฟังไม่มี และอาจจะเล่าลือกันต่อไปว่าเจ้าคุณวัดส้มเกลี้ยงพูดยาวอย่าไปเลย ปวดหลังเปล่า ๆ ครั้นไปดูหนังดูละคร ขอมาก ๆ น้อย ๆ ไม่ได้ บ่นเสียด้วย ไม่คุ้มกับค่าดู เคยถามเขาว่ามีไหม คนดูหนังที่บอกว่าวันนี้ฉายน้อย ๆ "ฉันมีธุระที่จะไปเวลาเท่านั้น" ได้รับคำตอบว่า ไม่เคยมีตรงกันข้ามกับเวลาไปเทศน์ มีแต่คนถามว่า วันนี้เทศน์นานไหม ถ้าเราบอกว่า

ไม่นาน คนจัดการหรือผู้ฟังก็พอใจ "ยิ้มแป้นทีเดียว" ถ้าบอกว่าเทศน์มาก หน้าเสียทีเดียว เพื่อป้องกันไม่ให้เทศน์นาน เขาบอกไว้ในฎีกาว่า ทั้งให้ศีล ทั้งบอกศักราช ทั้งเทศน์มีเวลาถวาย ๒๕ นาทีเป็นอย่างมาก โรคร้ายอยู่ที่ว่า ทำดีน้อย ๆ ทำบาปมาก ๆ คือว่าเราเป็นโรคอย่างนี้ คือโรคทำดีน้อย ๆ ทำบาปมาก ๆ จึงยังคงแพ้กิเลสอยู่ร่ำไป อย่างนี้เราจะโทษธรรมะไม่ได้ ต้องโทษตัวเราเอง อาตมาจับใจความได้อย่างนี้ เราจึงระวังอย่าเทศน์ให้มาก ใครได้ฟังมักชมว่า เทศน์ดี ที่ว่าดีนั้นอย่าเข้าใจว่าได้เนื้อความดี เข้าใจดีเป็นอันขาด ดีคือเทศน์ไม่ยาวเท่านั้น

ถ้าจะไปชั้นพรหมทำอย่างไร จะเป็นพรหมก็ต้องทำฌานให้เกิดขึ้น ทำให้ได้ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาณ ถ้าเจริญพรหมวิหารก็เป็นพรหมตั้งแต่อยู่ในเมืองมนุษย์

มนุษย์ก็เบื่อ สวรรค์ก็เบื่อ ชั้นพรหมก็ไม่ต้องการ ต้องการให้ดีขึ้นไปกว่านั้น ก็ต้องเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ นี่ก็มีธรรมอยู่แล้วคือ เดินตามอริยมรรคมีองค์ ๘ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้รวมเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าเราทำได้แค่สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว เป็นชั้นศีลก็ส่งไปไว้แค่สวรรค์ ถ้าทำได้ถึงสัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ไปอยู่กับพรหมได้ถึงสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ คือปฏิบัติตามองค์อริยมรรคได้หมดเป็นสมัคสมังคีทั้ง ๘ อย่างต่ำ ๆ ที่สุด ก็ได้รับคำพยากรณ์ว่า อวินิปาตธมฺโม มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา "นิยโต" แน่ คติแน่นอนว่าเป็นสุคติ "สมฺโพธิปรายโน" มีอันจะได้ตรัสรู้ต่อไปข้างหน้า

สรุปความตามที่พูดมานี้ ก็คือชาติหน้านั้นมีแน่ ถ้าเราต้องการให้ชาติหน้าดีกว่าชาตินี้ ก็ต้องทำกรรมดี ต้องการอย่างไรชั้นไหน ก็ทำความดีเพื่อจะได้อย่างที่ต้องการ พูดนั้นง่ายแต่ทำยาก ทำยากก็ด้วยเหตุผลที่ว่า เรายังชอบน้อยนั่นเอง

เราไม่ชอบมาก สมมติว่าอย่างปีหนึ่งมี ๑๒ เดือน เราทำดี ๓ เดือนในพรรษา ออกพรรษาแล้วได้บ้างเสียบ้าง บางทีก็เสียหมด อย่างนี้เราก็ได้นิดเดียวเท่านั้นเอง มันได้ไม่มาก เพราะฉะนั้นจะทำอย่างไรก็ตามเถอะให้ทำกรรมดีไว้ กรรมดีก็อย่าง ที่กล่าวแล้วในกรณียากรณียสูตรว่า ถ้าเราทำกรรมดีแล้วในปัจจุบันก็เป็นสุข คติภพชาติหน้าก็เป็นสุคติ เพราะฉะนั้นเมื่อจะพูดกวาดกองรวมให้หมดแล้ว ก็คือ ว่าถ้าต้องการให้ดีขึ้นไปกว่าชาตินี้ก็ขอให้ทำดีกว่าชาตินี้ ถ้าจะถามว่าทำอย่างไร บ้าง ? เราก็ต้องย้อนถามต่อไปอีกว่า ต้องการอะไรบ้าง ? ต้องการให้ร่ำรวยไม่ ยากจนก็ต้องให้ทาน ต้องการให้มีบริวาร ชักชวนผู้อื่นให้ทำบุญร่วมกัน ต้องการให้ มีเกียรติยศชื่อเสียงมีสูงศักดิ์ ให้นอบน้อมถ่อมตน ต้องการให้รูปร่างงามก็อย่าขี้โกรธ ต้องการให้ปัญญาเฉลียวฉลาด ต้องคบหาสมาคมด้วยบัณฑิต เป็นต้น เมื่อเราต้องการ อย่างไรก็ให้ทำอย่างที่ท่านบอกไว้ เข้าหาครูมากๆ เดี๋ยวก็ฉลาดไปเอง แล้วไม่เฉพาะ ฉลาดในปัจจุบันเท่านั้น ฉลาดถึงชาติหน้าด้วย เพราะศิษย์อายครูบ่ห่อนรู้วิชา เข้าหาครูบ่อย ๆ ก็เท่ากับเข้าหาบัณฑิตนั่นเองเมื่อเข้าไปหาครู ครูก็แนะนำสั่งสอน ให้ทำอย่างโน้นให้ทำอย่างนี้ ให้ปฏิบัติดีอย่างนั้น ปัญญาเราก็เกิดแล้วไม่เฉพาะ ชาตินี้ส่งไปถึงชาติหน้าด้วย เพราะท่านว่าคนที่เกิดมาแล้วฉลาดนั้น เพราะชาติก่อน คบหาสมาคมด้วยบัณฑิต

การแสดงปาฐกถาเรื่องทำอย่างไรชาติหน้าของเราจึงจะดีกว่าชาตินี้ ก็สมควร แก่เวลา ขอขอบคุณท่านผู้ฟัง และขอตั้งจิตอธิษฐานอำนวยพรให้ทุก ๆ ท่าน จง ได้รับประโยชน์ ประสบสุข เจริญยิ่ง ๆ ด้วยสิ่งอันพึงปรารถนาทุกประการ ขอจง เป็นผู้มีอายุยืนนาน จงมีวรรณะแจ่มใส มีสุขกาย สุขใจ เจริญด้วยกำลังกาย กำลังความคิด กำลังความสามารถ กำลังปัญญา และขอให้เจริญไพบูลย์ในธรรม ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั่วกันทุกท่านเทอญ ฯ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ กล่าว

ในนามของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และท่านผู้มีเกียรติทุกท่านที่นั่งฟังอยู่ที่นี่ กระผมขอขอบพระเดชพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่ได้แสดงธรรมกถาในข้อที่เป็นเครื่องประดับสติปัญญาความรู้ และเชิดชูพระบวรพุทธศาสนาให้บังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและน้อมนำให้ประพฤติปฏิบัติตาม ทั้งนี้นับเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระเดชพระคุณเป็นอย่างสูง และขอผู้ฟังทั้งหลาย จงสำรวจจิตอนุโมทนาสาธุการแด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพรหมมุนีจงพร้อมกัน ณ บัดนี้ สาธุ สาธุ สาธุ.

ปาฐกถาพิเศษ

เรื่อง "ตายแล้วอะไรไปเกิด ?"

โดย

พระปริยัติโมลี (พื้น ปาสาทิโก)

ท่านสาธุชนทั้งหลาย

เมื่อตอนเย็นวันพุธนี้ เลขาธิการและเหรัญญิกแห่งพุทธสมาคมนี้ได้ไปอาราธนาอาตมาให้มาแสดงปาฐกถาเผยแพร่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาที่ไปอาราธนานั้นเป็นเวลาน้อยไม่มีโอกาสที่จะได้ตระเตรียมตัว แม้จะมีเวลาอยู่บ้าง ๒ วันซึ่งก็ออกจะกระชั้นไปบ้าง กิจการงานในวัดบังคับให้ต้องทำงานอื่น ๆ จึงไม่มีโอกาสที่จะได้ตระเตรียมมาพูดเรื่องนี้ตามสมควร

การพูดวันนี้พูดไปตามมีตามได้ คงจะมีขาดตกบกพร่องอยู่มาก ข้อนี้ก็แล้วแต่ท่านผู้ฟังจะวินิจฉัย ส่วนอาตมาเมื่อได้รับอาราธนาเช่นนั้นก็เห็นว่าเป็นหน้าที่ของพระซึ่งควรจะประกาศคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโอกาสที่สมควร จึงได้รับอาราธนามาแสดง และเมื่อนึกไม่ออกว่าจะแสดงเรื่องอะไร ก็ได้ตกลงใจว่าจะแสดงปัญหาเรื่องตายแล้วอะไรไปเกิด ที่เคยมีความสนใจอยู่ก่อนแล้ว

ความจริงปัญหาเรื่องนี้เป็นปัญหาโลกแตกซึ่งพูดกันมานมนาน แต่ว่าก็ไม่มีใครชี้ขาดลงไปได้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ถ้ามีผู้ใดไปถามปัญหาเรื่องนี้ตรง ๆ พระองค์ก็ไม่ทรงพยากรณ์ มีคนเป็นอันมากที่

แสดง ณ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๙๔

ไปกราบทูลถาม ก็ไม่ทรงพยากรณ์เลย อย่างพระมาลุงกยบุตรรำพึงในใจว่า ถ้าพระองค์ไม่ทรงตอบปัญหานี้ก็จะลาเพศพรหมจรรย์ไปเป็นฆาราวาส แล้วก็ไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากราบทูลความตั้งใจของตน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตรัสว่าพระองค์ไม่ได้รับรองว่าจะแก้ปัญหาเรื่องนี้เมื่อก่อนที่พระมาลุงกยบุตรมาบวช เพราะฉะนั้นเมื่อพระมาลุงกยบุตรจะสึกก็สึกไป ไม่มีข้อผูกพันอะไร และมีปริพาชกคนหนึ่งมีนามสกุลว่าอัจฉะได้ทูลถามพระองค์หลายครั้งหลายคราว พระองค์ก็ไม่แก้ และถามพระอานนท์พระสาวกอื่น ๆ ก็อีกหลายครั้ง ท่านก็บอกว่าเมื่อพระตถาคตไม่ทรงพยากรณ์ ท่านก็ไม่สามารถพยากรณ์ได้ และถ้าว่ามีใครไปทูลถามว่า อัตตาหรือตัวตนมีอยู่หรือไม่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่ทรงตอบเลย เพราะถ้าทรงตอบก็จะต้องเข้าพวกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ถ้าไม่เข้ากับพวกอุจเฉทวาที ก็ต้องเข้ากับพวกสัสตวาที เมื่อพระองค์ทรงนิ่งเสียก็ไม่เข้ากับพวกไหน

มีคราวหนึ่งซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปหาพระภิกษุณีเขมา เรียนถามถึงเรื่องนี้อีก พระภิกษุณีเขมาก็ไม่ตอบ แล้วให้เหตุผลว่า ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ปัญหาเรื่องนี้ก็เพราะเป็นเรื่องไม่มีที่สิ้นสุด ถามไปเท่าไร แก้ไปเท่าไรก็เป็นปัญหาต้องตอบต้องแก้ไปเรื่อย ๆ เปรียบเหมือนอย่างคนที่มีวิชาคำนวณอย่างเก่ง ถ้าจะไปคำนวณจำนวนอณูของน้ำ จำนวนเมล็ดทรายที่มีอยู่ในโลกทั้งหมด ก็คำนวณไม่ได้เช่นเดียวกัน ถ้าหากว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตอบปัญหาเรื่องนี้ ก็ไม่มีที่สิ้นสุด ตอบไปแล้วก็เถียงกันมาเถียงกันไป ไม่มีใครจะพิสูจน์หลักฐานอะไรได้

ในศาสนานี้ต้องการให้เห็นให้รู้ด้วยตนเองในเรื่องตายแล้วเกิด ตายแล้วศูนย์อย่างนี้ ถ้าหากว่าผู้ปฏิบัติธรรมบรรลุคุณธรรมสูงสุดพอแล้วก็จะสามารถรู้ได้ด้วยตัวเอง ไม่ต้องไปถามท่านผู้ใดผู้หนึ่งแปลว่าเมื่อทรงแก้ปัญหาอย่างนี้ออกไปได้

ไม่มีประโยชน์อันใดแก่ผู้ฟังไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อสิ้นสุดทุกข์ ป่วยการเสียเวลาเปล่า เพราะเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงไม่ตรัสตอบตรง ๆ แต่ว่าพระองค์จะไม่ตรัสเรื่องนี้ทีเดียวก็หามิได้ พระองค์ตรัสในเมื่อถึงคราวจำเป็นที่จะต้องตรัส เช่นเวลาทรงแสดงธรรมสอนประชาชน มีความจำเป็นจะต้องพูดเรื่องนี้ พระองค์ก็ทรงพูด พระองค์ก็ทรงแสดง ท้าวความไปถึง เท่าที่อาตมามาแสดงในวันนี้ ก็แสดงไปตามที่ศึกษาจากคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบ้าง จากคำของพระสาวกบ้าง ซึ่งมีอยู่ในที่ต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก จากที่นั่นนิดที่นี่หน่อยมาผสมกันจึงได้เนื้อความบริบูรณ์

ความเป็นจริงปัญหาเรื่องนี้ อาตมาเคยสงสัยมาแต่ครั้งเป็นสามเณร คือเมื่อเรียนนักธรรมชั้นโท เดิมก็เข้าใจว่าวิญญาณหรือจิตนี้เองเป็นตัวไปเกิด แต่เมื่อไปศึกษานักธรรมชั้นโทถึงเรื่องทิษฐิ ๒ คือสัสตทิฏฐิ และอุจเฉททิฏฐิ ถ้าถือว่าเมื่อตายแล้ววิญญาณหรือจิตไปเกิดเป็นสัสตทิฏฐิ ผู้ถือเป็นสัสตวาทีเป็นมิจฉาทิฏฐิ เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้อาตมาสงสัยมากที่สุด แม้จะดูคำที่สมเด็จพระมหาสมณะเจ้าทรงอธิบายไว้ ซึ่งเป็นคำอธิบายที่ถูกต้อง แต่ก็เป็นคำที่อธิบายย่อเกินไป ไม่สามารถจะให้ความเข้าใจได้ และเมื่อศึกษากับครูอาจารย์หลายแห่งหลายคน ก็ไม่ได้ความเข้าใจอะไรมากกว่าเดิม จึงได้เก็บความสงสัยนั้นไว้ แต่เมื่อความสงสัยนั้นมากขึ้น ๆ ก็เกิดเป็นกำลังใจที่จะให้ศึกษาค้นคว้าจนเขียนไว้ที่กระจกหน้าตู้ว่าปฏิสนธิวิญญาณ โดยความมุ่งหมายก็เพื่อจะต้องการสาวหาความเข้าใจเรื่องนี้จากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าใจจริง ๆ ในเรื่องนี้เป็นเรื่องยาก เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (พุทธสิริ) วัดโสมนัส ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญในพระศาสนามาก ท่านก็บอกว่าพูดให้ใครฟังไม่ได้ เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก ถ้าขืนพูดไป คนจะกลายเป็นมิจฉาทิฏฐิมาก เพราะเข้าใจผิด ท่านก็ไม่สามารถจะชี้แจง

ให้เข้าใจได้ แต่ว่าที่ถือว่าตายแล้ววิญญาณหรือจิตไปเกิดนั้นเป็นมิจฉาทิฏฐิแน่ เมื่อความสงสัยเป็นอย่างนี้ก็ทำให้เพียรค้นคว้าศึกษา ได้พยายามศึกษาค้นคว้าอ่านในพระไตรปิฎกบ้าง ในอรรถกถาบ้าง ในฎีกาบ้าง จึงทำให้ได้ความเข้าใจขึ้นทีละเล็กทีละน้อย จนบัดนี้มีความเข้าใจพอที่จะพูดให้ท่านผู้อื่นฟังพอเข้าใจได้บ้าง แต่ว่าเรื่องนี้ที่จะรู้จริงรู้แท้ต้องเป็นคุณสมบัติของท่านผู้ได้วิชา ๓ คือได้บรรลุบุพเพนิวาสานุสติญาณ คือระลึกชาติในหนหลังได้ จุตูปปาตญาณ คือรู้อาการตายและเกิดของสัตว์ทั้งหลาย และอาสวักขยญาณคือความรู้เป็นเหตุสิ้นอาสวะ อาตมาผู้พูดนี้ไม่ได้บรรลุวิชานั้น เป็นแต่เพียงศึกษาไปตามแนวคำสอนของพระบรมศาสดาและพระสาวกผู้ได้บรรลุวิชานั้น ได้ความเข้าใจเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็นำมาแสดงให้ท่านทั้งหลายฟัง

ก่อนอื่นที่จะกล่าวเรื่องนี้ต่อไป ควรจะทราบอย่างกว้าง ๆ ถึงมิจฉาทิฏฐิ ๒ ประการเสียก่อนคืออุจเฉททิฏฐิและสัสตทิฏฐิ เรื่องนี้เป็นค่ายความเห็นที่ใหญ่มีอยู่ในโลกในเวลานี้ คนบางพวกมีความเห็นว่าคนสัตว์ที่เกิดมาอาศัยธาตุต่าง ๆ ในโลกรวมกันเข้าก่อนอื่นแล้วก็เกิดเป็นตัวตนขึ้น ความดีความชั่วที่กระทำ ถ้าไม่มีคนรู้ ไม่มีคนเห็น ไม่มีคนให้รางวัล ไม่มีคนลงโทษ ก็หมดกันเท่านั้น โลกหน้าก็ไม่มี คนตายแล้วก็ศูนย์ บิดามารดาอุปการะเลี้ยงดูบุตร อุปถัมภ์ค้ำชูบุตรให้ได้ความสุขความเจริญก็ไม่มีบุญคุณ ข้อนั้นเป็นแต่เพียงประเพณีบังคับ ความดีความชั่วที่จะส่งผลให้คนอย่างไกลที่สุดก็เพียงนาทีสุดท้ายของชีวิต เพราะตายแล้วก็ไม่มีอะไรเหลือ ศูนย์หมดสิ้นไป ความเห็นอย่างนี้ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าอุจเฉททิฏฐิผู้เป็นเจ้าของความเห็นอย่างนี้ท่านเรียกว่าอุจเฉทวาที ขอให้กำหนดจำให้แม่น ความเห็นอย่างนี้เป็นอุจเฉททิฏฐิ ผู้มีความเห็นอย่างนี้เป็นอุจเฉทวาที และมีคนอีกประเภทหนึ่งที่เห็นว่าคนสัตว์ตายแล้วศูนย์เสียไปแต่เพียงร่างกาย มี

สภาวะวิเศษที่ประจำอยู่ในร่างกายไม่รู้จักตาย คือเป็นอมตะ เป็นกายสิทธิ์ ออกไปจากภพนี้ถึงภพนั้น เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด สภาวะวิเศษอย่างนี้บางคนก็เรียกว่าอัตตา บางคนก็เรียกว่าอาตมัน บางคนก็เรียกว่าวิญญาณ บางคนก็เรียกว่าจิต บางคนก็เรียกว่าชีพ บางคนก็เรียกว่าเจตภูต และมีคำอื่น ๆ อีกมากที่ใช้เรียกกัน แต่โดยใจความก็ว่าเป็นสภาวะวิเศษที่ไม่รู้จักตาย พอร่างกายตาย ก็ออกไปจากร่างกาย ผู้มีความเห็นรุนแรงย่อมเห็นว่าสภาวะวิเศษของคนต้องเกิดเป็นคน สภาวะวิเศษของสัตว์ต้องเกิดเป็นสัตว์ แต่ว่าส่วนผู้ที่มีความเห็นอ่อนหน่อยก็เห็นว่าสภาวะวิเศษของคนอาจเกิดเป็นสัตว์ สภาวะวิเศษของสัตว์อาจเกิดเป็นคนได้ ด้วยอาศัยกุศลอกุศลเป็นผู้ชักนำ ความเห็นชนิดนี้ทางพุทธศาสนาเรียกว่าสัสตทิฏฐิ ผู้มีความเห็นอย่างนี้ทางพระศาสนาเรียกว่าสัสตวาที ให้พึงกำหนดจำง่าย ๆ ความเห็นที่ยอมรับว่ามีตัวไม่ตายอยู่ในร่างกายนี้เป็นสัสตทิฏฐิ และผู้มีความเห็นอย่างนี้เป็นสัสตวาที เป็นมิจฉาทิฏฐิด้วยกันทั้งสองพวก พึงจำไว้พวกอุจเฉททิฏฐิ ปฏิเสธกรรม ปฏิเสธผลแห่งกรรม คือปฏิเสธความดีความชั่วว่าไม่มี ปฏิเสธโลกหน้าว่าไม่มี พวกสัสตวาทีถือว่ามีสิ่งไม่ตาย มีสิ่งเที่ยง ยั่งยืนอยู่ในร่างกายของคนและสัตว์ ไม่รู้จักตาย และเจ้าลัทธิต่าง ๆ ก็มีวิธีอธิบายกันต่าง ๆ นานาให้เชื่อถือลัทธิของเขา แต่ตัวสำคัญก็คือตัวไม่ตายมีอยู่ พระพุทธศาสนาปฏิเสธทิฏฐิทั้ง ๒ ประการนี้ คือพระพุทธศาสนายอมรับว่าผลของกรรมดีมี ของกรรมชั่วมีอยู่ และถ้าหากว่าผู้นั้นยังมีกิเลส ยังมีกรรม ตายแล้วก็จะต้องไปเกิด ส่วนจะเกิดดีหรือชั่ว เกิดเป็นคนหรือเกิดเป็นสัตว์อย่างไร ก็แล้วแต่กรรมที่กระทำไว้ กรรมดีก็ส่งผลให้ไปเกิดในภพที่ดี กรรมชั่วก็ส่งผลให้ไปเกิดในภพที่ชั่ว และพระพุทธศาสนาไม่ยอมรับตัวที่ไม่ตาย คือสภาวะวิเศษที่ไม่รู้จักตายในร่างกายคนและสัตว์นี้ พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับว่ามี พระพุทธศาสนากล่าวแต่เพียงว่า วิญญาณเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุ

อาศัยปัจจัยให้ท่านทั้งหลายพึงสังเกตในเรื่องสกายทิฏฐิ ๒๐ ผู้ที่เห็นรูปในตนเห็นตนในรูป เห็นโดยรูปความเป็นตน เห็นตนโดยมีรูป เห็นเวทนาสัญญาสังขารวิญญาณอย่างนั้น ท่านว่าเป็นพวกสัสตทิฏฐินั่นเอง .เพราะยอมรับว่ามีสิ่งวิเศษอยู่ในร่างกายหรือในขันธ์ ๕ ร่างกายของคนเรา พระพุทธศาสนาแบ่งเป็น ๕ อย่าง คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่มากไปกว่า ๕ อย่างนี้ ถ้าใครเห็นว่าเป็นขันธ์ ๖ ขันธ์ ๗ ก็แปลว่าเห็นผิดหลัก ผิดจากคำสอนของพระศาสนา และขันธ์ ๕ นี้เมื่อจะกล่าวโดยนัยะของอภิธัมมัตถสังคหะก็รวมได้เป็น ๓ คือ รูป จิต เจตสิก รูปก็คงเป็นรูป จิตก็เป็นตัววิญญาณ เจตสิกก็ได้แก่เวทนา สัญญาสังขาร นี่กล่าวโดยนัยะอภิธัมมัตถสังคหะ แต่เมื่อจะกล่าวให้สั้นเข้าอีก ก็มีเพียงรูปกับจิต เพราะเจตสิกก็เป็นอาการของจิตนั่นเอง เมื่อมีจิตก็มีเจตสิกคู่กันไป รูปกับจิต ๒ อย่างนี้ทางพระศาสนาเรียกว่าเกิดขึ้นด้วยอำนาจกรรม กรรมเป็นตัวทำให้เกิดรูปและจิตนี้เกิดขึ้นมา เพราะพุทธศาสนาถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดมาจากกรรม จะดีจะชั่วก็เพราะกรรม เพราะฉะนั้นพระศาสดาและพระสาวกจึงเป็นกรรมวาที และท่านทั้งหลายที่ประกาศตนนับถือพระพุทธศาสนาเมื่อกล่าวโดยนิตินัยก็ต้องเป็นกรรมวาที แต่โดยพฤตินัยอาจมีอุจเฉทวาทีสัสตวาทีบ้างก็ได้ นั่นเป็นเรื่องความเห็นของแต่ละบุคคล

ก่อนอื่นอยากจะพูดถึงเรื่องศัพท์บ้าง ศัพท์ที่เราเข้าใจกันมาแต่ดั้งเดิมคือคำว่า "จุติ" จุตินั้น เดิมแปลกันมาว่าเคลื่อน ถามว่า อะไรเคลื่อน ? ก็ว่าจิตเคลื่อน ในจำนวนคนร้อยคนที่เรียนภาษาบาลี แล้วหากจะถามว่าจุติแปลว่าอะไร ? ท่านจะได้รับคำตอบว่า แปลว่า เคลื่อนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๕ คน แต่คำแปลว่าเคลื่อนอย่างนี้ก็ไม่ต่างอะไรกับสัสตวาที คือยอมรับว่ามีตัวจิตหรือวิญญาณตัวไม่ตายออกไป อาตมาได้พยายามศึกษาศัพท์นี้มาจนได้ความเข้าใจ ก่อนอื่นให้

ดูคำเทียบเคียงในตัวอย่างคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอภิณหปัจเวขณสูตร มียกคำเทียบเคียงตรงกันข้ามหลายอย่าง แต่จะยกมาเพียง ๒ คำ คือ "จุติ" คำหนึ่ง "อุปปตฺติ" อีกคำหนึ่ง จุติเป็นอย่างไร อุปปตฺติย่อมเป็นตรงกันข้าม อุปปตฺติ แปลว่าเกิด รับรองกันทั่วไป แต่เมื่อแปลจุติว่าเคลื่อน จุติตรงกันข้ามได้อย่างไร? ถ้าหากว่าอุปปตฺติแปลว่าเกิด จุติก็ต้องแปลว่าเคลื่อน ถ้าหากว่าจุติแปลว่าเคลื่อน อุปปตฺติแปลว่าเกิดก็ผิด ต้องแปลว่าหยุดจึงจะถูก แต่โดยหลักฐานทั่วไปได้จากคำภีร์อรรถกถา ทั้งฎีกา ทั้งอนุฎีกา คำว่า "จุติ" ไม่แปลว่าเคลื่อน ขอให้นึกถึงคำที่พระสารีบุตรกล่าวไว้ในคัมภีร์มหานิเทศว่า จิตฺตภงฺคมโต โลโก สัตว์โลกตายเพราะจิตแตกดับ คำว่าจิตแตกดับนั้นคือจุตินั่นเอง นั่นเป็นคำของพระสารีบุตรที่มีปัญญามาก คือเป็นพระอัครสาวก และถัดมาก็คือคำในอรรถกถาขัคควิสาณ กัปปสูตรท่านแก้ศัพท์จุติว่า ชีวิตสงฺขโย วุจฺจติ จุติ จิตฺตสฺส ปริเภโท จุติคือความแตกดับแห่งจิตท่านเรียกว่าความสิ้นไปแห่งชีวิต ในอภิธัมมัตถวิภาวินีแก้ว่า จุติคือการหลอมตัว การละลายตัวของจิตจากภพที่เกิด และโยชนาแห่งอภิธัมมัตถวิภาวินีก็แก้จุติศัพท์ไปในทำนองนั้น คือแก้ว่าจุติได้แก่การละลายตัวหรือการหลอมตัวของจิต จุติในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่ชั้นคำของพระมหาเถระซึ่งเป็นพระอัครสาวกตลอดจนคำในอรรถกถาฎีกา อนุฎีกาที่นำมาแสดงจุติมิได้แปลว่าเคลื่อน จุติแปลว่าการแตกดับหรือละลายตัวของจิต ขอให้กำหนดไว้ตั้งแต่คำที่ตรงกันข้ามของพุทธภาษิตจนถึงชั้นอนุฎีกา จุติแปลว่าดับ นิพฺพุติก็แปลว่าดับ แต่ดับผิดกัน จุติดับที่คลื่นกรรม ทิ้งคลื่นวิญญาณไว้ ส่วนนิพฺพุติดับไม่มีเหลืออะไร ไม่มีทิ้งอะไรไว้ คือดับหายไปเหมือนไฟดับ ไม่มีอะไรเหลือ เพราะฉะนั้น จุตินี้แม้จะแปลว่าดับก็มีความหมายแตกต่างกัน จุติคือความดับของคนที่มีกิเลส นิพฺพุติคือความดับของคนที่สิ้นกิเลสไปแล้ว

ในการที่จะอธิบายตายแล้วอะไรไปเกิดต่อไปนี้ถ้ามีคำอธิบายเป็นโวหารสมัยใหม่เจืออยู่พึงเข้าใจว่ามิได้นำเอาวิชาสมัยใหม่เข้ามาแสดง ถ้าหากว่าจะนำเอามาแสดงบ้างก็เป็นแต่เรื่องเทียบเคียงความเป็นจริงก็เก็บเพียงน้อยๆจากพุทธ-ภาษิตบ้าง สาวกภาษิตบ้าง นำมาแสดงเอาโวหารสมัยใหม่ประกอบอธิบายเพื่อให้ท่านผู้ฟังได้เข้าใจง่าย ความเป็นจริงการแสดงเรื่องตายแล้วอะไรไปเกิดอย่างนี้ก็มีท่านแต่ก่อนเคยแสดงมาแล้วในเมืองไทยนี้ คือท่านเจ้าพระยาทิพากรวงศ์แสดงไว้ย่อ ๆ ว่า จุติวิญญาณเหมือนกับเสียงพูดฝั่งข้างนี้ ปฏิสนธิวิญญาณเหมือนกับเสียงก้องฝั่งข้างโน้น โดยใจความก็คือวิญญาณ ๒ ดวงนี้เป็นคนละดวง และที่จะแสดงต่อไปนี้ก็มีลักษณะเดียวกัน แต่ว่าใช้หลักวิชาสมัยใหม่ประกอบอธิบายเพื่อให้ท่านผู้ฟังเข้าใจง่าย โวหารอาจเปลี่ยนไป เช่นคำว่ากระแสในที่นี้จะใช้คำว่าคลื่นเพื่อให้ท่านผู้ฟังซึ่งเรียนวิทยาศาสตร์เบื้องต้นมาแล้วได้ความเข้าใจง่ายขึ้น

ในพุทธศาสนา ท่านกล่าวว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดมาจากกรรม ก่อนอื่นพึงทราบว่ากรรมนั้นคืออะไร ? กรรมนั้นคือการกระทำของคนที่มีอวิชชาประจำตัวคือคนมีกิเลส การกระทำทางกายก็ดี การกระทำทางคำพูดก็ดี การกระทำทางใจก็ดี ซึ่งเป็นไปด้วยเจตนาท่านเรียกว่ากรรม ถ้าทำดีก็เรียกว่ากุศลกรรม ถ้าทำชั่วก็เรียกว่าอกุศลกรรม กรรมที่กระทำนี้เมื่อบุคคลใดกระทำแล้ว บุคคลนั้นก็เป็นเจ้าของทางพุทธศาสนาเรียกว่ากรรมสกะ คือเป็นเจ้าของกรรมความดีความชั่วกระทำนั้นบังเกิดขึ้นแล้ว บังเกิดขึ้นตามอาการที่ทำเป็นดีหรือชั่ว และผู้ทำก็เป็นเจ้าของความดีความชั่วนั้น ต่อไปก็มีเรียกว่ากรรมทายาท คือว่าผู้ทำจะต้องได้รับผลดีหรือผลชั่วที่กรรมนั้นให้ กรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่ว และผู้ทำก็มีกรรมเป็นปฏิสรณะของตน คำว่าปฏิสรณะโบราณท่านแปลว่ามีกรรมเป็นที่พึ่ง ผู้พูดคืออาตมานี้ไม่มีความเห็นด้วยมาตั้งแต่เป็นสามเณร แต่ไม่มีหลักฐานคัดค้าน แต่

เวลานี้ได้หลักฐานจากคำในอรรถกถาหลายแห่งมาพิศูจน์ว่า คำว่า "ปฏิสรณะ" แปลว่ามีกรรมเป็นที่พึ่ง น่าจะไม่ตรงกับความหมายอันแท้จริง เพราะถ้าบุคคลทำความชั่วจะมีกรรมเป็นที่พึ่งได้อย่างไร คำนี้ต้องไปให้ได้ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว คำว่าปฏิสรณะมาจากคำว่า "ปฏิ" กับ "สรณะ" สรณะมาจาก "สร" ธาตุ ในภาษาบาลี "สรฺ" ธาตุท่านให้ความหมาย ๓ อย่าง คือไปหรือถึงอย่างหนึ่ง ระลึกอย่างหนึ่ง และเบียดเบียนอย่างหนึ่ง คำว่าปฏิสรณะควรแปลว่ามีกรรมเป็นที่ไป มีกรรมเป็นที่ระลึก มีกรรมเป็นที่เบียดเบียนโดยเฉพาะ คำว่า "เฉพาะ" พูดอย่างภาษาง่าย ๆ คือมีฟรีเควนซี่ (frequency) หรือความถี่เป็นส่วนเฉพาะของตัว คือ ว่ากรรมหรือการกระทำที่กระทำมาแล้วมันเกิดเป็นปฏิสรณะประจำตัวผู้ทำ ปฏิสรณะนั้นจะพูดเป็นภาษาสมัยใหม่หรือวิทยาศาสตร์ก็คือเกิดเป็นคลื่นมาประจำตัวผู้ทำ และในคลื่นนั้นมีความถี่เฉพาะของมัน เมื่อมันมีโอกาสก็ดึงดูดเอาผลดีเข้ามาหาบุคคลนั้นหรือนำบุคคลนั้นเข้าไปหาผลดีในเมื่อกรรมนั้นเป็นกรรมดี และเมื่อมันมีโอกาสก็นำผลชั่วเข้ามาหาบุคคลหรือนำบุคคลเข้าหาผลชั่วในเมื่อกรรมนั้นเป็นกรรมชั่วมีอยู่อย่างนี้เรื่อยไป แต่ว่ากรรมที่ทำนั้นไม่มีโอกาสให้ผลได้ทันที ถ้าเราจะเปรียบให้เห็นง่าย ๆ อย่างโบราณท่านบอกว่าเมื่อเอาสำลีบ้างกรวดบ้างไม้บ้างทิ้งจากที่สูง อันไหนหนักก็ถึงพื้นก่อน อันไหนเบาก็ถึงพื้นทีหลัง แต่ก็ถึงอยู่ดีกรรมก็เหมือนกัน อันไหนมีคลื่นมีกำลังดึงดูงแรง ก็ดูดเอาผลมาหาบุคคลหรือนำบุคคลไปหาผลก่อน เป็นอย่างนี้เสมอไป และกรรมนี้มีหลายประเภทกรรมที่บุคคลกระทำท่านจัดไว้ถึง ๑๒ ประเภท แต่จะแสดงก็จะฟั่นเฝือยุ่งยาก ในที่นี้จะแสดงเพียง ๓ ประเภท คือกรรมบางอย่างที่ทำแล้วให้ผลเฉพาะในภพนี้ กรรมบางอย่างที่ทำแล้วให้ผลเฉพาะในภพหน้า กรรมบางอย่างที่ทำแล้วให้ผลในภพนี้และภพหน้า กรรมที่ให้ผลเฉพาะในภพนี้ถ้าจะกล่าวในฝ่ายดีคือ

กุศลกรรม เช่นการศึกษาเล่าเรียน การหาทรัพย์ การรักษาอนามัย เมื่อใครทำ ความรู้ความฉลาดก็เกิด ทรัพย์สมบัติก็เกิดอนามัยก็ดี แต่ว่าผลอันนี้ เมื่อร่างกายแตกดับแล้วก็ดับแค่นั้น ไม่มีส่งผลให้ในภพอื่น กรรมอย่างนี้ให้ผลเฉพาะในปัจจุบัน กรรมบางอย่างให้ผลเฉพาะภพหน้า ภพนี้ยังไม่ให้ผล เรื่องนี้เป็นเรื่องที่แสดงได้โดยยาก แต่จะแสดงเฉพาะกรรมที่ทำให้เกิด คือว่ากรรมที่เรากระทำแล้วมีคลื่นตัวนำประจำตัวอยู่ และคลื่นนี้จะนำผู้นั้นไปเกิด ซึ่งจะได้พูดภายหลัง ถ้าหากว่ากรรมนั้นเป็นกรรมที่มีฟรีเควนซีละเอียดก็จะนำบุคคลนั้นไปปฏิสนธิในกลละที่ดี ถ้าว่ากรรมที่มีฟรีเควนซีหยาบก็จะนำบุคคลนั้นไปเกิดในกลละที่เลวทราม และจะให้ผลในชาติที่เกิดใหม่ กรรมบางอย่างทำแล้วให้ผลทั้งในภพนี้และภพหน้า ในฝ่ายดีเช่นเมตตากรุณา บุคคลมีอยู่ก็จะทำให้มีคนรักใคร่ มีคนพอใจ มีบริษัทบริวารมาก ผิวกายก็ผ่องใส ใจก็เยือกเย็นเป็นสุข ครั้นเมื่อแตกดับไปแล้ว ก็จะส่งผลให้เกิดในภพในชาติที่ดีต่อไป กรรมอย่างนี้ให้ผลทั้งในภพนี้ทั้งในภพหน้า หรือในฝ่ายชั่วก็เช่นเดียวกัน คนที่มีความริษยาประจำตัวอยู่ก็เป็นคนที่มีศัตรูมาก มีคนเกลียดมาก และถ้าหากว่าเป็นคนที่โอ้อวดถือตัวก็อาจทำให้เป็นคนมีโรคบางอย่างประจำตัว เช่นอย่างที่แพทย์พิศูจน์แล้วว่าโรคลำไส้มักจะเกิดขึ้นแก่คนที่โอ้อวดถือตัวมาก เมื่อแตกดับไปแล้วก็จะส่งผลให้เกิดในที่อย่างนั้น ๆ และทำให้เป็นคนมีศัตรูมาก นี่แสดงให้เห็นว่ากรรมที่กระทำแล้วส่งผลได้ทั้งภพนี้ทั้งภพหน้า ทีนี้ปัญหาที่จะพูดในวันนี้คือปัญหาอะไร ? ปัญหาว่าตายแล้วอะไรไปเกิด ได้พูดมาแล้วว่าจุติคือการหลอมตัวหรือการละลายตัวของจิต ไม่ใช่การเคลื่อน เมื่อจิตแตกดับแล้วอะไรไปเกิด? ตัวสำคัญที่เราต้องการศึกษาคือข้อนี้ ได้พูดมาแล้วว่ากรรมที่บุคคลกระทำเกิดเป็นคลื่นขึ้นประจำตัวบุคคล ตอนนี้จะกล่าวเฉพาะชนกกรรมคือกรรมที่จะนำไปเกิด กรรมนี้เกิดเป็นคลื่นหรือเกิดเป็นกระแสประจำตัวบุคคลและมีความถี่

ประจำตัว ความถี่นั้นย่อมมีกำลังส่งที่เหมาะกับเฉพาะบางกลละ ก่อนอื่นอยากจะพูดถึงเรื่องการเกิดการปฏิสนธิของสัตว์แต่จะพูดถึงเฉพาะสัตว์ที่เป็นปัญจโวการ คือพวกมีขันธ์ ๕ ตามที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ในมหาตัณหาสังขยสูตร ในมหาตัณหาสังขยสูตรนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าสัตว์เกิดได้ด้วยการประชุมพร้อมแห่งองค์ ๓ คือมารดามีระดู ๑ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน ๑ และคันธัพพะ คือสัตว์ที่จะเกิดเข้าไปตั้ง ๑ เมื่อการประชุมพร้อมแห่งองค์ ๓ มีเมื่อใด เมื่อนั้นก็มีสัตว์เกิด ครั้งแรกก็เกิดขึ้นเป็นกลละ กลละเป็นของเล็กมองด้วยตาเปล่าเห็นมิได้ ต่อไปก็เจริญขึ้นตามลำดับ พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องเกิดอย่างนี้ ถ้าหากว่าจะเอาไปเทียบกับการเกิดของพวกแพทย์ก็ไม่ต่างอะไรกัน กลละคือตัวเอมไบรโอ (Embryo) ซึ่งนักชีววิทยาเรียกกลละ ต้องอาศัยอณู ๒ อณูมาประสมกัน กลละมีกำลังความดึงดูดประจำตัวอยู่ ความดึงดูดย่อมจะมีเฉพาะแต่แก่คลื่นบางชนิด ไม่มีแก่คลื่นทั่วไป กรรมที่เรากระทำแล้ว ได้พูดแล้วว่ามีความถี่ประจำตัวของมัน เมื่อวิญญาณแตกหรือจิตดับก็ทิ้งคลื่นของจิตของวิญญาณไว้ที่คลื่นกรรม คลื่นกรรมที่แรกถ้าจะพูดง่าย ๆ ก็เป็นรูปกระบอกไม้กลม ๆ แต่พอวิญญาณหรือจิตทิ้งคลื่นของตนไปไว้ที่คลื่นกรรม คลื่นกรรมก็แปรรูปเป็นคดกริช เมื่อคลื่นกรรมนี้มีฟรีเควนซี่เหมาะกับเอมไบรโอคือกลละอันไหน ก็ไหลลงสู่กลละอันนั้น เมื่อคลื่นกรรมไหลลงสู่กลละอันใด ก็ไปสร้างวิญญาณขึ้นที่กลละอันนั้น ปฏิสนธิวิญญาณกับจุติวิญญาณไม่ใช่วิญญาณดวงเดียวกัน เมื่อจุติคือวิญญาณดับ คลื่นกรรมก็ไปสร้างปฏิสนธิวิญญาณขึ้นใหม่ มีเกิดสืบต่อกันอย่างนี้เรื่อยไป พระพุทธศาสนาปฏิเสธตัวไม่ตาย แต่ยอมรับการเกิดสืบต่อแห่งวิญญาณที่เกิดสืบต่อกันเรื่อยไป และการเกิดจะดีหรือชั่วก็แล้วแต่ฟรีเควนซี่ของคลื่นกรรมจะเหมาะกับเอมไบรโอชนิดไหน ถ้าสมมติว่าฟรีเควนซี่เหมาะกับเอมไบรโอของหมู ก็เกิดเป็นหมู ถ้าเหมาะกับของคนก็เกิดเป็น

คน ถ้าฟรีเควนซี่เหมาะกับม้าหรือพาก็เกิดเป็นม้าหรือพาแตกต่างกันไป เป็นอย่างนี้เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุดแล้วแต่อำนาจของคลื่นกรรม คลื่นกรรมเป็นตัวชักนำไปสู่ภพใหม่ และภพของคนสัตว์ย่อมแตกต่างกันไป ถ้าทำดีก็เกิดดี ทำชั่วก็เกิดชั่ว ในข้อนี้ท่านทั้งหลายคงจะเคยได้ยินได้ฟังเป็นอันมาก ในเรื่องที่เมื่อมารดาตั้งครรภ์มักจะฝัน และคนช่างสังเกตมักจะทายอนาคตของเด็กได้ เพราะอะไรจึงฝัน ? การฝันนั้นในอรรถกถาว่าเกิดจากเหตุ ๔ ประการ ซึ่งเมื่อพูดเข้าเป็นคำที่คล้อง ๆ กันท่านพูดว่าเหตุที่ทำให้เกิดฝันคือ บุพนิมิต จิตนิวรณ์ เทพสังหรณ์ อาหารกำเริบ บุพนิมิตก็คือว่าคลื่นกรรมแสดงความไหวตัวว่าจะให้ผลละ แล้วก่อความสั่นสะเทือนให้แก่มันสมองทำให้ฝัน จิตนิวรณ์คือว่าเมื่อคิดถึงอะไรมากก็เก็บเอามาฝัน เทพสังหรณ์หมายความว่าเทวดาดลใจให้ฝัน อาหารกำเริบหมายความว่าร่างกายไม่สบายแล้วทำให้ฝันไปต่าง ๆ จิตนิวรณ์ เทพสังหรณ์ อาหารกำเริบ ท่านไม่ให้ทาย แต่ว่าฝันที่เป็นลักษณะบุพนิมิตนี้ให้ทายได้ ถ้าหลับสนิทก็ไม่ฝัน ตื่นก็ไม่ฝัน ในทางจิตวิทยา เขาว่าคนจะฝันในระหว่างจิตไร้สำนึก กับจิตสำนึก คือไม่ใช่จิตไร้สำนึกและจิตสำนึก ในทางพุทธศาสนาในสารัตถทีปนีฎีกาวินัยท่านแสดงว่าการฝันนั้นเกิดเมื่อจิตวิ่งขึ้นสู่วิถีในมโนทวาร แต่ว่าไม่ถึงปัญจทวาร ซึ่งเมื่อกล่าวโดยใจความ หลักของจิตวิทยากับหลักทางพระพุทธศาสนาก็เป็นอันเดียวกันนั่นเองที่มารดาฝัน ถ้ากล่าวในทางสังขารก็ไม่มีอะไร คลื่นกรรมก่อความสั่นเสทือนให้มันสมองของมารดา กระตุ้นมันสมองของมารดาให้ไหวตัวก็เกิดการฝันขึ้น ฝันไปตามลักษณะของคลื่นกรรม คนที่ช่างสังเกตจึงทำนายทายทักอนาคตของเด็กได้ ก่อนอื่นอยากจะให้ท่านทั้งหลายได้ทราบถึงระบอบชีวิตทางพระพุทธศาสนาก่อน พระพุทธเจ้าตรัสว่าระบอบของชีวิตคือ อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํ ไหลเข้าไหลออก และเรื่องสังขาร ในพระพุทธศาสนาถ้าจะกล่าวแยกประเภทละเอียดออกไปก็เป็น ๓ คือ

๑ สังขารที่ไม่มีชีวิต ไม่มีวิญญาณ ๒ สังขารที่มีชีวิตแต่ไม่มีวิญญาณ ๓ สังขารที่มีชีวิตและมีวิญญาณ สังขารที่ไม่มีชีวิตไม่มีวิญญาณก็ได้แก่แผ่นดินตึกรามบ้านเรือนโรงที่เห็นอยู่นี้ ไม่จำเป็นจะต้องพูด สังขารที่มีชีวิตแต่ไม่มีวิญญาณ คือหมายถึงต้นไม้ที่มีการเจริญได้หรือสัตว์บางประเภทที่ไม่มีความรู้สึก สังขารที่มีชีวิตที่มีวิญญาณก็ได้แก่สังขารของคนสัตว์ที่เจริญแล้ว ที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ ระบอบของชีวิตเราจะเห็นชัดเจนได้ง่ายคือ อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํ ไหลเข้าไหลออก ให้พึงกำหนดไว้ เมล็ดถั่วที่ได้รับละอองเกษรตัวผู้เมื่อเป็นดอกแล้วเจริญเติบโตขึ้นเป็นเมล็ดถั่ว เมื่อแก่แล้วเราเก็บไว้ในที่แห้ง มันก็จะฝุเปล่าไม่งอกงาม แต่เมื่อเอาเมล็ดถั่วไปแช่ลงในน้ำที่มีความอบอุ่นเพียงพอ น้ำไหลเข้าในเมล็ดถั่วแปลว่ามีการไหลเข้า ความร้อนขับไอน้ำออกจากเมล็ดถั่วแปลว่ามีการไหลออก หมุนวนเวียนกันอยู่อย่างนี้ไม่นานก็จะเกิดงอกเป็นต้นถั่วขึ้น นี่ระบอบชีวิตของสิ่งที่มีชีวิตไม่มีวิญญาณ จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการไหลเข้าไหลออกก็เกิดมีชีวิตขึ้นได้ ทีนี้ในร่างกายคนเรามีขันธ์ ๕ ก็จะเห็นว่ามีการไหลเข้าไหลออกตั้งแต่ปฏิสนธิทีเดียว คือชั้นแรกก็ด้วยการถ่ายเข้าถ่ายออกตามสายสะดือทางมารดานั้นจะไม่พูดถึง แต่ตัวที่ทำให้เกิดการไหลเข้าไหลออกคือหัวใจ หัวใจสำคัญที่สุด ถ้าหัวใจยังทำงานอยู่ตราบใดชีวิตก็ยังไม่ดับ และวิญญาณก็ยังไม่ดับ ในตัวคนเรานี้มีส่วนสำคัญก็คือหัวใจ หัวใจทำหน้าที่ฉีดโลหิตไปเลี้ยงตลอดร่างกาย ฉีดไปถึงไหน ร่างกายส่วนไหนต้องการอะไรก็เก็บส่วนนั้นไว้ ไม่ต้องการอะไรก็ถ่ายออกมาที่โลหิต โลหิตเดินทั่วไปแล้วถูกทางร่างกายเก็บของดีไว้หมด และเก็บของเสียออกมาจากร่างกายไหลเข้ามาสู่หัวใจ หัวใจส่งไปสู่ปอดถ่ายของเสียทิ้งแล้วกลับไหลเข้าสู่หัวใจอีก วนเวียนกันอยู่อย่างนี้เรื่อยไป เมื่อหัวใจทำงานอยู่ตราบใด ร่างกายก็ต้องมีการวนเวียนไหลเข้าไหลออกอยู่อย่างนี้เสมอ และเมื่อหัวใจทำหน้าที่ให้มีการถ่ายเทอยู่อย่างนี้

อวัยวะส่วนใดมีหน้าที่ทำอะไรก็ทำอย่างนั้น หัวใจมีหน้าที่สูบฉีดโลหิตก็สูบฉีดโลหิต กระเพาะมีหน้าที่ย่อยอาหาร ก็ย่อยอาหารไป ตามีหน้าที่ดูก็ดู สมอง ไขสันหลัง มีหน้าที่คิดรู้สึก ก็คิดรู้สึก อวัยวะทุกส่วนก็ทำหน้าที่ของมันโดยบริบูรณ์ แปลว่า ทำงานบริบูรณ์ตามหน้าที่คือทำหน้าที่โดยตรงของมันแต่ละอย่างๆ ไม่ปะปนกัน เมื่อหัวใจทำงานโดยบริบูรณ์แล้ว ร่างกายก็เป็นอยู่ วิญญาณกับร่างกายแยกกันไม่ได้ มันอยู่ด้วยกัน แปลว่าถ้าร่างกายทำงาน หัวใจทำงาน วิญญาณก็มี ชีวิตก็มี แต่พอหัวใจหยุดทำงานปุบลง อวัยวะทุกส่วนก็หยุดทำงานหมด มันสมองก็เป็นเพียงก้อนมันข้นไม่วิเศษอะไร พอหัวใจหยุด มันสมอง ตา หู ก็ไม่ทำงาน ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ทำงาน พอหยุดอย่างนี้ ชีวิตวิญญาณก็ดับหมดไป นี่แหละระบอบชีวิตในทางพุทธศาสนาเป็นอย่างนี้

ร่างกายอันนี้พระพุทธเจ้าบอกว่าเกิดจากกรรม คือกรรมเป็นตัวทำให้เกิด ถ้าคนยังมีกิเลสคือมีอวิชชาประจำตัว เกิดขึ้นมาก็มีอวิชชาคือมีกิเลสประจำตัว คนที่มีกิเลสเกิดขึ้นมาก็ต้องกระทำกรรม เมื่อทำกรรมพอ จิตดับก็ทิ้งคลื่นของจิตไว้ที่คลื่นกรรม ๆ ก็สร้างจิตขึ้นใหม่ พอเกิดขึ้นมาอีกอวิชชาก็มีอีก ก็ต้องทำกรรมอีก เมื่อแตกดับ วิญญาณหรือจิตก็ทิ้งคลื่นของตนไว้ที่คลื่นกรรม คลื่นกรรมก็นำไปเกิดอีก แต่จะเกิดดีหรือชั่วแล้วแต่ลักษณะของกรรม การวนเวียนเช่นนี้เรียกว่าสังสารวัฏ ในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนายอมรับเพียงการเกิดสืบต่อแห่งจิต คือเมื่อจิตดวงเก่าดับ จิตดวงใหม่ก็เกิดขึ้นแทน ถ้าหากว่าจะกล่าวเปรียบเทียบในวิชาทางโลก ท่านทั้งหลายจะเข้าใจง่ายขึ้นอีก

ในเรื่องที่เราเห็นรู้มาแล้วจำเจ อย่างว่ามีสระอยู่สระหนึ่ง ถ้าเอาก้อนอิฐขว้างลงไปกลางสระ ก้อนอิฐจะสัมผัสกับน้ำเกิดเสียงขึ้น น้ำจะเกิดเป็นคลื่นกระเพื่อมไปกระทบฝั่ง ในที่นี้จะได้เสียง ๒ เสียง คือเสียงก้อนอิฐสัมผัสกับน้ำหนึ่ง

เสียงคลื่นกระทบฝั่งอีกเสียงหนึ่ง จะเรียกว่าเสียงที่ ๑ เสียงที่ ๒ ถ้าจะกล่าวอุปมาจุติวิญญาณหรือจุติจิตเมื่อดับก็เท่ากับก้อนอิฐที่ถูกโยนลงไปสัมผัสกับน้ำในสระเกิดเป็นเสียงขึ้น น้ำที่เป็นที่รองรับก้อนอิฐนั้นเปรียบเหมือนคลื่นกรรม และเสียงที่ไปกระทบฝั่งก็เปรียบเหมือนปฏิสนธิวิญญาณที่เกิดขึ้นมาใหม่ ในที่นี้ท่านทุกคนคงจะยอมรับแล้วว่าเสียงที่สัมผัสกับน้ำและเสียงที่น้ำกระทบฝั่งเป็นคนละเสียง ไม่ใช่เสียงเดียวกัน แต่ว่าเมื่อเสียงที่สัมผัสกับน้ำไม่มี เสียงกระทบฝั่งก็ไม่มี เสียงกระทบฝั่งเกิดถัดจากเสียงสัมผัสกับน้ำ และถ้าไม่มีน้ำ เสียงกระทบฝั่งก็มีไม่ได้ อย่างนี้ก็คือว่าเสียงที่กระทบฝั่งนั้นเกิดติดต่อกับเสียงที่กระทบน้ำ ปฏิสนธิวิญญาณก็เป็นวิญญาณที่เกิดต่อจากจุติวิญญาณที่ทิ้งคลื่นไว้ที่คลื่นกรรม

กล่าวอีกนัยหนึ่งเปรียบเหมือนเสียงส่งเสียงรับวิทยุ ฯ ท่านทุกคนก็คงจะได้เคยรับฟังวิทยุ ฯ มาแล้ว ในการส่งวิทยุ ฯ นั้นเขาต้องมีคลื่นวิทยุ ฯ คือคลื่นพาทางสถานีเขาส่งคลื่นพาของวิทยุ ฯ วิ่งออกไปจากสถานี คลื่นพานั้นมีรูปเป็นกระบอกกลม ไม่มีเหลี่ยมคดโค้ง เมื่อคลื่นพานั้นไหลลงสู่เครื่องรับวิทยุ ฯ ก็ไม่มีเสียงอะไรเกิดขึ้น มีแต่เสียงอู้ ๆ ถ้าเอาคลื่นเสียงไปกดคลื่นพาของวิทยุ ฯ เข้าคลื่นวิทยุ ฯ ก็จะแปลรูปเบี้ยว ๆ บูด ๆ ตามลักษณะของเสียง เมื่อคลื่นวิทยุกดถูกคลื่นเสียงจนเสียรูปไปไหลลงที่ลำโพงวิทยุ ฯ ก็ก่อความสั่นเสทือนให้กรวยกระดาษทำให้อากาศบริเวณนั้นกระเพื่อม เกิดเป็นเสียงขึ้น ถ้าจะกล่าวอย่างเทียบเคียง จุติวิญญาณก็เหมือนเสียงที่พูดที่สถานีวิทยุ ฯ คลื่นกรรมก็เปรียบเหมือนคลื่นวิทยุ ฯ คลื่นกรรมที่สร้างปฏิสนธิวิญญาณขึ้นก็เหมือนกับคลื่นวิทยุ ฯ ที่ถ่ายรับคลื่นเสียงไว้แล้วไปไหลลงที่ลำโพง วิทยุ ฯ ทำให้เกิดเสียงขึ้นใหม่ เสียงที่สถานีวิทยุ ฯ กับเสียงที่ลำโพงวิทยุเป็นเสียงที่ต่างกันฉันใด จุติวิญญาณกับปฏิสนธิวิญญาณต่างกันฉันนั้น ถ้าเสียงที่สถานีวิทยุไม่มี เสียงที่ลำโพงวิทยุก็ไม่มีฉันใด ถ้าจุติวิญญาณไม่มีปฏิสนธิ

วิญญาณก็ไม่มีฉันนั้น มันต้องเกิดสืบต่ออาศัยกันอยู่อย่างนี้

และพระพุทธเจ้าตรัสว่าสัตว์มีกรรมเป็นพันธุ พันธุในที่นี้หมายถึงพืชพันธุ์ ที่ได้พันธุ์คนพันธุ์สัตว์ พันธุ์คนดีคนเลว พันธุ์สัตว์ดีสัตว์เลว พันธุ์เทวดา พันธุ์คนอนามัยดี พันธุ์คนอนามัยไม่ดี พันธุ์คนมีโรคพันธุ์คนไม่มีโรค คือ ฟรีเควนซี่ในคลื่นกรรมเหมาะกับพันธุคนก็ไหลลงกลละคน ถ้าเหมาะกับคนชนิดใด ก็ไหลลงกลละของคนชนิดนั้น ถ้าเหมาะกับที่ขี้โรคก็ไหลลงกลละของคนขี้โรค ก็เกิดมาเป็นผู้ขี้โรคถ้าไหลลงกลละของสัตว์เช่นสุกร ที่เกิดมาก็เป็นสุกร คำว่า "พันธุ" หมายถึงพันธุ์อย่างนี้ ไม่ใช่กรรมพันธุ์อย่างที่พูดกัน คือว่าพันธุ์กำเนิดใหม่ที่เราจะได้มา แล้วแต่ว่าคลื่นกรรมจะส่งไป เราอาจได้พันธุ์คน พันธุ์สัตว์ พันธุ์เทวดาก็ได้ แล้วแต่คลื่นกรรมจะเหมาะกับพันธุ์คน พันธุ์สัตว์หรือพันธุ์เทวดา

เรื่องการเกิดตามแนวของพระพุทธศาสนานี้หมายถึงการเกิดของวิญญาณซึ่งเป็นนาม ไม่ใช่รูป การเกิดในทางวิทยาศาสตร์ของนักชีววิทยากล่าวถึงการเกิดของรูปทั้งนั้น เรื่องการเกิดตามแนวของพระพุทธศาสนากับการเกิดตามแนวของนักชีววิทยาจึงไม่มีการค้านกัน คือนักชีววิทยาเห็นว่าคนจะต้องเกิดเป็นคน เกิดเป็นสัตว์ไม่ได้ สัตว์จะเกิดเป็นคนไม่ได้ และคนในตระกูลใดก็ต้องเกิดในตระกูลนั้น สัตว์เกิดในตระกูลใดก็ต้องเกิดในตระกูลนั้น แต่ทางพระพุทธศาสนา คนเกิดเป็นสัตว์ สัตว์เกิดเป็นคนได้ ขอท่านทั้งหลายจงจำจุดสำคัญไว้ว่าการเกิดตามแนวของพระพุทธเจ้าหมายถึงการเกิดทางนาม การเกิดตามแนวของนักชีววิทยาหมายถึงการเกิดทางรูปอย่างนี้จึงไม่ค้านกัน นามคือวิญญาณ เป็นผู้ปกครองรูป เสวยทุกข์เสวยสุขในรูป เป็นผู้พอใจหรือรังเกียจในรูป กลละของคนก็ต้องเกิดเป็นคน กลละของสัตว์ก็ต้องเกิดเป็นสัตว์ และลักษณะแห่งร่างกาย ชีวิตก็ต้องเป็นไปตามเผ่าพันธุ์

ของบิดามารดา บิดามารดามีเชื้อชีวิตอย่างไร ก็ถ่ายไว้ในบุตร บุตรก็เป็นอย่างนั้น การเกิดของนักชีววิทยาหมายถึงว่าลักษณะของบิดามารดาไปปรากฏขึ้นเมื่อใด ได้ชื่อว่าบิดามารดาไปเกิดเมื่อนั้น แต่นั่นพึงเข้าใจว่าเป็นการเกิดส่วนรูป ไม่ใช่เป็นการเกิดเป็นส่วนนาม รูปจะต้องเกิดตามสายตระกูล ตามลักษณะของกลละเสมอ แต่การเกิดตามแนวของพระพุทธเจ้าหมายถึงการเกิดส่วนนามซึ่งเป็นผู้ครองรูป รูปถ้าไม่มี วิญญาณก็ไม่มี ไม่มีสุขไม่มีทุกข์ เพราะมีวิญญาณไปครองจึงมีสุขมีทุกข์ ความรู้สึกสุขหรือทุกข์อยู่ที่วิญญาณ ฉะนั้นวิญญาณนี่เองจึงเป็นตัวเสวยทุกข์เสวยสุข ไม่ใช่ตัวรูป การเกิดตามแนวของพระพุทธเจ้านี้คนละอย่างกับของนักชีววิทยา เมื่อมันมีความหมายแตกต่างกันเช่นนี้ จึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่เราจะเอาหลักวิชาชีววิทยามาโจมตีว่าไม่มีอะไรไปเกิด ความเป็นจริงในปัจจุบันนี้เราก็เห็นอยู่ในเรื่องคนที่ระลึกชาติได้ การระลึกชาติของคนในสายสกุลเดียวกันจะไม่พูดถึง ในสายต่างสกุลกันดังหนังสือที่โฆษณาจากมหามกุฏนี้ว่า คนเป็นอิสลามมิกในปากีสถานมาเกิดเป็นฮินดูในอินเดียนั้น ถ้าพูดถึงเฉพาะเกิดได้ตามสายสกุลก็เกิดไม่ได้ เพราะสายสกุลแตกต่างกัน แต่ที่ว่าเป็นอิสลามมิกมาเกิดเป็นฮินดูได้ ไม่ใช่เกิดส่วนรูป เป็นการเกิดส่วนนาม และรู้เรื่องเก่า เพราะว่าวิญญาณเป็นตัวครอบครองรูป ทำให้สืบสาวเรื่องเก่าได้ และอย่างที่เคยได้เห็นข่าวทางหนังสือพิมพ์ที่ว่าผู้หญิงในสเปญเกิดในฝรั่งเศสแล้วระลึกชาติได้อย่างนี้ ถ้าจะพูดตามหลักชีววิทยาก็เป็นไปไม่ได้ เพราะต่างสายสกุลกัน เชื้อชีวิตถ่ายให้กันไม่ได้ แต่ทำไมจึงเกิดได้ การเกิดอย่างนี้หมายถึงตัววิญญาณคือไม่ใช่รูปเกิด รูปคือคนต้องเป็นคน สัตว์ต้องเป็นสัตว์ ต้นไม้ต้องเป็นต้นไม้

คลื่นวิญญาณเท่าที่ค้นคว้ามาในพระไตรปิฎกพบแห่งเดียว คือในสัมปสาท-

นิยสูตร ในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค พระสาริบุตรแสดงแต่พระพุทธเจ้า แสดงถึงทัศนสมบัติ ๔ ประการ คือว่าบุคคลเมื่อเจริญกายคตาสติแล้ว สามารถจะเห็นคลื่นวิญญาณของสัตว์โลกที่เกิดในภพนี้และภพอื่นติดต่อกันโดยไม่ขาดสายได้ ที่พูดนี้พูดตามคำของพระสาวกชั้นอรหันต์คือพระสาริบุตรเถระ ๆ ท่านเป็นพระสาวกที่มีปัญญามาก

เรื่องที่พูดในวันนี้ทั้งหมดแม้จะเป็นเรื่องที่มีวิชาสมัยใหม่ประกอบ แต่ก็เป็นสักแต่โวหาร แต่ใจความที่พูดเป็นของพระพุทธเจ้าและของพระสาวกทั้งนั้น ไม่ใช่ของผู้พูดเลย ผู้พูดเป็นแต่เพียงนักศึกษาตามคำสอนของพระบรมศาสดาและพระสาวกได้ความเข้าใจมาเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็มาพูดให้ท่านทั้งหลายฟัง เพื่อให้ได้ความเข้าใจถูกในหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา แต่เรื่องที่พูดมาแล้วในวันนี้ทั้งหมดอยากจะขอร้องท่านผู้ฟังทุกคนโปรดอย่าเพิ่งเชื่อ ถ้าท่านผู้ใดมีข้อค้านก็ให้ค้านไปให้พยายามพิจารณาหาเหตุผลให้เข้าใจแล้วเชื่อใจตนเอง อย่าเชื่อผู้พูด ถ้าท่านทั้งหลายเชื่อได้อย่างนี้ ความเชื่อนั้นจะมั่น ผู้พูดไม่ต้องการให้เชื่อผู้พูด ผู้พูดต้องการให้เชื่อตนเอง และให้ศรัทธาในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าได้เห็นเรื่องที่ผู้พูดนี้มีเหตุผลเพียงพอและแตกต่างจากสัสตวาทีและอุจเฉทวาที อย่างไรแล้ว จงค่อยเชื่อ พระพุทธเจ้าไม่ทรงนิยมให้เชื่องมงาย จะเชื่ออะไรให้เชื่อด้วยความรู้ความเข้าใจและด้วยเหตุด้วยผล ไม่ใช่เชื่อผู้อื่น

เท่าที่พูดมาวันนี้ ก็เป็นการแจ่มแจ้งเพียงพอที่จะให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายสามารถจะวินิจฉัยปัญหาที่ว่าตายแล้วอะไรไปเกิดได้ด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนที่จะจบปาฐกถาวันนี้จึงขอฝากปัญหาให้ท่านทั้งหลายไปคิดตอบเองว่า ตายแล้วอะไรไปเกิด ? ในที่สุดนี้ขอกล่าวคำเตือนใจด้วยคาถาว่า

เอตฺตกานํปิ วุตฺตานํ อตฺถํ วิเจยฺย โยนิโส
ปาปทิฏฺฐึ ชเห ธีโร สุทฺธกมฺมวาทิตฺถิโก

ธีรชนผู้มีปัญญาพิจารณาเนื้อความแห่งถ้อยคำที่ได้กล่าวมาแล้วโดยย่อ ๆ เพียงประมาณเท่านี้โดยแยบคายแล้ว มีความต้องการจะเป็นพุทธมามกะที่เป็นกรรมวาทีอย่างบริสุทธิ์ผุดผ่อง พึงละสัสตทิฏฐิและอุจเฉททิฏฐิซึ่งเป็นทิฏฐิอันชั่วเสียเทอญ.

ไฉนพระองคุลิมาลจึงเป็นพระอรหันต์ได้

โดย

พระภิกษุปาสาทิโก วัดราชบพิธ

พระองคุลิมาลคือใคร

พระองคุลิมาลเถระ แม้เป็นพุทธสาวกที่ได้บรรลุคุณความดีในชั้นสุดยอดในพระพุทธศาสนานี้ คือ เป็นพระอรหันต์ เป็นพระสังฆรัตนะแล้ว แต่คนโดยมากก็ยังมองท่านในแง่ที่ท่านเคยเป็นผู้ร้ายที่ได้ทำการฆาตกรรมคนมาอย่างฉกาจ-ฉกรรจ์ ในตอนก่อนที่ท่านได้รับบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ

คำว่า "อังคุลิมาล" ที่เกิดเป็นวิสามานยนามของท่านนี้ มิใช่เป็นชื่อที่เกิดขึ้นตามทางการ แต่เป็นชื่อที่ประชาชนที่ไม่รู้จักชื่อตัวของท่านใช้เรียกท่านด้วยอาศัยพฤติกรรมในตอนนั้นที่ปรากฏแก่เขา เป็นเหตุ คือ เมื่อตอนที่ท่านกำลังเป็นผู้ร้ายที่เที่ยวทำการฆาตกรรมคนอยู่นั้น ท่านได้สวมพวงมาลัยนิ้วมือคนไว้ที่คอคนที่ไม่รู้จักท่านว่า ท่านเป็นใคร มีชื่อว่ากระไร จึงได้จับเอาพฤติกรรมของท่านที่ปรากฏอยู่นั้น มาเรียกท่านว่า "อังคุลิมาลโจร" วิสามานยนามองคุลิมาลนี้จึงได้เกิดเป็นชื่อของท่านขึ้นอีกชื่อ ๑ ตั้งแต่ในบัดนั้นเป็นต้นมา และเพราะคนส่วนมากนิยมเรียกท่านแต่ในชื่อนี้ คนที่รู้จักท่านในชั้นหลังโดยมาก จึงไม่รู้จักชื่อจริงของท่าน และถึงรู้ ก็ไม่นิยมเรียกท่านตามชื่อจริง

พระองคุลิมาลเถระนี้ เกิดในตระกูลพราหมณ์ชาวเมืองสาวัตถี บิดาของท่านชื่อว่าคัคคะ มารดาของท่านชื่อว่ามันตานี บิดาของท่านรับราชการในพระ-เจ้าปเสนทิ ราชาธิราชแห่งแคว้นโกศลและแคว้นกาสี มีตำแหน่งเป็นปุโรหิต หลังจากที่ท่านเกิดแล้วไม่นาน บิดาของท่านได้ตั้งชื่อให้ท่านว่า "อหิงสกะ" คำนี้

มีใจความในภาษาไทยว่า "ผู้ที่ไม่เบียดเบียนใคร" คำว่า "อหิงสกะ" นี้จึงเป็นวิสามานยนามที่แท้จริงของท่าน ตระกูลของท่านเป็นตระกูลที่ประพฤติธรรม ไม่เบียดเบียนใคร และท่านก็เป็นสุภาพบุรุษมีความประพฤติเรียบร้อย ตามจริยธรรมของตระกูล ตั้งแต่เวลาที่ท่านเป็นเด็กอ่อนจวบจนเข้าวัยเป็นหนุ่มรุ่น

เมื่อท่านเจริญวัยขึ้นถึงขีดเป็นหนุ่มรุ่น บิดาของท่านได้ส่งท่านไปเรียนวิชาในสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ในกรุงตักสิลา ท่านจึงได้เป็นนิสสิตอยู่ประจำในวิทยาลัยของอาจารย์ทิศาปาโมกข์นี้ ท่านไปเรียนวิชาอะไร ในคัมภีร์มิได้ระบุบอกไว้ แต่เมื่อพิจารณาตามพฤติกรรมของท่าน พอสันนิษฐานได้ว่า ท่านไปเรียนวิชาการทหาร ในตอนที่ท่านเป็นนิสสิตอยู่ในวิทยาลัยนี้ ท่านมีความประพฤติเรียบร้อยและสุจริตเช่นเดิม ท่านเป็นคนที่ฉลาดมาก รักวิชาความรู้มาก และมีความขยันมาก ประกอบกับท่านมีความเคารพนับถือและกตัญญูกตเวทีต่ออาจารย์เป็นอย่างดียิ่ง ผลแห่งการเรียนของท่านจึงดีเด่นนำหน้านิสสิตคนอื่น ๆ ทั้งหมด เพราะผลแห่งการเรียนของท่านเป็นไปในเกณฑ์ที่ดียิ่งอย่าง ๑ เพราะท่านเคารพและปฏิบัติอาจารย์เป็นอย่างดีอย่าง ๑ อาจารย์จึงรักท่านมาก ไว้วางใจท่านเหมือนบุตรคนหนึ่ง

อหิงสกะถูกป้ายสี

เพราะความที่ท่านมีผลแห่งการเรียนดีกว่าบรรดานิสิตทั้งหลายอย่าง ๑ เพราะอาจารย์แสดงความรัก ความเอ็นดูท่านมาก และให้ความไว้วางใจแก่ท่านยิ่งกว่าบรรดานิสิตคนอื่น ๆ อย่าง ๑ นั้นนั่งเอง ท่านจึงเป็นที่ริษยากลายเป็นที่จงเกลียดจงชังของบรรดานิสิตทั้งหมด เพราะถูกแรงแห่งความริษยา แห่งความจงเกลียดจงชังผลักดันเกินกว่าปริมาณแห่งความรู้สึกผิดชอบ นิสิตพวกนั้นจึงได้

กลายเป็นคนที่เห็นผิดเป็นชอบ กลายเป็นนิสิตอันธพาล คิดและวางอุบายที่สกปรกเพื่อกำจัดอหิงสกะออกจากสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์นั้น นิสิตพวกนี้ เมื่อมองไม่เห็นความผิด ความเสียอะไร ๆ ที่พอจะยกขึ้นเป็นเครื่องมือส่อเสียดกำจัดอหิงสกะออกไปได้ จึงได้ใช้วิธีที่แสนจะสกปรก คือป้ายสีว่า อหิงสกะลอบเป็นชู้กับภรรยาของอาจารย์ หรือลอบได้เสียกับบุตรีของอาจารย์ หรือทั้งลอบเป็นชู้กับภรรยาของอาจารย์ ทั้งลอบได้เสียกับบุตรีของอาจารย์

ความผิดที่นิสิตพวกนั้นปั้นขึ้นเป็นเครื่องมือทำลายอหิงสกะจากอาจารย์นี้ ไม่มีทางชี้ขาดลงไปได้ว่า เป็นอย่างไหนเพียงอย่างเดียวหรือทั้งสองอย่างแน่ นิสิตพวกนี้อาจเพียงกระซิบอาจารย์ว่า อหิงสกะลอบเป็นชู้กับภรรยาของอาจารย์ หรือลอบได้เสียกับบุตรีของอาจารย์ หรือลอบทำทั้งสองกรณีนั้นก็ได้ เพราะคำส่อเสียดนี้ ในคัมภีร์ท่านใช้สำนวนที่ตีความหมายออกไปได้ทั้ง ๓ อย่างนั้น คือ ท่านกล่าวว่า นิสิตพวกนี้ได้กระซิบอาจารย์ว่า "อหึสกมาณโว ตุมฺหากํ อนฺตเร ทุพฺภตฺติ ปชานาม" "**พวกกระผมได้ทราบมาอย่างแน่นอนว่า พ่อหนุ่มอหิงสกะประทุษร้ายที่ใจของท่าน**" คำว่า "อนฺตเร ทุพฺภตฺติ" นี้ ตามเค้าอธิบายในคัมภีร์อรรถกถาอื่นว่า "**ได้แก่กิริยาร่วมประเวณี ที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิ์ เป็นการข่มเหงน้ำใจผู้ที่เป็นเจ้าของ หรือผู้ที่เป็นผู้ปกครอง**"

ยืมมือผู้อื่นฆ่าอหิงสกะ

เมื่อได้รับคำส่อเสียดเช่นนั้น ในชั้นแรก อาจารย์ไม่เชื่อ กลับตะเพิดเอานิสิตพวกนั้น แต่เมื่อนิสิตพวกนั้นแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ เข้าไปชี้แจงเกลี้ยกล่อมอาจารย์ ด้วยใช้คำส่อเสียดรูปนั้นเป็นเครื่องมือ ในที่สุด อาจารย์ก็ตกหลุมพลาง

ของนิสิตพวกนี้ เมื่อเชื่อแล้ว อาจารย์กลับมุ่งร้ายรุนแรงถึงมุ่งล้างผลาญทำลายชีวิตอหิงสกะทีเดียว แต่เพราะเป็นห่วงอาชีพ กลัวอาชีพขายวิชาจะเสื่อม จึงได้วางอุบายสังหารอหิงสกะ ด้วยวิธีที่สกปรกอย่างยวดยิ่ง คือไม่ยอมลงมือฆ่าอหิงสกะด้วยตนเอง และไม่ยอมให้อหิงสกะตายในบ้าน แต่จะยืมมือผู้อื่นให้ฆ่าอหิงสกะและให้อหิงสกะออกไปตายในป่า

ในวันต่อมา อาจารย์ทิศาปาโมกข์นี้ได้เรียกอหิงสกะเข้าไปหา ในที่ลับ กล่าวชี้แจงอย่างที่แสดงความรัก ความเอ็นดูว่าความรู้ในภาคทฤษฎีนั้น เธอได้เรียนจบเป็นอย่างดีในทุกกระบวนการแล้ว แต่ในภาคปฏิบัติการคือการฝึกใช้วิชาตามหลักการที่ได้เรียนแล้ว ยังมิได้ปฏิบัติเลย การเรียนจะเรียกว่าเสร็จสมบูรณ์ได้ ต้องได้เรียนทั้งในภาควิชาการทั้งในภาคปฏิบัติการ เมื่อได้ฝึกทดลองใช้วิชาในภาคปฏิบัติการได้สำเร็จครบทุกกระบวนการในชุดแล้ว นับว่าได้สำเร็จในวิชานี้อย่างครบบริบูรณ์ (หมายถึงขั้นได้สำเร็จในดุษฎีบัณฑิต) เพื่อให้การเรียนของเธอนี้สำเร็จถึงในชั้นบริบูรณ์จริง ๆ ตั้งแต่ในบัดนี้เป็นต้นไป เธอต้องไปฝึกใช้วิชาที่เรียนแล้วนี้ในป่า และฝึกใช้ในส่วนที่แสดงสมรรถภาพในการใช้วิชาความรู้นี้ให้เต็มครบชุด คือ เธอต้องทำการฆ่าคนในภาคแห่งการฝึกชุดนี้ให้ได้ ๑,๐๐๐ คน เมื่อเธอฆ่าคนได้ครบจำนวน ๑,๐๐๐ คนเมื่อใด เธอก็เป็นอันสอบได้สำเร็จในวิชาชั้นสุดยอดในสำนักของฉันเมื่อนั้น ฉันจะออกปริญญาบัตรให้

อหิงสกะ เมื่อได้ฟังคำสั่งชนิดที่ไม่เคยนึก ไม่เคยฝันถึง ของอาจารย์ทั้งที่เป็นที่รัก ทั้งที่เป็นที่เคารพของตนเช่นนั้น สมองเกิดปั่นป่วน หัวใจเกิดเต้นเร็ว ตัดสินใจอะไรลงไปไม่ได้ ในที่สุด ความรู้สึกผิดชอบ ความมีจิตที่สะอาดได้

บังคับให้เขาต้องปฏิเสธออกไปว่า "ท่านอาจารย์ การเรียนเช่นนี้ กระผมรับปฏิบัติไม่ได้ เพราะมันเป็นการที่โหดร้ายทารุณเหลือเกิน มันเป็นการที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนความทุกข์ยากแก่คนมากหลาย ตระกูลของกระผม เป็นตระกูลของคนที่มีเมตตา มีกรุณา กระผมได้รับการอบรมมาตั้งแต่เล็ก ให้เป็นคนมีเมตตา มีกรุณา กระผมจะทำลายความดีของตน ความดีของตระกูลเสียไม่ได้เป็นอันขาด โปรดให้กระผมปฏิบัติการอย่างอื่น ๆ ที่ไม่ทารุณร้ายกาจเช่นนี้ ที่ไม่เป็นการก่อความเดือดร้อน ก่อทุกข์ลำบากให้แก่หมู่มนุษย์อย่างนี้เถิด"

อาจารย์ที่ซ่อนคดกริชคือความพยาบาทที่ไร้เหตุไว้ในภายใน เมื่อแผนการที่วางดักไว้ไม่เกิดผล ได้พยายามดำเนินกลยุทธ์ต่อไป คือ ได้แสดงความเสียใจที่ความรัก ความปรารถนาดีของตนไม่เกิดผล ตนอยากจะเห็นอนาคตที่รุ่งโรจน์ของอหิงสกะที่เป็นศิษย์ที่ตนรักประหนึ่งบุตรแท้ ๆ ศิลปะวิชาที่เล่าเรียนไปเพียงในภาควิชาการ หากขาดภาคปฏิบัติการเสีย ย่อมนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ใหญ่ไม่ได้ ขอให้เธอลองคิดแลกเปลี่ยนดูว่า เธอฝืนทำการที่ไม่ชอบใจเพียงชั่วระยะเวลาเล็กน้อย เธอจะมีอนาคตที่รุ่งโรจน์อยู่ตลอดชีวิต และได้พูดเล้าโลมชี้เหตุชี้ผลด้วยการแสดงออกซึ่งท่าทางแห่งความรัก ความเอ็นดู และความปรารถนาดีอย่างอื่น ๆ อีกหลายประการ จนทำให้อหิงสกะเกิดใจอ่อนเกิดความมักใหญ่ เกิดความเห็นดีเห็นชอบไปตามคำล่อลวงของอาจารย์ ด้วยเหตุที่ยังมีชีวิตใหม่ต่อโลกยังอ่อนต่อชั้นเชิงของทรชน ในที่สุดก็ยอมรับที่จะออกปฏิบัติการตามที่สั่งเพื่อให้ได้สำเร็จในวิชาชั้นนั้น แต่ยังมีความรู้สึกผิดชอบน้อย ๆ อยู่ในใจ ที่ทำให้รำพึงรำพันแก่ตนเองว่า พอฆ่าคนได้ครบ ๑,๐๐๐ คนเมื่อใด เป็นต้องเลิกไอ้การเรียนที่แสนจะโหดร้ายทารุณนี้เมื่อนั้น

เมื่อตกลงยอมปฏิบัติการตามแผนเช่นนั้นของอาจารย์ จึงต้องเตรียมจัดอาวุธ

สำหรับใช้ในการนี้ไป ครบทั้ง ๕ อย่างคือ กระบี่หรือดาบ ๑ หอกหรือทวน ๑ ขวานด้ามยาว ๑ คันธนูพร้อมทั้งแล่งลูกธนู ๑ โล่ ๑ ตามแบบเครื่องรบที่จัดว่ามีสมรรถภาพในยุคนั้น แล้วได้กราบลาอาจารย์ที่เคลือบความมุ่งร้ายไว้ด้วยอาการรักอาการปรารถนาดี เข้าไปทำการในบริเวณที่เป็นป่าได้ฆ่าคนโดยไม่เลือกเพศ ไม่เลือกวัยเสียเป็นอันมาก ใครจะวิงวอนร้องขอชีวิตด้วยวิธีนอบน้อมน่ากรุณาปรานีอย่างไร ๆ ไม่มีทางได้รับความปรานีเลย เพื่อให้กำหนดรู้จำนวนคนที่ฆ่าได้แม่นยำจึงได้ตัดนิ้วคนที่ถูกตนฆ่านั้น ๆ ไว้คนละนิ้ว และร้อยนิ้วนั้น ๆ เข้าเป็นพวงมาลัยแล้วสวมพวงมาลัยนั้นไว้ที่คอ การตัดนิ้วไว้นี้ นอกจากจะใช้เป็นคะแนนเครื่องกำหนดจำนวนคนที่ถูกตนฆ่าแล้ว เข้าใจว่า ยังจะเอาไปใช้เป็นพยานยืนยันจำนวนคนที่ถูกตนฆ่าต่ออาจารย์ด้วย เพื่อให้การนี้ดำเนินไปถึงจุดนั้นโดยเร็ว ในตอนกลางคืนบางคืน เขายังได้เข้าไปทุบประตูตามบ้านในย่านนั้น พอมีคนเปิดประตูออกมา ก็เข้าทำการฆ่าในทันที และตัดเอานิ้วมือไว้ เมื่อฆ่าคนได้ถึง ๙๙๙ คน อหิงสกะรำพึงดีใจอยู่ในใจว่า เพียงอีกคนเดียว เพียงอีกคนเดียว เราก็จะได้พ้นจากการเรียนที่แสนจะชั่วช้าทารุณนี้แล้ว แต่ในตอนนั้น โชคไม่อำนวย ไม่มีมนุษย์คนไรผ่านเข้าไปในย่านนั้นเลย อันนี้ทำให้อหิงสกะเกิดทุรนทุรายเดือดร้อน เพราะมองเห็นผลสำเร็จอยู่ใกล้ ๆ แล้ว แต่ก็ไม่อาจทำผลนั้นให้บังเกิดขึ้นมาได้ เมื่ออหิงสกะมองสอดส่ายหาคนอยู่นั้น ก็เหลือบไปเห็นพระพุทธเจ้าที่ทรงดำเนินเข้ามาด้วยท่าทางตามปกติและเรียบร้อยตามแบบของสมณะเข้า พอเหลือบเห็นก็รู้สึกสะทกสะท้านหัวใจเต้นแรงผิดปกติ เพราะไม่เคยพบเห็นใครคนอื่นที่เดินไปด้วยอาการสงบเรียบร้อย ปราศจากความหวาดกลัวเช่นนี้ในย่านนั้น แต่ด้วยมุ่งจะให้งานของตนบรรลุถึงผลสำเร็จ จึงไม่คิดยั้งเลยว่า นั่นเป็นสมณะที่ทำประโยชน์แก่ชาวโลก ที่ไม่ประทุษร้ายต่อใคร ๆ เลย แม้เพียงด้วยใจ จึงคว้าศัสตราวิ่งรี่เข้าไป ด้วยมุ่งหมาย

จะทำการปลงพระชนม์ แต่ก็ทำร้ายพระพุทธเจ้าไม่ได้ ด้วยอำนาจอิทธิปาฏิหาริย์ ในที่สุด พระพุทธเจ้าก็ทรงชี้แจงตักเตือนให้เกิดสำนึกได้ความรู้สึกผิดชอบ เกิดความสังเวชในตัวเอง เขาได้ขว้างอาวุธทั้งหมดทิ้งเรี่ยรายไปในที่ต่าง ๆ เข้าไปหมอบกราบทูลขอบรรพชาอุปสมบทเพื่อหลีกหนีความชั่ว เพื่อปฏิบัติธรรมเพื่อการพ้นจากทุกข์ และเมื่อเป็นภิกษุแล้ว ก็ได้เคารพและรักษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ทั้งได้พยายามปฏิบัติกิจในหน้าที่ของสมณะเป็นอย่างดียิ่ง ในที่สุดก็ได้บรรลุถึงอรหัตผล สำเร็จเป็นพระอรหันต์ชั้นที่ ๒ คือเป็นพระอรหันต์เตวิชชะ ได้เป็นพระสังฆรัตนะที่เป็นส่วน ๑ ในรัตนะทั้งสาม ในโลก และได้ปรินิพพานหลังจากเวลาที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ไม่นาน เพราะอำนาจปาณาติปาตกรรมทำให้ต้องถูกประทุษร้ายร่างกาย ทำให้ร่างกายต้องบอบช้ำ หมดสมรรถภาพที่จะเป็นไปอยู่ได้ต่อไป

อะไรทำให้คนได้เป็นพระอรหันต์

การได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ของพระอังคุลิมาลเถระนี้ ได้ก่อให้เกิดความสงสัย ความยุ่งใจ ขึ้นในชุมชนบางหมู่ บางพวกมาตั้งแต่ในยุคพุทธกาล และยืดเยื้อเรื่อยมาจนถึงในยุคปัจจุบันนี้ว่า "ผู้ร้ายที่ทำการฆ่าคนมาตั้ง ๙๙๙ คน แต่เมื่อได้เข้ามาบวชประพฤติธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเพียงชั่วเวลาไม่สู้นาน ก็ยังได้บรรลุธรรมชั้นที่เป็นสุดยอด ได้เป็นพระอรหันต์ พ้นจากการต้องเสวยผลส่วนมากแห่งกรรม ที่ทารุณโหดร้าย ที่ตนได้กระทำไว้นั้นไปอย่างง่ายดาย ข้อนี้ ดูช่างไม่เป็นธรรม ไม่น่าจะบังเกิดมีขึ้นมาได้เลย"

ความสงสัยในสิ่งที่ยังไม่รู้ เป็นธรรมดาที่ต้องเกิดมีขึ้นแก่บรรดาคนที่เจ้าปัญญาอยากรู้โดยทั่วไป ชาวเรา และแม้พุทธศาสนิกในส่วนอื่นของโลกมากหลาย

แม้จะได้รู้ตาม ๆ กันมาว่า "ท่านผู้ใดกระทำให้อรหัตมรรคบังเกิดขึ้นมาได้ ท่านผู้นั้นย่อมต้องได้เป็นพระอรหันต์" ก็จริง แต่ชาวเราส่วนมากก็มิได้ศึกษาให้ได้รู้โดยถ่องแท้ว่า "ความดีชนิดไหน มีขนาดเท่าไหน ที่เป็นตัวเหตุโดยตรง ที่เป็นฐานเป็นที่ตั้งขึ้นมาโดยเฉพาะแห่งอรหัตมรรค" และแถมชาวเราส่วนมาก ยังมักจะคิดโยนไปให้บารมีธรรมในอดีตชาติ มามีบทบาททำหน้าที่ปลูกสร้างปรุงแต่งให้อรหัตมรรคเกิดขึ้นมา ให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของอดีตบารมีธรรมนั้นได้เป็นพระอรหันต์อีกด้วย เพราะชาวเราส่วนมากมีความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นไปเสียในแบบนี้ ชาวเราบางส่วนจึงต้องเกิดมีความสงสัย เกิดมีความลังเลใจในการได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ของพระองคุลิมาลเถระ ที่เคยเป็นผู้ร้ายที่ได้ทำการฆ่าคนมาอย่างที่ฉกาจฉกรรจ์

บารมีธรรมในอดีตชาติ จะเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการทำให้คนผู้ที่เป็นเจ้าของอดีตบารมีธรรมนั้นได้เป็นพระอรหันต์ในปัจจุบันนี้ ได้อย่างไรนั้น ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจ พอที่จะชี้แจงให้ขาวกระจ่างได้ในที่นี้ และบารมีธรรมในอดีตชาติ ถึงแม้จะมีปริมาณมาก และดีอยู่ในชั้นวิเศษอย่างไร ๆ แต่ถ้าความประพฤติในปัจจุบันนี้เหลวแหลก หรือแล่นออกไปนอกทาง หรือไม่ตรงเข้าสู่ทางแห่งอริยมรรคอยู่ตลอดกาลแล้ว ผู้ที่เป็นเจ้าของแห่งความประพฤตินั้น แม้ตามทรรศนะของสังคมจะยกย่องเทิดทูนว่าวิเศษอย่างไร ๆ ก็ตาม ย่อมไม่มีโอกาสได้เป็นพระอรหันต์ตามแบบของพระพุทธเจ้าขึ้นมาได้เลย

อรหัตมรรค เป็นคุณสมบัติที่เป็นสาธารณะส่วนกลางสำหรับบุคคลโดยทั่วไปคน ไม่ว่าจะมีเพศ มีชาติ มีวรรณ มีตระกูล มีชั้นเป็นอย่างไร ๆ เมื่อได้ทำให้นิพพานเทียมเกิดขึ้นมาชั่วระยะเวลาพอสะสมพลัง และความแคล่วคล่องได้ดีถึงขีดแล้ว ย่อมต้องมีโอกาสได้เป็นเจ้าของคุณสมบัติคือ อรหัตมรรคนั้น คือมี

โอกาสสำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้เหมือนกันหมด พระอังคุลิมาลเถระ ถึงแม้ตอนก่อนได้เข้ามารับบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ ท่านได้เคยฆ่าคนมาแล้วร่วมพันคน แต่เมื่อตอนที่ท่านเป็นภิกษุแล้ว ท่านได้ปฏิบัติธรรมอยู่โดยไม่ขาดสายซึ่งเข้าใจว่าเป็นเวลาที่นานกว่าเวลาที่ท่านเที่ยวตุ้อนฆ่าคน จนทำให้นิพพานเทียมเกิดขึ้นมาได้ ท่านจึงได้เป็นเจ้าของคุณสมบัติสาธารณะ คืออรหัตมรรค คือได้บรรลุธรรมได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ คือ พระอังคุลิมาลเถระ ได้เป็นพระ-อรหันต์เพราะเหตุที่ท่านได้ทำนิพพานเทียมให้เกิดขึ้นมาก่อน และท่านได้ทำให้นิพพานเทียมนี้สะสมพลังขึ้น ๆ และมีความแคล่วคล่องขึ้น ๆ จนดีถึงขีด

คำตอบที่มุ่งให้เป็นเครื่องแก้ความสงสัย แก้ปัญหายุ่งใจข้อนี้ ถึงแม้เป็นคำตอบที่ชอบด้วยหลักวิชาครบ ๑๐๐ % แต่ก็ไม่มีพลังอำนาจพอที่จะทำการกำจัดความสงสัย กำจัดปัญหายุ่งใจนั้น ทำให้บังเกิดความกระจ่างแจ้งออกมาได้ เพราะนิพพานเทียม กลับเป็นธรรมที่ทำให้เกิดเป็นปมใหม่ เป็นปัญหาใหม่ ที่จำต้องทำการขบมากยิ่งกว่าปัญหานั้น สำหรับผู้ที่ยังไม่เคยได้เล่าเรียนวิปัสนาภาวนาที่ถูกต้องตามหลักวิชา เสียอีก ดังนั้น ในที่นี้ นิพพานเทียม จึงมีความต้องการที่จะได้คำอธิบายที่กระจ่าง ที่ชัดเจน

นิพพานเทียม เป็นผลแห่งวิปัสนาภาวนาที่ถูกต้องตามหลักวิชาในทุกกระบวนการ ที่ดำเนินขึ้นไปถึงขีดสุดยอด วิปัสนาภาวนาที่ดำเนินขึ้นไปถึงขีดสุดยอดนี้ ย่อมทำให้เกิดวิปัสนาญาณชั้นยอดสุดขึ้นมา วิปัสนาญาณชั้นยอดสุดนี้มีชื่อที่นิยมเรียกอยู่หลายอย่าง แต่ชื่อที่ท่านนิยมใช้อยู่ในคัมภีร์โดยมาก มีอยู่ ๓ ชื่อ คือ สังขารุเบกขาญาณ ปฏินิสสัคคานุปัสนา และปหานปริญญา คือวิปัสนาญาณชั้นสุดยอดนี้ เมื่อเรียกชื่อตามสายวิสุทธิ ๗ เรียกว่าสังขารุเบกขาญาณ เมื่อเรียกชื่อตามสายอนุปัสนา ๗ เรียกว่าปฏินิสสัคคานุปัสนา เมื่อเรียกชื่อตาม

สายปริญญา ๓ เรียกว่าปหานปริญญา วิปัสนาญาณที่มีชื่อต่างกัน ๓ ชื่อนี้ ต่างกันเพียงสักว่าชื่อ แต่เหมือนกันโดยความหมาย คือเป็นวิปัสนาญาณที่ดำเนินขึ้นไปถึงขีดสุดยอด วิปัสนาญาณในชั้นสุดยอดนี้ ย่อมทำหน้าที่ดับกิเลสชนิดที่ละเอียดที่เรียกว่าสัญโญชน์และอนุสัยลงโดยสิ้นเชิง ทำให้จิตบริสุทธิ์อย่างแท้จริงจากกิเลสทั้งปวง มีความปล่อยวางเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ในบาลีพระสุตตันตปิฎกหลายแห่งท่านเรียกภาวะแห่งจิตที่เป็นไปในตอนนี้ว่า "**ตทังคนิพพาน**" คือ **นิพพานเทียม** บุคคลที่พรั่งพร้อมด้วยตทังคนิพพาน (ตทงฺคนิพฺพานสมงฺคี) พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า "ตทงฺคนิพฺพุโต" คือผู้ที่ได้บรรลุถึงนิพพานเทียม วิปัสนาญาณเป็นโลกิยะ การหลุดพ้นจากกิเลสด้วยพลังแห่งวิปัสนาญาณ จึงเป็น ตทงฺควิมุตฺติ คือเป็น กุปฺปา วิมุตฺติ คือ วิปัสนาญาณนั้นเสื่อมได้ เมื่อวิปัสนาญาณนั้นเสื่อมกิเลสย่อมกลับเกิดมีขึ้นมาอีก **ตทังคนิพพาน** เมื่อได้ถูกทำให้มีอาเสวนะ คือให้มีกำลังดีถึงขีด ให้มีความแคล่วคล่องดีถึงขีด จนตทังคนิพพานนั้นเกิดเป็นธรรมปกติสำหรับผู้นั้นเมื่อใด เมื่อนั้น จิตดวงนั้นก็ตกลงสู่ภวังคะแล้วกลับขึ้นสู่วิถีใหม่ ในวิถีนี้ เมื่อความเป็นภวังคะหมดสิ้นแล้ว อาวัชนะก็น้อมตัวเข้าไปหาธรรมที่เป็นอารมณ์ของวิปัสนาญาณดวงที่มีชื่อ ๓ อย่างนั้นอีก พออาวัชนะดับ อนุโลมิกญาณ ๒—๓ หรือแม้ ๔ ดวง ก็เกิดขึ้นมาพิจารณาธรรมที่เป็นอารมณ์ของอาวัชนะนั้นตามลำดับ อนุโลมิกญาณ ๒—๓—๔ ดวงนี้ ย่อมทำหน้าที่พิจารณาธรรมขับไล่ความมืดที่ปกปิดนิพพานอยู่ออก ความมืดนี้ ย่อมหมดไปด้วยอนุโลมิกญานเพียง ๒ ดวงก็มี ๓ ดวงก็มี ๔ ดวงก็มี แล้วแต่พลังวิปัสนาญาณที่เกิดขึ้นมานั้น ๆ แต่อนุโลมิกญาณย่อมเกิดไม่น้อยกว่า ๒ ดวง ไม่มากกว่า ๔ ดวง ความมืดนี้ย่อมดับลงหมด พร้อมกับการดับลงแห่งอนุโลมิกญาณดวงสุดท้าย เมื่อความมืดดับลงหมดแล้ว ญาณที่เพียงแต่ได้เห็นนิพพานก็เกิดขึ้นมา ญาณนี้เป็นญาณที่เป็นโลกิยะ อยู่

ในฝ่ายแห่งวิปัสนาญาณ แต่แตกต่างจากวิปัสนาญาณดวงอื่น ๆ ตรงที่มีนิพพานเป็นอารมณ์ ญาณนี้ ท่านเรียกว่าโคตรภูญาณ ญาณนี้ย่อมทำหน้าที่เป็นอาวัชนะของอรหัตมรรค คือทำหน้าที่เปิดประตูนิพพานให้อรหัตมรรค พอโคตรภูญาณนี้ดับ อรหัตมรรคที่ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ก็เกิดสืบต่อขึ้นมา อรหัตมรรคที่เกิดขึ้นมานี้ ย่อมทำให้นิพพานเทียมนั้นเป็นนิพพานแท้ คือทำให้ กุปฺปา วิมุตฺติ นั้น สำเร็จเป็น อกุปฺปา วิมุตฺติ (ดังที่ตรัสยืนยันวิมุติของพระองค์ในธรรมจักร ฯ) คือเป็นการหลุดพ้นจากกิเลสที่ยั่งยืนคงที่อยู่เช่นนั้นเรื่อยไป ไม่มีกิเลสอะไร ๆ กลับเกิดมีขึ้นมาอีก ด้วยเหตุนี้ ในคัมภีร์ทั้งหลายจึงได้กล่าวเป็นแบบเดียวกันว่า อริยมรรคที่เกิดขึ้นมานั้น ย่อมทำกิเลสที่ถูกละได้แล้วนั้น ๆ ไม่ให้เป็นไป (คือกลับเกิดขึ้นมา) อีก คือทำให้ภาวะการละกิเลสนั้นยั่งยืนอยู่เรื่อยไป ท่านผู้ใด ทำให้อรหัตมรรคเกิดขึ้นมาได้เมื่อใด ท่านผู้นั้นก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในอันดับแห่งการดับแห่งอรหัตมรรคนั้น เมื่อนั้น ลำเนาเนื้อความที่กล่าวมาแล้วนี้ ย่อมบอกอย่างชัดแจ้งว่า **วิปัสนาญาณที่เจริญขึ้นถึงจุดอิ่มตัว ที่ให้สำเร็จเป็นนิพพานเทียมนั้นนั่นแหละที่ทำให้คนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์**

คนเช่นไรอาจทำให้นิพพานเทียมเกิดขึ้นมาได้

ทุก ๆ คน แต่เว้นผู้ที่ได้ทำอานันตริกกรรมแม้เพียงอย่าง ๑ ในอานันตริกกรรม ๕ เมื่อได้ปฏิบัติอย่างที่ถูกต้องตามหลักวิชา ในไตรสิกขา คือ ในอธิสีละ ในอธิจิตตะ และในอธิปัญญาให้สมบูรณ์ในชั้นนั้น ๆ ตามลำดับขึ้นไป จนถึงปฏิบัติให้บริบูรณ์ในชั้นสุดยอดแห่งโลกิยกุศลแล้วเมื่อใด นิพพานเทียมก็ย่อมเกิดมีขึ้นมาแก่ผู้นั้น เมื่อนั้น ส่วนผู้ที่ได้ทำอานันตริกกรรมแล้ว ไม่อาจปฏิบัติในไตรสิกขาให้บริบูรณ์ได้ เพราะอานันตริกกรรม ย่อมทำหน้าที่เบียนทิฏฐธรรมเวทนีย-

กรรมในฝ่ายกุศลให้ได้ผลเพลาลง และทำหน้าที่ตัดรอนทำให้อุปปัชเวทนียกรรมในฝ่ายกุศลเกิดเป็นอโหสิกรรม คือ อานันตริกกรรมทำให้บุคคลผู้ทำเกิดเป็นอภัพพะ คือ เป็นคนที่ไม่มีทางปฏิบัติธรรม เพื่อทำนิพพานเที่ยมให้เกิดขึ้นมาได้ในชาตินี้

อธิสีละ เป็นมูล คือเป็นฐานเป็นที่ตั้งขึ้นโดยเฉพาะแห่งอธิจิตตะ อธิสีละและอธิจิตตะ เป็นมูลคือเป็นฐานเป็นที่ตั้งขึ้นโดยเฉพาะแห่งอธิปัญญา ธรรมที่เป็นวิปัสนาภูมิ เป็นภูมิเป็นที่เกิดที่เกาะอยู่แห่งอธิปัญญา คือผู้ที่จะได้บรรลุถึงนิพพานเที่ยมนั้นต้องได้ปฏิบัติในไตรสิกขาให้บริบูรณ์ขึ้นไปตามลำดับ คือ ต้องปฏิบัติในอธิสีละให้บริบูรณ์ก่อน เมื่ออธิสีละนั้นเกิดเป็นปรกติอัธยาศัยแล้ว ชื่อว่ามีพื้นฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งอธิจิตตะแล้ว ตั้งแต่ในบัดนี้ไป พึงรีบปฏิบัติในสมาธิภาวนาที่ถูกต้องตามหลักวิชา เพื่อทำให้อธิจิตตะคือฌานสมาบัติเกิดเถิด เมื่ออธิจิตตะเกิด จิตย่อมเป็นจิตวิสุทธิ อธิสีละคือสีลวิสุทธินั้น กับจิตวิสุทธินี้ ย่อมร่วมกันเป็นมูล คือเป็นฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งอธิปัญญา ผู้ที่มีวิสุทธิ ๒ นี้ดีแล้ว จึงควรปฏิบัติในวิปัสนาภาวนาที่ถูกต้องตามหลักวิชาให้ครบกระบวนการในห้องแห่งวิปัสนานั้น ๆ เพื่อทำให้อธิปัญญาเกิด

การปฏิบัติในวิปัสนาภาวนานั้น คือ การใช้ปัญญาพิจารณาธรรมที่เป็นวิปัสนาภูมิ ตั้งแต่วิปัสนาภูมิธรรมชนิดที่หยาบขึ้นไปหาวิปัสนาภูมิธรรมชนิดที่ละเอียดตามลำดับ ในการพิจารณานี้ต้องพิจารณาให้ธรรมที่พิจารณานั้น ๆ เป็นธรรมที่ถูกตนรู้ทั่วถึงแล้วเป็นอย่างดีในทุก ๆ ส่วน คือต้องพิจารณาจนเกิดธรรมจักษุขึ้นในธรรมนั้น ๆ ในทุกกระบวนการ **เมื่อธรรมจักษุในธรรม ดวงแรกเกิด นั้น แปลว่า ดวงปัญญาที่แล่นเข้าสู่วิถีทางที่ตรงไปยังนิพพานได้เกิดขึ้นมาแล้ว**

ผู้ที่ไม่มีศีล ย่อมทำให้อธิสีละเกิดขึ้นมาไม่ได้ ผู้ที่ไม่มีอธิสีละ ย่อมทำให้อธิจิตตะเกิดขึ้นมาไม่ได้ ผู้ที่ไม่มีอธิจิตตะย่อมทำให้อธิปัญญาเกิดขึ้นมาไม่ได้

ดังนั้นหากจะไปพบบรรพชิตไร ๆ ที่โอ้อวดตนว่าเป็นผู้วิเศษ ได้บรรลุถึงญานชั้นนั้นชั้นนี้เข้า หลักที่จะใช้เป็นเครื่องตัดสินว่า เขาเป็นผู้วิเศษ ได้บรรลุถึงญาณชั้นนั้นชั้นนี้จริงหรือไม่ ให้พิจารณาดูว่า เขาเป็นคนที่มีศีล เป็นคนที่รักษาศีลหรือเปล่า เขาล่วงละเมิดสิกขาบทน้อยใหญ่ของพระพุทธเจ้า อย่างปราศจากยางอายหรือเปล่า ถ้าเขายังล่วงละเมิดสิกขาบทของพระพุทธเจ้าด้วยอาการอย่างนั้น ก็แปลได้ว่า เขาเป็นคนที่ไม่มีศีล หรือ เขาเป็นคนที่มีศีลบกพร่อง เพียงศีลซึ่งเป็นการปฏิบัติความดีในชั้นหญ้าปากคอกในอริยวินัยนี้ ยังทำไม่ได้ หรือ ยังทำได้อย่างกะพร่องกะแพร่ง อธิสีละจะเกิดเป็นคุณสมบัติของเขาขึ้นมาได้อย่างไร เมื่อไม่มีอธิสีละเป็นพื้นฐาน อธิจิตตะก็เกิดขึ้นมาไม่ได้ เมื่อไม่มีทั้งอธิสีละ ทั้งอธิจิตตะเป็นพื้นฐาน อธิปัญญาก็เกิดขึ้นมาไม่ได้ เมื่อไม่มีอธิปัญญาเป็นพื้นฐาน มรรคผลก็เกิดขึ้นมาไม่ได้ ด้วยการพิจารณาเพียงง่าย ๆ อย่างนี้ เราก็ย่อมตัดสินใจได้ในทันทีว่าเขาเป็นผู้วิเศษ เขาเป็นผู้ที่ได้บรรลุถึงญาณชั้นนั้นชั้นนี้ สมจริงอย่างที่เขาโอ้อวดออกมาหรือไม่ เราควรจะหลีกหนีให้ห่างออกไปจากเขาไกลในขนาดไหน (ความจริง เพียงแต่การโอ้อวดว่าตนเป็นผู้วิเศษ เป็นผู้ได้บรรลุญาณชั้นนั้นชั้นนี้ด้วยตนเอง หรือโดยหน้าม้า ก็ใช้เป็นเครื่องตัดสินได้เป็นอย่างดีแล้ว)

ศีล—อธิสีละ

ศีล คือการควบคุมมารยาททางกายทางวาจามิให้มีการล่วงละเมิดบทบัญญัติคือกลุ่มสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้ ตราบใด ยังไม่มีการล่วงละเมิดสิกขาบทออกมาทางกายหรือทางวาจา ตราบนั้น มรรยาททางกายทางวาจานั้นก็ยังเป็นศีลอยู่ คือศีลยังไม่ขาด ศีลชนิดนี้ย่อมปิดกั้นมิให้เกิดโทษทางพระวินัยขึ้น ย่อมรักษาความเป็นคนดี ความเป็นสุภาพชน ตามกำหนดชั้นของสังคมให้คงมีอยู่ ให้เป็น

ไปอยู่ ศีลชนิดนี้จึงเป็นศีลเพียงในด้านวินัย เป็นศีลเพียงของสังคม ศีลชนิดนี้ย่อมไม่เกิดมีการล่วงละเมิด ย่อมไม่เกิดมีการพยายามเพื่อล่วงละเมิด ด้วยพฤติกรรมเพียงในทางใจอย่างเดียว คือ แม้ใจจะคิดชั่ว คิดเสีย คิดเลอะ คิดสกปรกอย่างไร ๆ ก็คิดได้ หากยังไม่ปล่อยให้ความคิดนั้นเคลื่อนไหวออกมาทางกายทางวาจาอยู่ตราบใด การล่วงละเมิด (ศีลขาด) หรือการพยายามเพื่อล่วงละเมิดศีล (ศีลเศร้าหมอง) ก็ยังไม่เกิดมี ตราบนั้น คือศีลชนิดนี้ ยังเป็นศีลที่บริสุทธิ์เต็ม ๑๐๐% แม้ด้วยใจที่สกปรกทั่วทุกส่วนเช่นนั้น แต่ศีลชนิดนี้ไม่เกิดเป็นมูล คือไม่เป็นที่ตั้งขึ้นแห่งสมาธิเลย ผู้ที่รักษาศีลได้เพียงแค่ศีลชนิดนี้ แม้จะได้เข้ามาหมกตัวอยู่ในวงวัดนานในขนาดร้อยปี—ขนาดพันปี (ถ้ามีชีวิตอยู่ได้) ก็ไม่มีทางก้าวขึ้นไปสู่อธิจิตตะ อธิปัญญาได้เลย แต่ว่า ศีลชนิดนี้ เมื่อประจงรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ ย่อมเป็นปัจจัยให้ก้าวขึ้นสู่ภูมิแห่งอธิสีละได้ แต่ถ้ารักษาเพียงที่ทำให้บริสุทธิ์ด้วยการทำคืนอาบัติเป็นโขลง ๆ เป็นกิจประจำวัน เป็นกิจประจำเดือน เป็นกิจประจำ ๑—๑๐—๓๐ ๑๐๐ ปีละก็ ย่อมเป็นศีลเพื่อการสังคม ที่มีความบริสุทธิ์อยู่ชั่วเวลาที่นั่งฟังปาติโมกข์เท่านั้น แต่พอออกจากประตูโบสถ์ ศีลก็เริ่มขาด เริ่มตกกระ เริ่มด่าง เริ่มด้วนมาตั้งแต่บันไดขั้นแรก พอเข้าถึงกุฎิสักครึ่งชั่วโมงก็กำหนดจำนวนอาบัติไม่ได้ ศีลชนิดนี้ย่อมไม่มีโอกาสเป็นมูล คือเป็นฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งอธิสีละได้เลย เป็นเพียงศีลของคนที่ไม่รู้คุณความดีของศีลในพระพุทธศาสนานี้เท่านั้น

อธิสีละ คือศีลที่มีความบริสุทธิ์โดยประการทั้งปวง โดยอาการ ๔ อย่าง คือ ด้วยการสังวรระวังด้วยดี ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทในปาติโมกข์ หากจะพลั้งพลาด ล่วงสิกขาบทชนิดที่เบาไปบ้าง ก็รีบกระทำคืน ๑ ด้วยการควบคุมรักษาอินทรีย์ ระแวดระวังมิให้เกิดมีกิเลสขึ้น หากพลั้งเผลอมีกิเลสเกิดขึ้นมาบ้าง ก็รีบสำรวมระวัง ทำให้กิเลสที่เกิดขึ้นมานั้นดับลงในทันที ๑ ด้วยการเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์

ตามแบบของสมณะ เว้นโดยเด็ดขาดจากมิจฉาชีพของสมณะ ๔ อย่าง คือ จากการแหงนหน้าหากิน (คือการเป็นหมอดูฤกษ์บน คือดูการโคจรของดาวฤกษ์) จากการก้มหน้าหากิน (คือการเป็นหมอตรวจดูพื้นที่ที่เป็นมงคลในการปลูกบ้านสร้างเรือน) จากการส่ายหน้าหากิน (คือการเป็นหมอดูลายมือ ดูนรลักษณ์) จากการเชิดหน้าหากิน (คือการประจบชาวบ้าน การรับใช้ชาวบ้าน)[๑] และจากการแสวงหาปัจจัยในทางที่ผิดธรรมผิดวินัยทุก ๆ ชนิด ๑ ด้วยการบริโภคปัจจัย ๔ เพียงเพื่อให้เป็นอาหารของกาย ไม่บริโภคด้วยความเป็นอาหารของกามด้วย ๑ อธิศีลนี้ เมื่อรักษาได้จนเป็นปรกติอัธยาศัย ย่อมเกิดเป็นมูล คือเป็นฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งอธิจิตตะเป็นอย่างดี

พระอังคุลิมาลรักษาศีลด้วยวางชีวิตเป็นเดิมพัน

พระอังคุลิมาลเถระ เมื่อตอนก่อนบวช แม้ท่านจะได้ทำการฆาตกรรมคนมาอย่างโชกโชนอย่างไร ๆ ก็ตาม แต่ฆาตกรรมนั้น ๆ ท่านก็มิได้ทำลงไปด้วยลำพังการคิดของท่าน แต่ท่านทำด้วยถูกผู้อื่นแนะนำแกมบังคับให้ทำ ท่านทำด้วยความจำใจ ด้วยการลุ่มหลงในอุบายของผู้อื่น อกุศลเจตนานี้ของท่านจึงเป็นสสังขาริก อกุศลเจตนาที่เป็นสสังขาริก ย่อมไม่หยาบ ไม่ติดแน่นเหมือนอกุศลเจตนาที่เป็นอสังขาริก (คืออกุศลเจตนาที่ผุดขึ้นมาตามลำพังของตัวเอง) ท่านมิได้ทำการฆาตกรรมนั้นด้วยความชอบใจ ด้วยความเห็นดีเห็นชอบเพลิดเพลินแบบนักล่าสัตว์ แต่ท่านทำด้วยมีความรู้สึกขยะแขยง รู้สึกทั้งเกลียด ทั้งกลัวอยู่ตลอดกาล ท่านได้ตั้งปณิธานอยู่โดยไม่ขาดสายว่า พอฆ่าคนได้ครบ ๑,๐๐๐ คน ตามที่อาจารย์สั่งเมื่อใด เป็นต้องเลิกโดยเด็ดขาดจากกรรมที่ทารุณโหดร้ายนี้เมื่อนั้น อกุศลเจตนาของ

---

[๑] อาชีพ ๔ อย่างนี้ พระสารีบุตรเถระ บอกสูจิมุขีปริพพาชิกาว่า เป็นมิจฉาชีพของสมณะ บรรพชิตในธรรมวินัยไม่ยอมทำ คือเว้นโดยเด็ดขาด

ผู้ที่ทำกรรมชั่วด้วยความรู้สึกขยะแขยง รู้สึกเกลียดกลัว ด้วยสำนึกอยู่เสมอว่า การนี้เป็นการที่ชั่วช้าลามกอยู่เสมอ ย่อมต้องอ่อนกว่า และไม่ติดสันดานแน่น เหมือนอกุศลเจตนาของผู้ที่ทำความชั่ว ด้วยความพอใจ ด้วยความเพลิดเพลิน ด้วยความรู้สึกประหนึ่งว่า กำลังได้ดื่มน้ำผึ้ง

ฆาตกรรมที่พระองคุลิมาลได้ทำแล้ว ๆ นั้น ๆ ย่อมมีทั้งที่เป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลเฉพาะในภพนี้) ทั้งนี้เป็นอุปปัชเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลเฉพาะในภพที่ถัดไป) ทั้งที่เป็นอปราปรเวทนียกรรม (กรรมที่ให้ผลในภพต่อๆไปตลอดกาลที่ยังมีการเกิด) ทั้งที่เป็นอาจิณกรรม (กรรมที่ทำมากจนเคยชิน) ทั้งที่เป็นอุปปีฬกกรรม (กรรมที่ลดการให้ผลแห่งกรรมที่ตรงกันข้ามกับตน) แต่ยังไม่เป็นถึงอุปฆาตกกรรมและอานันตริกกรรม คือกรรมที่ทำหน้าที่ตัดรอนการให้ผลแห่งกรรมฝ่ายกุศลและเข้าทำหน้าที่ให้ผลในภพเป็นลำดับ คือการฆาตกรรมคนที่ท่านได้ทำแล้วๆ นั้นๆ แม้จะโหดร้ายทารุณอย่างไรๆ แต่ก็ยังไม่รุนแรงถึงขีดที่ทำให้ท่านเป็นอภัพพะ คือให้เป็นคนที่หมดโอกาสที่จะปฏิบัติในไตรสิกขาให้เจริญขึ้น ๆ จนถึงจุดที่อิ่มตัว ที่ทำให้ได้บรรลุถึงนิพพานเทียม

เพราะการฆาตกรรมนั้น ท่านทำด้วยสำนึกว่า เป็นความชั่ว อยู่เสมอ พอท่านได้รับคำชี้แจงจากพระพุทธเจ้าที่ทรงเป็นกัลยาณมิตรชั้นสูงสุดว่า การนั้น เป็นการที่ชั่วช้า ลามก โหดร้าย ท่านก็ได้สติ รู้สึกผิดชอบ สลัดทิ้งการทำอย่างนั้นในทันที และเข้าไปขอบรรพชาอุปสมบท เพื่อหลีกหนีความชั่ว เพื่อความพ้นทุกข์ พอท่านได้เป็นภิกษุท่านก็ตั้งปณิธานในใจว่า ตั้งแต่ในบัดนี้เป็นต้นไป เราต้องรักษาศีลให้บริสุทธิ์บริบูรณ์เต็มที่ แม้ใครจะเข้ามาทำร้ายถึงขนาดล้างผลาญทำลายชีวิต เราจะไม่ตอบโต้ ไม่ว่าด้วยวิธีไร ๆ ให้ศีลต้องขาด หรือต้องเศร้าหมองเลย เขาจะฆ่า หรือจะทำร้ายอย่างไร ๆ ก็ปล่อยให้เขาทำได้ตามประสงค์

คือพระอังคุลิมาลเถระ พอท่านมีศีลที่ต้องรักษา ท่านก็พยายามรักษาศีลนั้นให้บริสุทธ์บริบูรณ์จริง ๆ ด้วยการยอมวางชีวิตของท่านลงเป็นเดิมพันทีเดียว

เพราะท่านบวชเพื่อพ้นจากความชั่ว จากความเศร้าหมอง เพื่อพ้นจากทุกข์ เพื่อให้บรรลุถึงความบริสุทธิ์ เพื่อประสบสันติสุข พอท่านได้เพศภิกษุ เพื่อให้กาย วาจา จิต และทิฏฐิของตนบริสุทธิ์ขึ้นโดยเร็ว อันจะเป็นปัจจัยส่งให้ได้บรรลุถึงความบริสุทธิ์และสันติสุขชั้นสุดยอดเร็วขึ้น ท่านได้สมาทานธุดงควัตร ๔ ประการ คือ ถืออยู่แต่ในป่าที่ห่างไกลจากบ้านอย่างน้อย ๑ กิโลเมตรเป็นวัตร ถือนุ่งห่มเพียงจีวร ๓ ตัวเป็นวัตร ถือฉันแต่อาหารที่ได้จากการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และถือนุ่งห่มแต่ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร นอกจากนี้กิจอันใด ที่ภิกษุในพระพุทธศาสนานี้ควรทำ ท่านได้ทำกิจอันนั้น โดยไม่บกพร่อง

อุปสมบทเบียนการให้ผลแห่งฆาตกรรม

เนื่องด้วยท่านบรรพชาอุปสมบท ด้วยกุศลเจตนาที่เต็มเปี่ยม และเมื่อได้เพศภิกษุแล้วก็ตั้งหน้าแต่ทำความดีที่อยู่ในเกณฑ์ดีอย่างยอดเยี่ยม การบรรพชาอุปสมบทและการทำความดีนี้ของท่าน จึงเกิดเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรมในประเภทอุปปีฬกกรรมที่เป็นฝ่ายกุศลขึ้น อุปปีฬกกรรมนี้ได้ทำหน้าที่ลดพลังการให้ผลในภพนี้แห่งฆาตกรรมนั้นให้เพลาลงบ้าง เฉพาะความผิดทางกฎหมายนั้นกรรมนี้ได้เข้าตัดรอนการให้ผลเสียหมดสิ้น ทำให้เป็นอโหสิกรรมทีเดียว ทั้งนี้เพราะพระเจ้าปเสนทิ ได้ตรัสพระราชทานอภัยโทษแก่ท่าน ณ เบื้องพระพักตร์พระพุทธเจ้า นอกจากพระราชทานอภัยโทษแล้ว ยังทรงปวารณารับเป็นผู้ถวายจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชแก่ท่าน ทั้งนี้ เพราะทรงเห็นว่าท่านคงต้องลำบากด้วยปัจจัย ๔ เพราะคนส่วนมากพากันเกลียดท่าน โกรธท่าน

พยาบาทท่าน แต่ท่านก็ปฏิเสธด้วยมรรยาทว่า "มหาบพิตรอย่าต้องลำบากเลย ไตรจีวรของอาตมภาพมีบริบูรณ์แล้ว" ทั้งนี้ ก็เพราะท่านได้สมาทานธุดงควัตร ๔ ซึ่งจะรับปัจจัย ๔ ที่ถวายโดยวิธีนี้ไม่ได้

วิปัสนาภาวนาเป็นยารักษาโรคจิตโดยตรง

ร่างกายของคนและแม้ของสัตว์จำพวกที่ก่อเป็นตัวขึ้นมาด้วยกลุ่มอณูมากหลาย (METAZOA) คือสิ่งที่เกิดขึ้นมาแต่เหตุ ซึ่งเป็นที่ประชุมอยู่แห่งรูปและนาม รูปคือส่วนต่าง ๆ ที่คุมกันเข้าเป็นร่างกาย นาม ได้แก่จิตและเจตสิก จิตนั้นแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือจิตที่ขึ้นสู่วิถี และภวังคะ ภวังคะ เป็นจิตใต้สำนึก (subconscious thoughts) ภวังคะนี้เพราะเป็นนาม จึงไม่มีทางชี้บอกได้ว่า อยู่ที่ตรงส่วนไหนของร่างกาย เป็นแต่เพียงรู้กันมาว่า มีอยู่ในร่างกายของคน และสัตว์ (METAZOA) ที่ยังเป็นอยู่ คือ เมื่อภวังคะยังไม่ดับ คนและสัตว์นั้นก็ยังไม่ตาย เพราะทั้งคน ทั้งสัตว์ ย่อมต้องตายเพราะภวังคะดับ แม้พระพุทธเจ้าก็เสด็จปรินิพพานด้วยภวังคะดับ แม้มดดำ มดแดง ก็ต้องตายด้วยภวังคะดับ **ภวังคะนี้เป็นเรือนคลัง เป็นที่สะสมอยู่แห่งความดี และความชั่วทั้งปวงที่ผู้นั้นได้กระทำ** คือ เมื่อกุศลเจตนาเกิด พอกุศลเจตนานั้นดับ ก็ทิ้งตะกอนของตนลงไปเป็นขุมกำลังอยู่ในภวังคะ เมื่ออกุศลเจตนาเกิด พออกุศลเจตนานั้นดับ ก็ทิ้งตะกอนของตนลงไปเป็นขุมกำลังอยู่ในภวังคะ ผลเช่นนี้ย่อมเกิดมีขึ้นในทุก ๆ ครั้ง ในเมื่อจิตนั้นขึ้นสู่วิถีเต็มที่ ตะกอนที่ตกลงไป ๆ นี้ อย่างไหนมีปริมาณมาก อย่างนั้นย่อมสร้างอัธยาศัยของผู้นั้นให้เป็นอย่างนั้น คนที่ประสบเหตุที่ล่อให้ราคะเกิดขึ้นบ่อย ๆ ย่อมต้องเป็นคนราคจริต คนที่ต้องประสบเหตุที่ยั่วให้โทสะเกิดขึ้นบ่อยๆ ย่อมต้องเป็นคนโทสจริต คนที่ประสบเหตุที่จูงให้ศรัทธาเกิดขึ้น

บ่อย ๆ ย่อมต้องเป็นคนศรัทธาจริต ฯ ล ฯ คือ ตะกอนชนิดไหนตกลงไปเป็นขุมกำลังอยู่มาก ตะกอนชนิดนั้น ย่อมปั้นอัธยาศัยของบุคคลนั้นให้เป็นชนิดนั้น ผู้ใดมีตะกอนแห่งคุณธรรมสะสมเป็นขุมกำลังอยู่ในภวังคะมาก ผู้นั้นย่อมมีอัธยาศัยสูง มีบารมีแก่กล้า ผู้ใดมีตะกอนแห่งกิเลสสะสมเป็นขุมกำลังอยู่ในภวังคะมาก ผู้นั้นย่อมต้องเป็นคนมีอัธยาศัยต่ำ มากด้วยบาป ถ้ามีมากเกินไป ย่อมต้องกลายเป็นคนมีโรคทางประสาท หรือเป็นโรคจิต

วิปัสนาภาวนาในพระพุทธศาสนา คือปฏิบัติการที่มีประภาพในการล้างเอาตะกอนแห่งกิเลสที่สะสมเป็นขุมกำลังอยู่ในภวังคะออก วิปัสนาญาณดวงที่ ๑—๒ ย่อมทำหน้าที่ล้างเอาตะกอนแห่งกิเลสฝ่ายทิฏฐิออก เมื่อวิปัสนาญาณดวงในอันดับต่อ ๆ ไป ล้างเอาตะกอนแห่งกิเลสอย่างอื่น ๆ ออกได้ตามลำดับ จนหมดสิ้น เมื่อใดเมื่อนั้น ผู้นั้นก็ได้บรรลุถึงนิพพานเทียม หากปฏิบัติอยู่เช่นนี้โดยไม่ขาดสาย วิปัสนาญาณนั้นเกิดมีอาเสวนะขึ้นมาเมื่อใด เมื่อนั้น อนุโลมิกญาณ โคตรภูญาณ และอรหัตมรรคญาณ ก็เกิดขึ้นมาตามลำดับ ทำให้ผู้นั้นได้เป็นพระอรหันต์ในอันดับแห่งมรรคและผลทำกิจเสร็จ

เพราะวิปัสนาญาณมีประภาพในการล้างเอากิเลสในภวังคะออก การปฏิบัติในวิปัสนาภาวนาที่ชอบด้วยหลักวิชาจึงเป็นโอสถโดยตรง ที่ใช้ในการบำบัดโรคทางประสาทและโรคจิต แต่วิปัสนาภาวนา แม้จะเป็นโอสถบำบัดโรคจิตโดยตรงก็จริง แต่ในทางปฏิบัติย่อมนำมาใช้ด้วยตนเองไม่ได้ เพราะคนที่เป็นโรคจิตไม่มีสติพอที่จะทำให้สมาธิเกิด และไม่มีสติพอที่จะใช้ปัญญาจับธรรมที่เป็นวิปัสนาภูมิมาเป็นอารมณ์ได้ เว้นแต่จะได้รับการปฏิบัติจากจิตแพทย์ที่เชี่ยวชาญ จิตแพทย์ในบัดนี้ มีวิธีรักษาโรคจิต ด้วยการค้นหาชนิดแห่งตะกอนของกิเลสในจิตใต้สำนึก ที่เป็นตัวเหตุที่ทำให้เกิดเป็นโรคจิต การค้นตะกอนกิเลสนี้ บางราย

เขาทำให้คนไข้สลบ แล้วค้นหาชนิดของตะกอนกิเลสนั้น จากพฤติกรรมที่แสดงออกทางคำพูดของผู้ที่สลบนั้น เมื่อทราบชนิดแห่งตะกอนกิเลสนั้นแล้ว ก็จัดการรักษาด้วยการถอนเอาตะกอนกิเลสชนิดนั้นออก

ถูกขุมกำลังแห่งฆาตกรรมรบกวน

ในการทำการฆาตกรรมคนทุกๆครั้ง ตะกอนแห่งวิเหสา โทสะ และพยาบาทได้ตกลงไปซุ่มซ่อนเป็นขุมกำลังอยู่ในภวังคะของพระอังคุลิมาลเถระ เพราะท่านได้ทำการฆาตกรรมคนมามาก ในภวังคะของท่าน จึงได้มีตะกอนกิเลสชนิดนี้มากกว่าตะกอนกิเลสชนิดอื่นๆ พอได้เพศภิกษุแล้ว ท่านได้มุ่งจะทำให้ไตรสิกขาบริบูรณ์ขึ้นโดยเร็ว นอกจากได้รักษาศีล และปฏิบัติในธุดงควัตรเป็นอย่างดียิ่งแล้ว ท่านยังได้ลงมือปฏิบัติในสมาธิภาวนาในฝ่ายสมถะอีก แต่ในการปฏิบัติในสมาธิภาวนานี้ ในตอนแรกเกิดมีอุปสรรคจากตะกอนกิเลสอย่างร้ายแรง คือ พอท่านหลับตาลงภาพแห่งภูมิประเทศที่ท่านเที่ยวทำการฆาตกรรมคนก็มาปรากฏอย่างเด่นชัด ภาพคนที่กราบ ที่ไหว้ พร้อมทั้งเสียงร้องวิงวอนขอชีวิตก่อนที่ได้ถูกท่านฆ่า ก็มาปรากฏอย่างเด่นชัด ทรากศพที่คอขาด ตัวขาด แขนขาด ขาขาด คนที่ถูกท่านฟันกำลังมีสายเลือดพุ่งขึ้นเป็นไฟพะเนียง ก็มาปรากฏอย่างเด่นชัด ภาพต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นนี้ แม้ท่านได้ปฏิบัติแก้ไขเพื่อให้เลือนลางหายไปอย่างไร ๆ ก็ไม่หายไม่เลือนลาง เมื่อภาพนี้ไม่เลือนลางหายไป ท่านก็จำเป็นต้องเลิกการปฏิบัติในสมาธิภาวนานั้น เมื่อกลับปฏิบัติอีก ภาพเหล่านี้ก็ปรากฏขึ้นอีก ท่านก็ต้องหยุดการปฏิบัตินั้นอีก พฤติการณ์เช่นนี้เป็นไปอยู่ในระยะ ๑ ในตอนนี้ ท่านก็ได้แต่รักษาศีลให้บริสุทธ์ ให้สำเร็จเป็นอธิสีละและปฏิบัติในธุดงควัตรมิให้บกพร่อง

กำลังตะกอนกิเลสเริ่มอ่อนลง

เมื่อท่านรักษาศีลและปฏิบัติในธุดงวัตรเป็นอย่างดียิ่ง อยู่เช่นนั้นเรื่อยมา กุศลกรรมนี้ได้ทำหน้าที่ค่อย ๆ ลดกำลังแห่งตะกอนกิเลสนั้นลง ๆ ในตอนเช้าในวันหนึ่ง ท่านได้เข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ได้เห็นหญิงคน ๑ กำลังเจ็บครรภ์จะคลอดบุตร แต่ติดขัดเด็กไม่คลอดออกมา หญิงนี้ได้รับทุกขเวทนามาก จึงแสดงอาการทุรนทุราย ร้องโอดครวญจนปรากฏแก่คนอื่น ๆ พอท่านได้เห็นอาการของหญิงนั้น ก็เกิดมีความสงสารในหญิงนั้นขึ้นมาอย่างแรง และรำพึงในใจว่า สัตว์โลกนี้ต้องเป็นทุกข์มากมายเหลือเกิน พอท่านกลับมาถึงวัด ท่านก็เข้าไปเฝ้าทูลเล่าความรู้สึกที่เกิดขึ้นในตอนที่เห็นหญิงนั้นถวายพระพุทธเจ้า ๆ คงจะได้ทรงเห็นว่าขุมกำลังแห่งวิเหสา โทสะ และพยาบาทในภวังคะของท่านได้ลดต่ำลงไปมากแล้ว เพื่อให้ขุมกำลังนี้เพลาพลังงานที่เกิดเป็นพิษลงไปอีก จึงได้ทรงอนุญาตให้ท่านเข้าไปตั้งสัจกิริยาแผ่เมตตาอวยสวัสดีแก่หญิงนั้น ท่านได้เข้าไปในที่นั้นและตั้งสัจกิริยาอวยสวัสดีแก่หญิงนั้นว่า "ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต, นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา. เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ, โสตฺถิ คพฺภสฺส." **"ดูก่อนน้องหญิง ตั้งแต่วันที่ฉันได้เกิดขึ้นแล้วในอริยชาติ ฉันกำหนดรู้ไม่ได้เลยว่า ได้เป็นคนจงใจฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตจากชีวิต ด้วยถ้อยคำที่สัตย์จริงนี้ขอให้ความสวัสดีจงมีแก่เธอ ขอให้ความสวัสดีจงมีแก่ลูกน้อยในครรภ์ของเธอ"** ตามท้องเรื่องเล่าไว้ว่า พอจบสัจกิริยานี้ หญิงคนนั้นได้คลอดบุตรออกมาอย่างง่ายดาย ปลอดภัยทั้งมารดา ปลอดภัยทั้งทารก เมื่อข่าวนี้แพร่หลายออกไปถึงไหน พวกที่มีครรภ์ถึงกำหนดจวนคลอด ได้นิมนต์ท่านให้ไปทำพิธีสัจกิริยากล่าวอวยสวัสดีนี้ ปรากฏว่าทุกราย ที่มีการทำพิธีสัจกิริยานี้ ทารกได้คลอดออกมาอย่างง่ายดาย และ

ปลอดภัยทั้งมารดา ทั้งทารก การเที่ยวแผ่เมตตาแบบนี้บ่อย ๆ ได้ทำหน้าที่ลดกำลังแห่งตะกอนของวิเหสา โทสะ พยาบาทลงจนหมดพิษ เพราะตะกอนแห่งเมตตาเพิ่มปริมาณขึ้นในภวังคะ

ครุกรรมฝ่ายกุศลตัดรอนฆาตกรรมลง

เมื่อภาพติดจิตนั้นไม่ออกมารบกวน ในตอนที่ปฏิบัติในสมาธิภาวนาอีก การปฏิบัติในสมาธิภาวนาของท่าน ก็เกิดผล คือ เจริญขึ้น ๆ จนถึงสำเร็จเป็นฌานสมาบัติ ฌานสมาบัติเป็นครุกรรมในฝ่ายกุศล พอฌานสมาบัติเกิดขึ้นมาฌานสมาบัตินี้ก็เข้าทำการตัดรอนฆาตกรรมนั้น เฉพาะส่วนที่เป็นอุปปัชเวทนียกรรมให้เป็นอโหสิกรรมในทันที คือ ฆาตกรรมนั้น เฉพาะที่เป็นส่วนที่จะที่ให้ผลในภพที่ ๒ ได้หมดประสิทธิภาพในการให้ผล ในทันที ฌานสมาบัตินี้ย่อมเข้าทำหน้าที่ให้ผลในภพที่ ๒ ก่อนกรรมอย่างอื่น ๆ ทั้งหมดบรรดาที่มีอยู่ในตอนนั้น คือ เมื่อท่านไม่ทำความดีอย่างอื่นชนิดที่สูงกว่านี้อีก พอท่านสิ้นชีพ ก็จะมีปฏิสนธิในพรหมโลก ด้วยการนำของคลื่นครุกรรม คือ ฌานสมาบัตินั้น พ้นจากการต้องเกิดขึ้นในนรก เพราะการทำการฆาตกรรมมนุษย์นั้น

ผลแห่งวิปัสนาภาวนาที่เจริญขึ้นตามลำดับ

พระองคุลิมาลเถระมิได้หยุดทำความดีเพียงแค่ฌานสมาบัตินี้ แต่ได้รีบเร่งบำเพ็ญคุณความดีที่สูงกว่าฌานสมาบัตินี้อีก คือได้ปฏิบัติในวิปัสนาภาวนาที่ได้เล่าเรียนในสำนักพระพุทธเจ้า เพราะฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาในวิปัสนาภาวนาของท่านมีอยู่ในเกณฑ์ดี และการปฏิบัติในวิปัสนาภาวนาของท่านก็ถูกต้องตามหลักวิชาในทุกกระเบียดนิ้ว ผลแห่งการปฏิบัตินั้น คือวิปัสนาญาณตามลำดับ

ได้เกิดแก่ท่านตั้งแต่ดวงต้นจนถึงดวงสุดท้าย พอวิปัสนาญาณของท่านดำเนินขึ้นไปถึงจุดที่อิ่มตัว จุดที่สุดยอด ท่านก็ได้พบความสงบและสันติสุขที่แท้จริง คือท่านได้บรรลุถึงตทังคนิพพาน คือธรรมที่เรียกในหนังสือเล่มนี้ว่านิพพานเทียม พอวิปัสนาญาณดวงสุดท้ายนี้เกิดมีอาเสวนะ จิตก็กลับลงสู่ภวังคะแล้วกลับขึ้นสู่วิถีใหม่ อนุโลมิกญาณ โคตรภูญาณ มรรคญาณก็เกิดขึ้นและทำกิจในหน้าที่ตามลำดับ พอผลญาณดับ ท่านก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ชั้นที่ ๒ คือสำเร็จเป็นพระอรหันต์เตวิชชะ

ทิฏฐธรรมเวทนียกรรมยังตามให้ผล

การทำการฆาตกรรมคนนั้น และกรรมส่วนอื่น ๆ ของท่าน ทั้งที่เป็นกุศลทั้งที่เป็นอกุศลที่จะให้ผลในภพที่ ๒ และในภพต่อ ๆ ไป ในสังสารวัฏที่กำหนดที่สุดไม่ได้นี้ ได้กลายเป็นอโหสิกรรมไปหมดแล้ว ท่านได้ละบุญและบาปได้โดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่มีการทำใด ๆ ทั้งที่เป็นกุศล ทั้งที่เป็นอกุศลเกิดขึ้นอีก วงล้อแห่งสังสารวัฏของท่าน ได้หลอมละลายตัวสูญสิ้นไปในบัดนั้นแล้ว แต่กรรมส่วนที่ยังเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ยังติดตามให้ผลอยู่ ฆาตกรรมคนที่ท่านได้กระทำไว้นั้น ได้ชักพาให้คนที่ยังเกลียดท่าน ยังโกรธท่าน ยังพยาบาทท่าน ทำร้ายร่างกายท่าน ด้วยประการต่าง ๆ นอกจากท่านต้องถูกคนทำร้ายร่างกาย ด้วยเจตนาแล้ว ก้อนดิน ท่อนไม้ ที่ถูกขว้างออกไปโดยมิได้จงใจจะทำร้ายใคร กิ่งไม้ที่หักเองหักด้วยลม กระเบื้องที่หลุดตกลงมาจากที่สูง ผลไม้ที่หล่นจากต้น ได้เข้ามากระทบร่างกายของท่านบ่อย ๆ ร่างกายของท่าน ต้องเกิดเป็นบาดแผล เกิดฟกช้ำดำเขียวอยู่เสมอ ๆ อันนี้ ย่อมทำให้ปัจจัยแห่งชีวิตต้องสูญสลายหมดไปเร็วกว่าในเวลาที่ควรจะเป็น เพราะเหตุนี้ ท่านจึงต้องปรินิพพาน หลังจากเวลาที่ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วไม่นานนัก

สุขที่เกิดจากการชนะตน

พระอังคุลิมาลเถระ แม้ท่านต้องถูกกิเลสแผดเผาให้ต้องเร่าร้อนแบบคนสามัญโดยทั่วไป และถูกกิเลสแผดเผามากเป็นพิเศษ ในตอนที่ออกเที่ยวทำการฆาตกรรมคน ทำให้ท่านไม่มีโอกาสได้ประสบสุขที่แท้จริง ที่มนุษย์ผู้ที่ฉลาดสามารถทำให้เกิดขึ้นมาได้เลย แต่อาศัยที่ท่านได้พบ ได้เข้าไปคบหากัลยาณมิตรคือพระพุทธเจ้า เคารพและตั้งอยู่ในโอวาทของกัลยาณมิตรเป็นอย่างดียิ่ง ละทิ้งการทำชั่วทุก ๆ ชนิดได้อย่างเด็ดขาด พยายามกระทำความดีตามแบบของสมณะอย่างเต็มความสามารถ และทำติดต่อกันอยู่โดยไม่ขาดสาย ในที่สุด ท่านก็ชนะความชั่ว ชนะกิเลส ชนะตนและชนะทุกข์หมดทุก ๆ อย่าง ท่านเพิ่งได้ประสบความสุขที่แท้จริงของมนุษย์ หลังจากท่านชนะศัตรูในภายในได้หมดแล้ว นิรามิสสุข ที่ท่านได้เสวยนี้ ทำให้ท่านเกิดปลาบปลื้มในธรรม ปลาบปลื้มในรสแห่งพระธรรม ปลาบปลื้มในผลแห่งการปฏิบัติธรรม ปลาบปลื้มในการชนะความชั่ว ชนะตัวเอง ถึงเปล่งอุทานประกาศคุณความดี ประกาศธรรมกถาออกมา ๑๖ ข้อ อุทาน ๑๖ ข้อนี้มีใจความทางภาษาไทยดังนี้ :—

อังคุลิมาลอุทาน

๑. คนที่ประพฤติชั่วในเบื้องแรก แต่กลับประพฤติดีในเบื้องหลัง ย่อมยังโลกนี้ให้สว่างไสวเหมือนดวงจันทร์ที่พ้นออกมาจากเมฆ ยังโลกให้สว่างไสวอยู่ ฉะนั้น

๒. คนที่ปิดกั้นบาปที่ตนทำไว้ได้ด้วยกุศล ย่อมยังโลกนี้ให้สว่างไสว เหมือนดวงจันทร์ที่พ้นออกมาจากเมฆ ยังโลกให้สว่างไสวอยู่ ฉะนั้น

๓. ภิกษุที่ยังหนุ่มอยู่ แต่ได้ประกอบการที่ควรประกอบในพระพุทธศาสนา ย่อมยังโลกนี้ให้สว่างไสว เหมือนดวงจันทร์ที่พ้นออกมาจากเมฆ ยังโลกให้สว่างไสวอยู่ฉะนั้น

๔. ชนทั้งหลายที่เป็นอมิตรของเราเทียว จงฟังธรรมกถา จงประกอบการที่ควรประกอบในพระพุทธศาสนา จงคบสัปบุรุษผู้ที่ชักจูงให้ประพฤติธรรมอย่างเดียว

๕. ชนทั้งหลายที่เป็นอมิตรของเรา จงฟังธรรมคือขันติ ซึ่งเป็นธรรมที่ยังจิตให้ผ่องแผ้วและโสรัจจะ ที่เป็นธรรมที่ทำให้ชุมชนสรรเสริญ ตามกาล และจงประพฤติขันติและโสรัจจะนั้นเนือง ๆ

๖. ชนผู้เป็นอมิตรของเรา ไม่บังควรเบียดเบียนเราเลยโดยแท้ หรือคนอื่นไรที่ตกอยู่ในสถานะเช่นเรา ก็ไม่ควรเบียดเบียน ผู้ที่ได้บรรลุถึงนิพพานซึ่งเป็นที่สงบแห่งกิเลสเต็มขนาดแล้ว พึงรักษาทั้งคนที่ยังหวาดสะดุ้ง ทั้งคนที่หนักแน่น

๗. แท้จริง ชาวชลปทานิก ย่อมบังคับน้ำให้ไหลไปยังที่ ๆ ตนประสงค์ พวกช่างศร ย่อมดัดลูกศรให้ตรงและเชี่ยมให้แหลม ช่างไม้ ย่อมตัดถากไม้ ให้มีรูปตามที่ตนประสงค์ ข้อนี้ฉันใด บัณฑิตทั้งหลายย่อมฝึกตนให้ดีข้อนี้ก็ฉันนั้น

๘. คนพวก ๑ ย่อมฝึกหัดสัตว์ด้วยท่อนไม้ ด้วยขอและด้วยแซ่ แต่พระพุทธเจ้าผู้คงที่ทรงฝึกเราให้เป็นคนดีด้วยธรรมิกอุบาย ที่ปราศจากท่อนไม้ ที่ปราศจากศัสตรา

๙. เรามีชื่อว่าอหิงสกะ (ผู้ไม่เบียดเบียนใคร) ในกาลก่อน เราเบียดเบียนผู้อื่น (ไม่สมชื่อ) แต่ในวันนี้ เรามีชื่อตรงตามภาวะของเราแล้ว เพราะเราไม่เบียดเบียนผู้ที่มุ่งร้ายต่อเราและใครคนอื่นทั้งนั้น

๑๐. ในกาลก่อน เราเป็นโจรที่สังคมรู้จักว่า "อังคุลิมาล" ถูกห้วงกิเลสชักพาไป จึงได้มาถึงพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้นำ

๑๑. ในกาลก่อน เรามีมือที่ชุ่มโชกด้วยเลือด ที่สังคมรู้จักว่า "อังคุลิมาล" ท่านจงเห็นเถิดซึ่งข้อที่เราถึงพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้นำ เราได้ถอนขึ้นจนหมดรากซึ่งตัณหาที่ชักพาไปสู่ภพ

๑๒. เราได้ทำกรรม (บาป) เช่นนั้น ที่เป็นเหตุให้ผู้ทำต้องไปสู่ทุคติไว้เป็นอันมาก แต่ว่า เราก็ได้รับวิบากของกรรม (นั้น) แล้ว (คือกรรมนั้นได้กลายเป็นอโหสิกรรมไปแล้ว) เป็นผู้บริโภคโภชนะ (ที่เขาให้ด้วยศรัทธา) อย่างไม่ต้องเป็นหนี้ใคร

๑๓. คนพาลผู้ที่อ่อนปัญญา ย่อมประกอบความประมาทอยู่โดยไม่ขาดสาย แต่บัณฑิตผู้มีปัญญาย่อมรักษาความไม่ประมาทไว้ เหมือนทรัพย์ที่ประเสริฐ

๑๔. ท่านทั้งหลายจงอย่าหย่อนตนลงไปประกอบความประมาท จงอย่ากระทำความสนิทสนมกับผู้อื่น ด้วยอำนาจความใคร่ในรูป เสียง กลิ่น รส และผิวกายที่จะพึงถูกต้อง เพราะผู้ที่ไม่ประมาท เพ่งพินิจสัจธรรมอยู่ ย่อมบรรลุถึงสุขที่ไพบูล

๑๕. เราเข้ามา (ในธรรมวินัยนี้) ดี มิได้เข้ามาอย่างปราศจากความหมาย เพราะการที่เราขอบรรพชาในธรรมวินัยนี้ มิใช่เป็นการทูลขอที่เลวทรามเลย ในธรรมที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกดีแล้ว ธรรมใดประเสริฐ ธรรมนั้นเราได้เข้าถึงโดยทั่วถ้วนแล้ว

๑๖. เราเข้ามา (ในธรรมวินัยนี้) นี้ มิใช่เข้ามาอย่างไร้ความหมาย เพราะข้อที่เราขอบรรพชาในธรรมวินัยนี้ มิใช่เป็นข้อทูลขอที่เลวทรามเลย บุพเพนิวาสานุสติญาณ จุตูปปาตญาณ และ อาสวักขยญาณ เราได้บรรลุถึงแล้วตามลำดับคำสอนของพระพุทธเจ้า เราได้กระทำแล้ว

ในอุทาน ๑๖ ข้อนี้ เมื่อกล่าวเฉพาะใจความส่วนที่เป็นจุดสำคัญ คือท่านกล่าวถึงเหตุที่เป็นที่เกิดแห่งสุขที่แท้จริง คือสุขที่แท้จริงนั้น คือสุขที่เกิดจากการชนะตัวเอง จากการชนะความชั่วที่ตนกระทำอยู่ได้อย่างเด็ดขาด ความสุขที่เกิดจากความภาคภูมิในตน เพราะเหตุที่ตนชนะตนเอง ชนะความชั่ว ได้อย่าง

เด็ดขาดนี้ เป็นสันติสุขที่สนิท เป็นสุขที่แท้จริง ต่างจากสุขที่ได้ทางเนื้อ ทางหนัง ที่ได้จากการทำทุจริตได้สมประสงค์เพราะสุขชนิดนี้ เป็นสุขที่เหมือนหนอนมีความรื่นเริงอยู่ในไหปลาร้า ย่อมทำให้ตนต้องตกเป็นทาสหมดอิสรภาพ หมดความเป็นตัวของตัวเอง ต้องแสดงอาการหน้าแดง หน้าเขียว หน้าซีด ต้องแสดงท่าพระ ท่านาง ท่ายักษ์ ท่ามาร ท่าเทวดา และแม้จนท่าของสัตว์ออกมาเสมอ ๆ บางคราวถึงต้องตั้งตนเป็นเพชฌฆาตให้ทำการฆ่าผู้ตั้งคือตัวเอง เฉพาะสุขที่เกิดจากการเบียดเบียนล้างผลาญ ฉ้อโกงนั้น เป็นสุขที่ต้องเสวยอยู่ในที่ที่ต้องคุมขังวังล้อม ในกรงเล็บ เป็นสุขที่มีการต้องหวาด ต้องสะดุ้งอยู่เสมอ เป็นแกนอยู่ในภายใน

ปัญหาที่ปฏิสนธิขึ้นใหม่

ปัญหาที่ว่า "พระอังคุลิมาลเถระ เป็นผู้ร้ายที่ได้ทำการฆาตกรรมคนมาอย่างโชกโชน ไฉนจึงเป็นพระอรหันต์ได้ ?" ได้รับการวินิจฉัยเพิ่งจบลงแล้ว ณ บัดนี้ คำวินิจฉัยนี้มีกระบวนการวินิจฉัยพอดีพอเป็นเครื่องดับความสงสัยลงได้หรือไม่ เป็นเรื่องที่ผู้อ่านเฉพาะราย ๆ พึงทราบได้เอง ผู้เขียนเรื่องนี้ไม่มีทางทราบได้ แต่บัดนี้เกิดมีปัญหาที่ต้องการคำวินิจฉัย กลับปฏิสนธิขึ้นมาใหม่อีก ปัญหานี้ คือ "**วิธีปฏิบัติธรรมเพื่อให้ได้เป็นพระอรหันต์ (สมาธิภาวนา) ที่ถูกสอน ถูกทำกันอยู่มากมาย ในบัดนี้นั้น อยากจะได้ทราบว่า สำนักไหนบ้าง สอนตามความชอบใจ ซึ่งเป็นการลอบตั้งศาสนาใหม่ขึ้นลบล้างศาสนาของพระพุทธเจ้า แต่หลอกลวงว่าเป็นศาสนาของพระพุทธเจ้า สำนักไหนบ้างสอนตามความชอบธรรม ที่เป็นการช่วยบำรุงการศาสนาของพระพุทธเจ้า ตามแบบดั้งเดิมให้เจริญ ?**"

โปรดแสดงเมตตาวจีกรรม แก่ผู้ที่อยากรู้และอยากพ้นทุกข์.

ประสบการณ์แห่งชีวิตที่หนีไม่พ้น

การเกิด เป็นเรื่องของความชื่นชมยินดีในหมู่ชาวโลก มีธรรมเนียมประเพณีการสมรส เพื่อการมีบุตรสืบตระกูล วันใดที่ได้บุตรจะเป็นวันที่สดชื่นรื่นรมย์อย่างยิ่งอีกวันหนึ่งในชีวิต ลูกทุก ๆ คนที่เกิดมา เปรียบประดุจประทีปที่ให้แสงสว่างแก่พ่อแม่ จะยากดีมีจนอย่างไรก็ทะนุถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงรักษาอย่างดีที่สุดที่จะพึงทำ ในขณะคลอดก็พยายามหาหมอตำแย หานางผดุงครรภ์หรือนายแพทย์ หรือโรงพยาบาล ที่ให้ความปลอดภัยต่อบุตรของตนอย่างมั่นใจ การคลอดบุตรแต่ละครั้งแต่ละคน แม่จะได้รับความเจ็บปวดรวดร้าวเพียงใด ก็มิได้คำนึงถึง กล่าวกันว่าผู้หญิงออกลูกก็เท่ากับผู้ชายออกสงคราม เพราะเป็นการหมิ่นเหม่ต่ออันตรายแก่ชีวิต แต่กระนั้น จะมีลูกสักกี่คน แม่ก็พอใจ ยินดีที่จะได้มีบุตรของตน ด้วยความจำเป็นแห่งการมีบุตรดังกล่าว วิชาการแพทย์ฝ่ายผดุงครรภ์จึงเจริญขึ้น ทางรัฐบาลเข้าดำเนินการช่วยเหลือให้ความสวัสดิภาพอย่างเพียงพอแก่แม่ทุกคน จึงเกือบจะเรียกได้ว่าปราศจากอันตราย หมดความหวั่นวิตกต่อการมีบุตร ถือได้ว่า การคลอดบุตรนี้เป็นของธรรมดาของชีวิตอย่างหนึ่ง แม้ว่าจะมีการคลอดบุตรอย่างพร่ำเพรื่อของแม่บางคน โดยไม่ชื่นใจต่อบุตรของตนเลย ก็ยังมีผู้ยินดีรับเลี้ยง หรือมีโรงเลี้ยงเด็กอนาถาให้ความเป็นธรรมแก่ชีวิตที่เกิดมาร่วมโลกตามควรแห่งมนุษยธรรม

การเกิด จึงเป็นสิ่งที่โลกพึงปรารถนา และให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูเป็นอย่างดียิ่ง

การแก่ คนเราเมื่อเกิดมาแล้ว จะเริ่มแก่ตั้งแต่เมื่อไหร่ บางท่านว่า หลังจากขณะเกิด เป็นความแก่ไปตลอด เพราะทางเดินของชีวิตบังคับให้เป็นไปเช่นนั้น แต่เพราะเหตุว่า เรามาเพ่งเล็งอยู่แต่ความเจริญเติบโตของร่างกาย มีความยินดีต่อเด็กอันเป็นบุตรสุดที่รักของเรา จึงตั้งใจประคับประคองบุตรของตนให้มีความสุข อ้วนท้วนแข็งแรง เราก็คอยวันคอยคืนที่จะให้บุตรของเราเติบโตขึ้น ตั้งแต่ชันคอได้ คว่ำได้ คลานได้ นั่งได้ ยืนได้ วิ่งได้ พูดได้เรื่อย ๆ ไปจนกระทั่งถึงวัยเรียน วัยหนุ่มสาว และเรื่อย ๆ ไปอีก จนดูเหมือนว่าจะแก่เมื่อไหร่ แก่หรือยัง ก็ไม่มีใครรู้ตัว จนกว่าจะเฒ่าจริง ๆ ไปไหนไม่ไหวนั่นแหละจึงจะรู้สึกตัวแก่

ความแก่ เป็นความทุกข์โศกเศร้าอย่างหนักของชีวิต อีกประเภทหนึ่ง มนุษย์ทุกคนดิ้นรนให้พ้นไปจากความแก่ ซึ่งเรื่องนี้ทางด้านวิชาการของโลกก็ให้ความสนับสนุนค้นคว้าหาวิธีการช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้ว่า ผู้หญิงกลัวความแก่ตั้งแต่ยังเป็นสาว มีการเขียนคิ้ว ทาปาก นวดหน้า ทาครีม ตลอดจนแก้ไขทรวดทรง แม้การตัดต่อส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายให้ดูเป็นสาวยิ่งขึ้นหรือให้เป็นสาวอยู่เสมอ ผู้หญิงเมื่อ ๓๐ ปีที่ผ่านมา พอเห็นรูปร่างหน้าตาก็รู้ได้ทันทีว่า ยังเป็นสาวอยู่ หรือมีสามี มีลูกแล้ว แต่เพราะความเจริญของโลกสมัยใหม่ ปัจจุบันนี้เราจึงดูกันไม่ค่อยจะออก คนส่วนมากนั้น แม้จะไม่ค่อยคำนึงถึงความแก่เท่าใดนัก แต่ก็ยังมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขบ้าง เช่นสวมแว่น ย้อมผมใส่ฟัน เหล่านี้เป็นต้น ต่างคนก็ช่วยตัวเองกันไปอย่างทุลักทุเลจนกว่าจะรู้สึกตัวว่าแก่จริง ๆ หมดทางแก้ไข จึงจะทอดอาลัย กระนั้นผู้ที่ยังไม่ยอมแก่ก็มีอยู่บ้าง และเราก็มีวิธีวัดหรือคำนวณกันอย่างแปลก ๆ เช่น ถ้ายังเตะปี๊บดัง ก็ยังไม่แก่ อย่างนี้เป็นต้น การผจญกับความแก่นี้ ก็นับว่าเป็นของประหลาด คือทั้ง ๆ ที่เราไม่ยอม

แก่ แต่เราก็กลับเร่งความแก่ให้เข้ามาถึงโดยเร็วเข้า เช่นท่านที่มีนัดอยู่ก็จะคอยเร่งเวลา หรือกำหนดงานประจำปี เช่นงานรัฐธรรมนูญ งานปีใหม่ อะไรก็ตามต่างก็คอยเร่งวันเร่งคืนให้ถึงเสียโดยเร็ว บางท่านก็ลืมแก่ คือเพลิดเพลินไปตามอารมณ์ต่าง ๆ สนุกสนานอยู่กับเพื่อนฝูงตามแหล่งสำราญทั่ว ๆ ไป บางคนก็อยากแก่ เช่น แก่วิชา แก่ตำรา แก่สอนจนกระทั่งแก่แดด

การแก่ แม้เราจะรังเกียจ โลกก็ยังช่วยให้มีทางหลีกเลี่ยงได้ชั่วคราว

แม้การเจ็บป่วยไข้ เราก็ยังไม่เป็นทุกข์เท่าไหร่นัก เพราะโลกช่วยให้มีวิชาการแพทย์ที่เจริญสามารถแก้ไขเยียวยารักษาให้หายได้โดยง่าย ท่านที่มีเงินมีอำนาจวาสนาการเจ็บป่วยของท่านแต่ละครั้ง มีผู้เยี่ยมเยียนช่วยเหลือรักษาพยาบาลกันเป็นจำนวนมาก ๆ เห็นแล้วน่าปลื้มใจ

การเกิด เรามีพ่อแม่แสดงความยินดี การแก่ เรายินดีแก่ เพื่อการตบแต่งและวิชาการทางโลก ก็ช่วยให้เราแก้ไขได้ การเจ็บ มีคนอื่นช่วยเหลือเอาใจมาก แม้วิชาการทางโลกก็ช่วยได้มากมาย แต่

การตาย ไม่มีใครเหลียวแล แม้วิชาการทางโลกก็ช่วยไม่ได้เทียวหรือ

เรามีข้อเท็จจริงที่จะมองเห็นกันได้ว่า ความตายนั้นไม่มีใครช่วยได้ แม้แต่ตัวเองก็ช่วยไม่ได้ ต้องตายเองตามลำพัง วิชาการทางโลกเพียงช่วยให้เกิดดีแก่ดี เจ็บดี และอยู่ดีกินดี แม้จะศึกษาได้กันสักกี่ปริญญา กี่สาขาก็เพียงช่วยให้อยู่ดีกินดี แต่ไม่สามารถจะช่วยให้เกิดดี แก่ดี เจ็บดี และ ตายดีได้ ความ

เจริญของโลก ดูเหมือนจะช่วยให้ตายเร็วเข้า ตายเป็นหมู่ ตายเป็นคณะ ทั้งทางน้ำ ทางบก ทางอากาศ แม้กระทั่งกินจนตายก็ยังมีเยะ นี่ก็เพราะความเพลิดเพลินต่อความเจริญของโลก โลกสนใจแต่การเกิด ป้องกันในการแก่ การเจ็บ ช่วยเหลือการอยู่การกินอย่างดี แต่กลับทอดทิ้งการตายโดยไม่แยแส ตอนเกิดช่วยให้เกิดดี ตอนอยู่ก็ช่วยให้อยู่ดี แต่ตอนตาย ไม่เคยช่วยให้ตายดีเลยแม้แต่น้อย บางลัทธิถึงกับฆ่าคนแก่ คนเจ็บ เพื่อเอาร่างกายไปทำปุ๋ยช่วยให้คนเกิดดีต่อไปอีก

มีคำกล่าวว่า น้ำตกพลิ้ว เป็นจุดสำคัญของเมืองจันทบูรณ์ ดอยสุเทพ เป็นสถานที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ ไม่ว่าประเทศไหน เมืองใด ก็ย่อมมีสิ่งสำคัญเป็นพิเศษประจำอยู่ทุกแห่งไป **ชีวิตคนเรานี้ก็เช่นกัน ความตายเป็นความสำคัญที่สุด ที่ทุกคนต้องศึกษาและเรียนรู้ เพื่อความเข้าใจ เพื่อการป้องกัน** เรื่องของความตาย ผมได้เขียนเอาไว้หลายเรื่อง ดังได้นำมารวมลงในที่นี้

เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดในเรื่องการเกิด การแก่ การตาย เป็นเรื่องที่เรามองดูกันอย่าง ภายนอก มองอย่างคนอื่นมอง หรือมองอย่างเผิน ๆ เช่นการเกิด เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ การแก่ การเจ็บ เป็นหน้าที่ของแพทย์ การตาย เป็นหน้าที่ของญาติพี่น้อง ดังนั้นถ้าจะพิจารณาด้วยตนเองเป็นการภายในแล้ว กลับปรากฏว่า

เกิด เมื่อไหร่ เราก็ไม่รู้
แก่ เมื่อไหร่ เราก็ไม่รู้
ตาย เมื่อไหร่ เราก็ไม่รู้

เรารักชีวิตของเราเอง จนจะเอาอะไรมาเปรียบไม่ได้ ต่อให้มีทรัพย์สมบัติ

มาก มากสัก ๑,๐๐๐ ล้าน ๒,๐๐๐ ล้าน ถ้าจะแลกกับชีวิตได้โดยไม่ให้ตาย ใครๆ ก็ต้องยอม แต่เรากลับไม่เอาใจใส่หรือไม่รับรู้สภาพที่สำคัญอย่างยิ่งของชีวิตเสียเลย นี่มันเป็นเพราะเรื่องอะไรกันแน่ ทำเป็นลืมตาย หรือไม่รู้ไม่ชี้กับความตายไปเสียอย่างนั้นแหละ ถ้าใครอวดดี มานั่งรำพึงรำพันต่อความตายเหมือนอย่างผมนี้ โลกกล่าวหาว่า เป็นคนสิ้นคิด ไม่มีทางไปแล้ว ก็เมื่อเราเอง จะเกิดเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ จะแก่เมื่อไหร่ก็ไม่รู้ จะตายเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ แล้วเราจะถือว่า **เราได้รู้อะไร** และ **จะได้ประโยชน์อะไรกับชีวิต**

พระพุทธองค์เมื่อก่อนจะได้บรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้พบกับความเกิด ความแก่ ความตาย ของคนอื่น แล้วน้อมเข้าสู่กับสภาพชีวิตของพระองค์เอง ทรงเห็นว่า ความเกิด แก่ ตายนี้ เป็นภัยร้ายกาจอย่างยิ่งของชีวิต จึงตัดสินพระทัยเสด็จออกแสวงหาพระโพธิญาณ และเมื่อบรรลุแล้ว จึงทรงรู้ทางที่ไม่ตาย ส่วนการเกิด การแก่นั้น เป็นสิ่งที่จะต้องได้รับตามธรรมชาติของชีวิตเสียแล้ว ไม่มีทางเปลี่ยนแปลง การแก้ไขขั้นสุดท้าย คือ **แก้ที่ความตาย** ว่า **ควรจะตายดี** หรือ **ไม่ตายเลย**

ธรรมะข้อปฏิบัติของพระพุทธองค์ ทรงมุ่งตรงต่อความไม่ตายทั้งนั้น ดังจะเห็นได้ในพระสูตรต้น ๆ มีธรรมจักรกัปปวัฒนสูตร อนัตตลักขณสูตร และทรงหยั่งรู้ถึงสภาพจิตใจของบุคคลได้ทุกคน ว่ากลัวต่อความตาย ไม่อยากตาย เพราะมีความยึดมั่นต่อสังขารร่างกายอย่างเหนียวแน่นมั่นคง ด้วยอำนาจของตัณหา จึงทรงแยกแยะร่างกายออกเป็นส่วน ๆ เป็นกอง ๆ โดยชัดเจน ให้เห็นว่า ชีวิตนี้เป็นสิ่งที่ไม่น่ายึดถือ เมื่อหมดความยึดถือ ความตายก็ไม่มี หรือ ไม่กลัวตาย หรือ **ไม่มีการเกิด การแก่ การตายอีกต่อไป**

ถ้ามนุษย์ทั้งโลกนี้ มีอยู่ ๑,๐๐๐ ล้านคน จะมีใครเกิด ใครแก่ ใครตาย กันสักกี่ ๑,๐๐๐ ล้านคน เราก็ไม่เคยรู้ ไม่เคยสนใจ ไม่ได้มีความห่วงใยอาลัยใครเลยสักคน ถ้าเพื่อนฝูง ญาติพี่น้องตายสัก ๑๐ คน ค่อยกระทบกระเทือนจิตใจหน่อย ถ้าพ่อแม่ ลูกเมียตาย ยิ่งกระวนกระวายมากขึ้น แต่ก็คงไม่เท่ากับตัวเอง ความตายจึงเป็นทุกข์อย่างยิ่งที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ความสำคัญของการปฏิบัติธรรมะในพระพุทธศาสนาก็อยู่ที่ตรงนี้แหละ เป็นจุดสุดยอด เป็นจุดทำลายทุกข์ เป็นจุดทำให้ไม่ตาย

อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เกิดความกลัวตาย เป็นที่รู้ ๆ กันอยู่ทุกคนในวงการธรรมะ และชาวพุทธทั่ว ๆ ไปว่า คือ **ตัณหา**

ตัณหา ถ้าเป็นความใคร่ต่อกามคุณ คือ รูป เสียง กลิ่น รส ก็เรียกว่า ราคะ พูดกันง่าย ๆ ว่า ความรัก

ตัณหา ถ้าเป็นความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ก็เรียกว่า โลภะ พูดกันง่าย ๆ ว่า ความโลภ

ตัณหา ถ้าเป็นความไม่อยาก คือไม่อยากได้ในสิ่งที่ไม่ถูกใจ ไม่อยากมีในสิ่งที่ไม่ชอบใจ ไม่อยากเป็นในสิ่งที่ไม่พอใจ ก็เรียกว่า โทสะ พูดกันอย่างง่าย ๆ ว่า ความโกรธ

ผู้ไม่รู้ตัวว่ามีตัณหา คือไม่รู้ว่า อันความรัก ความโลภ ความโกรธ ที่มีอยู่ในจิตใจของตัวเอง และแสดงออกมาอยู่เสมอ ๆ เป็นต้นเหตุให้เกิดความทุกข์ ความห่วง ความอาลัยต่อตัวตนสังขารร่างกาย ต่อครอบครัว ทรัพย์สมบัติ และต่อความเป็นไปของโลก เรียกว่า โมหะ หรือพูดกันง่าย ๆ ว่า ความหลง

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ต้นเหตุให้เกิดทุกข์ คือความอยาก ความไม่อยาก

ต่าง ๆ นี้เอง และตัวทุกข์ ก็ได้แก่ตัวเราเอง ตลอดจนบรรดาครอบครัว ทรัพย์สินเงินทอง เกียรติอำนาจ ที่เราอยากได้และยึดถือว่าเป็นเรา เป็นของเรา

ทุกข์ เพราะตัณหาอุปาทาน ความอยากได้และยึดถือเรื่องตัวตน เรามองไม่เห็นและไม่รู้

ทุกข์ เพราะความเกิด ความแก่ และความเจ็บไข้ เราก็มองไม่เห็น ถึงจะรู้บ้างก็แก้ไขกันไปเองด้วยความหลงใหล เพ้อฝัน

เราสนใจอยู่กับทุกข์ในปัจจุบัน คือความอยากได้ ยังไม่ได้ ได้แล้วเสียไป หรือได้สิ่งที่ไม่อยากได้ เมื่อสิ่งใดสมอยากก็เพลิดเพลินจนลืมตัว ลืมทุกข์อย่างอื่น ๆ จนกระทั่งลืมความตาย

ความรู้สึกของบุคคลที่มีอยู่ต่อความทุกข์ และการสอนว่า ความถึงที่สุดแห่งทุกข์คือไม่เกิดอีก และไม่ตายอีกต่อไปนั้น จึงเข้าใจไปไม่ถึง

การแนะนำสั่งสอนตามแนวของธรรมจักรกัปปวัฒนสูตร หรืออนัตตลักขณสูตร จึงไม่เหมาะสมกับบุคคลทั่วไป พระพุทธองค์จึงต้องเพิ่มแนวการเทศนาอนุโลมให้เข้ากับความรู้สึกหรือความเข้าใจของบุคคลที่ยังมีตัณหาอุปาทาน ความอยากความยึดมั่นเหนียวแน่นอยู่ ให้ผ่อนคลายความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลงให้เบาบางลง ทีละส่วนทีละน้อย โดยชี้แจงให้เห็นทุกข์โทษและภัยด้วยอนุปุพพิกถา

ให้ผ่อนคลายความโลภ ด้วยการบริจาคทาน

ให้ผ่อนคลายกิเลสอย่างหยาบ คือ รัก โลภ โกรธ หลง ด้วยการละเว้น คือศีล ๕ ศีล ๘

ให้ผ่อนคลายกิเลสอย่างกลาง ด้วยการบริจาคเครื่องยึดถือภายนอก อันมีครอบครัว ทรัพย์สินเงินทอง เกียรติ อำนาจ ด้วยการบรรพชา

ขั้นสุดท้าย คือการพิจารณาเห็นด้วยปัญญา ถึงทุกข์โทษภัยของสังขารร่างกายด้วยอริยสัจ ๔

ทรงสั่งสอนเป็นทำนองว่า อย่ายึดมั่นอยู่กับความสุขเล็ก ๆ น้อย ๆ ชั่วครั้งชั่วคราว อันเป็นมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ แม้พรหมสมบัติเหล่านั้นเลย ปล่อยวางความยึดถือในสมบัติเหล่านั้นหมดจดเมื่อไหร่ นั่นแหละหมดทุกข์

แนวทางอย่างนี้ บุคคลผู้มีปัญญาสมัยโน้น ยังพอจะพิจารณาติดตามได้ทัน

ด้วยเหตุนี้ แม้จะมีผู้ใดมาถามว่า ชาติหน้ามีจริงหรือไม่จริง โลกหน้ามีไหมหรือไม่มี พระพุทธองค์ไม่ทรงตอบเลย สอนให้รู้จักทางที่จะให้ถึงที่สุดของชีวิตในชาตินี้อย่างเดียว เพื่อตัดตัณหาอุปาทานลงไปให้เด็ดขาด

แนวทางของอนุปุพพิกถา ยังเหลืออยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ท่านที่กล่าวว่าไม่มีโอกาสได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมนั้น อย่าตกใจไปเลย ทานและศีลที่ท่านกระทำอยู่ นั่นก็คือการปฏิบัติธรรม ตามแนวของอนุปุพพิกถาที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนแก่พระยสกุลบุตรเป็นองค์แรกเมื่อครั้งกระโน้น

ท่านบริจาคทานเมื่อใด เท่ากับท่านได้ทำลายความโลภ โลภะคือตัณหาเป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์ พระอนาคามีบุคคลยังละได้ไม่หมดจด ดังนั้น ทานจึงถือเป็นบันไดขั้นต้นของความหมดทุกข์ ทรัพย์สินเงินทอง เป็นเครื่องยึดถือนอกกาย ทำให้เกิดความห่วง ความอาลัย เป็นทุกข์มาก ตายลำบาก

ท่านตั้งใจละเว้นตามข้อห้ามของศีลเมื่อใด เท่ากับท่านได้ทำลายกิเลสลงไปหลายอย่าง มีทั้งรัก โลภ โกรธ หลง อันประกอบขึ้นเป็นเครื่องยึดถือนอกกาย ทำให้เกิดความห่วงความอาลัย เป็นทุกข์มาก ตายลำบาก

ท่านได้บรรพชาเมื่อใด แม้จะชั่วคราว เท่ากับท่านทำลายกิเลสใหญ่ ๆ

ลงไปเป็นอันมาก ทั้งรัก โลภ โกรธ หลง เท่ากับสละกิเลสภายนอกลงไปทั้งหมด มีความห่วงน้อย ทุกข์น้อย ตายสงบ

ท่านปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเมื่อใด แม้ชั่ววันชั่วคืน เท่ากับท่านได้ฝึกหัดสละอุปาทานขันธ์ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน อันจัดเป็นยอดของความทุกข์ทั้งมวล ต้นเหตุแห่งการกลัวตาย ทำให้หมดห่วง หมดทุกข์

ทาน ศีล บรรพชา และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ยังถือเป็นการบำเพ็ญธรรม ตามนัยของอนุปุพพิกถา สืบเนื่องมาจนกระทั่งตราบเท่าทุกวันนี้

ทาน และ ศีล แม้สมาธิที่เป็นสมถะ ถ้าทำด้วยหวังความสุขต่อมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ แม้พรหมสมบัติ ไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ เพราะยังประกอบด้วยตัณหาอุปาทานอยู่ จะมีความดีงาม ก็เฉพาะความสงบสุขและความเป็นอยู่ร่วมกันภายในโลกนี้ฝ่ายเดียว

ทาน ศีล และสมาธิที่ประกอบด้วยวิปัสสนา ทำด้วยปรารถนาทำลายตัณหาอุปาทาน ให้ถึงที่สุดของความดับทุกข์ เป็นแนวทางปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ มีความดีงามพร้อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม

พระพุทธองค์แม้จวนเข้าสู่ปรินิพพาน ยังทรงพระมหากรุณาตรัสสอนเป็นครั้งสุดท้ายด้วยถ้อยคำว่า **อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ** ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด ความไม่ประมาท คือความไม่ตาย ท่านที่ไม่อยากตาย จงอย่าประมาท มีสติควบคุมทีอิริยาบถของกาย และอารมณ์ของใจ เมื่อปัญญาเกิดขึ้นอย่างหมดจดสมบูรณ์เมื่อใด เมื่อนั้นแหละ จะรู้เท่าทันต่อความตาย ไม่กลัวความตาย ตายก็เหมือนกับไม่ตาย เพราะ

ไม่ต้องเกิด
ไม่ต้องแก่

ข้าพระพุทธเจ้า ขอนอบน้อมบูชาคุณแห่งองค์พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงมีความเกิด ความแก่ เยี่ยงสัตว์โลกทั้งหลาย และทรงนำความไม่ตายมาสู่ชาวพุทธทั้งมวล.

ตาย

เรื่องความตายนี้ ไม่ใช่เรื่องเก่า เพราะความตายมีอยู่ทุกกาลทุกสมัย ไม่ใช่ว่าสมัยปัจจุบันนี้จะไม่มีความตาย เป็นแต่เรามีความสนใจต่อความตายน้อยลง หรือไม่มีเลย บางคนก็กล้าตายโดยมีเหตุผลไม่สมควร

ชาวพุทธเรามักจะท่องพระพุทธภาษิตไว้เป็นคติเตือนใจอยู่เสมอว่าอปฺปมาโท อมตํปทํ ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย หรือ ปมาโท มจฺจุโนปทํ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย และ อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด อันเป็นพระพุทธพจน์สุดท้ายใกล้จะเข้าสู่ปรินิพพาน ครั้นกาลเวลานานเข้า ๆ ความมุ่งหมายของข้อธรรมนี้ก็ค่อย ๆ เลือนลางลงไป คลำหาจุดพุทธประสงค์ได้ไม่ตรงเป้าหมายว่า ความไม่ประมาท นี้คืออะไร ผู้ที่กอบโกยเอาทรัพย์สินเงินทองมาเป็นของตนเพื่อแสวงหาความสุขในชีวิตให้มาก ๆ ก็ว่าเป็นผู้ไม่ประมาท ผู้ทุจริตทั้งหลายได้กะแผนการสร้างทางหนีทีไล่ของตนไว้เพื่อความปลอดภัยในการกระทำชั่ว ก็ว่าเพื่อความไม่ประมาท ตกลงความไม่ประมาทนี้เข้าใจกันไปว่า ทำได้ทั้งทางสุจริตและทุจริต ซึ่งก็ยังไม่ตรงต่อพระพุทธประสงค์อยู่นั่นเอง ได้ยินกล่าวว่า ความไม่ประมาท คือการมีสติ และสตินี้เป็นที่รวมของธรรมฝ่ายกุศลทั้งหมด เหมือนรอยเท้าสัตว์ทั้งหลายย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง ดังนั้นการมีสติ คือยอดของธรรมฝ่ายกุศลอันจะนำไปสู่คุณงามความดีต่าง ๆ จนกระทั่งถึงความหมดทุกข์นั่นเอง เรื่องนี้เมื่อค้นดูพระพุทธภาษิตที่รวบรวมไว้ในหนังสือพุทธศาสนสุภาษิต พอจะยกเอามาอ้างได้ว่า

เอวํ วิหารี สโต อปฺปมตฺโต ภิกฺขุจรํ หิตฺวา มมายิตานิ ชาติชฺชรํ โสกปริทฺ ทวญฺจ อิเธว วิทฺวา ปชเหยฺย ทุกฺขํ

ผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ (คือ) มีสติ ไม่ประมาท เป็นผู้รู้ ละความถือมั่นว่าของเราได้แล้ว จะละชาติ ชรา โสกะ ปริเทวะ ในโลกนี้เสียได้

ดังนั้น จึงพอจะพูดกันได้อย่างสั้น ๆ และง่าย ๆ ว่า **สตินี่เองที่แบ่งแยกคนให้เป็นคนดีและคนชั่ว** ถ้าเป็นคนดี ก็เรียกว่าเป็นผู้มีสติ ถ้าเป็นคนชั่ว ก็เรียกว่าเป็นผู้ไม่มีสติ ในทางโลกเราหลงแบ่งชั้นวรรณะกันด้วยเกียรติยศ — เงิน — อำนาจ มีไพร่ — ผู้ดี คนจน — คนมี ฯ ล ฯ แต่ความจริงไม่ใช่ ทางธรรมะถือเอาสติเป็นใหญ่ ถ้าสติเกิดขึ้นเมื่อใดกุศลธรรมทั้งหลายก็เกิดตาม ทำให้มีการทำดี พูดดี คิดดี ถูกต้องไปหมดทุกอย่าง ถ้าขาดสติเสียเมื่อใด อกุศลธรรมความชั่วทั้งหลายก็เข้าชักจูงให้เกิด กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต นี่มันเป็นของมันเองอย่างนี้ต่างหาก ดังนั้น ถ้าอยากเป็นคนดี ไม่ประมาทต่อชีวิต จงเป็นผู้มีสติ

ชีวิตของคนเรานี้ มีที่ต้นด้วยการเกิด และมีที่สุดด้วยการตาย ตายแล้วจะเกิดอีกหรือไม่ เราไม่จำเป็นต้องคำนึงถึง เรื่องใหญ่ที่สำคัญที่สุดในปัจจุบัน คือเรื่องตาย ความตายเป็นความทุกข์ที่สุด ไม่มีทุกข์อื่นจะยิ่งกว่าความตาย และเมื่อชีวิตมีความตายเป็นที่สุดอยู่ด้วยแล้ว เราจะกล่าวว่า *ความตายนั่นแหละเป็นที่สุดของทุกข์ จะได้ไหม* ผมลองพูดดูแบบนี้ ท่านผู้อ่านคงจะหาว่า เป็นมิจฉาทิฏฐิแน่นอน เพราะความตายเป็นที่สุดของชีวิตนี้ก็จริง แต่ความตายหาใช่เป็นที่สุดแห่งทุกข์ไม่ เพราะความตายนี้ยังมีความเกิดซ่อนเป็นตัณหาอุปาทานอยู่เบื้องหลังอีก ซึ่งผมอยากจะกล่าวว่า เป็นหลังฉากของความตาย เรื่องนี้เรายังจะพูดไม่ถึง

กัน ผมจะพูดเพียงว่า เมื่อชีวิตนี้มีความตายเป็นเครื่องทำลายแล้ว และความตายนี้ ใคร ๆ ก็กลัวกันอย่างยิ่ง เราจะไม่ลองศึกษาเรื่องความตายกันดู สักหน่อยหรือดีกว่าจะทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ หรือหลงความสนุกสนานเพลิดเพลินจนลืมความตาย บางคนเห็นความตายเป็นของไม่สำคัญ บางคนก็มีความเห็นเลยไปถึงว่า การพูดเรื่องความตาย ทำให้เกิดความเสื่อมทรามทางสังคม ดูเถอะครับ ต่างก็ไม่ประสีประสาต่อความตายกันถึงเพียงนี้ ปมาโท มจฺจุโนปทํ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย เพราะฉะนั้น ขอให้เราได้ศึกษาเรื่องความตายกันโดยไม่ประมาทเถิด ผมจะขอเล่าเรื่องความตายในแนวใหม่ หรือเอาความตายที่เราเคยพบเห็นผ่านหูผ่านตามาแล้วเป็นอันมาก มาเล่าสู่กันฟังเสียใหม่ ลองฟังกันดูก็ได้ครับ

ชีวิต คือ สินค้า มีทุกข์เป็นต้นทุน

ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ใครจะนึกบ้างว่า จะต้องตาย

ถ้าเราจะเกิดมาเพื่อตาย จะเกิดมาทำไม เพราะชีวิตนี้มีแต่ความทุกข์ ปัญหานี้ไม่มีใครตอบได้ ผมก็ตอบไม่ได้ ท่านก็ตอบไม่ได้ เพราะว่าได้เกิดมาเสียแล้ว เป็นอันว่าต้องก้มหน้าก้มตาไปสู่ความตายโดยแน่นอนแล้ว อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งๆ ที่ไม่อยากจะตาย ถ้าอย่างนั้นเราจะเกิดมาทำไมเล่า ไม่เกิดเสียเลยไม่ดีกว่าหรือ จะได้ไม่ต้องตาย ก็ไม่ได้อีก เพราะเราเองคงจะอยากเกิดอยู่ไม่น้อย อะไรทำให้เราอยากเกิด เราก็คงจะไม่รู้ตัวของเราเอง ถ้าอย่างนั้น ลองพิจารณาดูอย่างแคบ ๆ ก่อน ในชีวิตของเรานี้ต้องการความสุขบ้างไหม ต้องการทุกคน สมมติอีกที ว่า เราต้องการเงินสัก ๑,๐๐๐ เราก็ต้องหา จะลำบากยากเย็นอย่างไรก็หามาจนได้ เมื่อได้เงินมาแล้ว เราก็ใช้จ่ายไปจนหมด เมื่อเงินหมด เราก็เป็นทุกข์ ความจริงก็ไม่อยากจะให้มันหมด แต่มันก็หมดลงจนได้ ทีนี้มาเข้าปัญหาว่า ถ้าเราจะหาเงินไว้เพื่อให้มันหมด เราจะหามันมาทำไม เพราะระหว่างหาเงินก็เป็นทุกข์ เงินหมดก็เป็นทุกข์ แต่เราก็ต้องหาไว้ หาเพื่อให้มันหมด แปลกดีเหมือนกัน เห็นไหมครับ ทำไมเราจึงต้องหา ก็เพราะมันอยาก อยากได้ อยากมี อะไรก็ตามเถอะ **เพราะอยาก จึงหา เพราะมี จึงหมด** เราไม่ได้คำนึงถึงปัญหาของความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นเพราะการหา การมี การหมดเลย เพราะอยาก ตัวเดียวเท่านั้น จึงต้องผจญต่อความทุกข์เหล่านี้ ทั้งตอนหา ตอนใช้ ตอนหมด ชีวิตของเราก็เหมือนกัน เราไม่ได้คำนึงถึงความทุกข์ ขอให้ได้เกิดเท่านั้น มันเป็นทุกข์ ทั้งตอน

เกิด ตอนใช้ชีวิต ตอนตาย เพราะว่า เราอยาก **อยากเกิด** มันอยากมาได้อย่างไร เราก็ไม่รู้เหมือนกัน เมื่อเกิดแล้วเราจะประคับประคองชีวิตของเรา ไม่ให้มันทุกข์มากขึ้น ไม่ให้มันตายก็ไม่ได้อีก มันต้องทุกข์ มันต้องตายจนได้ เราเองก็จนปัญญา หาทางแก้ไม่ได้ แต่ส่วนมากก็ไม่มีใครคิดจะแก้ *แต่กลับไปหาความสุขให้แก่ชีวิต ที่มันมีความทุกข์ประจำตัวอยู่แล้ว ให้มันทุกข์หนักยิ่งขึ้น* บางคนว่า การหาความสุขเป็นการหากำไรให้แก่ชีวิต การหาความสุขให้แก่ชีวิตนี้ ก็คล้ายกับเราต้องลงทุนซื้อสินค้ามา การขายก็เพื่อจะให้ได้เป็นกำไร ถ้าเราต้องการจะให้ได้กำไรมาก เราก็ต้องเพิ่มทุนให้มากขึ้น เช่นเราลงทุน ๑,๐๐๐ บาท ขายแล้วได้กำไร ๑๐๐ บาท ถ้าเราต้องการกำไรมากขึ้นเป็น ๒๐๐ บาท เราก็ต้องเพิ่มทุนให้เป็น ๒,๐๐๐ บาท ชีวิตของเราก็เป็นสินค้าอย่างหนึ่ง เราต้องลงทุนให้มีชีวิตขึ้นมาด้วยความทุกข์ ทุกข์เป็นต้นทุนของชีวิต ส่วนสุขนั้นคือกำไรที่เราจะหา ดังนั้น เมื่อเทียบกับสินค้าอื่นทั่ว ๆ ไป *การหาสุขให้เป็นกำไรของชีวิตมากขึ้นเท่าไรก็ต้องเพิ่มทุนคือเพิ่มทุกข์ให้มากยิ่งขึ้น* นี่เป็นกฎธรรมดา แต่เราก็ไม่เคยสนใจ บางคนนอกจากจะเพิ่มทุกข์ให้แก่ชีวิตของตนเองแล้ว ยังเกะกะระรานเพิ่มทุกข์ให้แก่คนอื่น ๆ ด้วยอีกมากมาย ก็เพราะหวังจะสุขให้มาก ๆ แต่คนเดียว แต่ก็ดูเอาเองเถอะครับ ผลสุดท้ายทุกข์เหล่านั้นก็กลับรวมมาเพิ่มให้แก่ตนเองไม่รู้จักกี่ร้อยเท่าพันทวี

เท่าที่เล่ามานี้ จะให้หมายความว่า เราอยากเกิด แต่ไม่อยากทุกข์ ไม่อยากตาย ซึ่งมันเป็นไปไม่ได้

ทำไมเราจึงไม่อยากตาย ทำไมจึงกลัวความตายกันนักหนา และทั้ง ๆ ที่กลัวนี่แหละเลยหันหลังให้กับความตาย บางคนบอกว่า ขอให้ห่างไกลร้อยโยชน์แสนโยชน์ บางคนหน้าเบ้หลับตาปี๋ทีเดียว ไม่ยอมศึกษาหรือสนใจในเรื่องของ

ความตายของเราเลย แต่ถ้าเป็นคนอื่นตาย กลับสนใจไปมุงดูกันให้แน่นไป บางคนก็เร่งความตายให้มาถึงเร็วขึ้น ทั้งที่ไม่อยากตาย ได้แก่การคาดฝันสิ่งในอนาคต รำพึงถึงวันสำคัญในวันข้างหน้า เช่นเมื่อไหร่จะถึงวันนั้นวันนี้สักที แล้วก็ เร่งชีวิต เร่งวัน เร่งคืนให้ล่วงไปโดยรวดเร็ว โดยไม่ได้คิดแม้แต่น้อยว่า เท่ากับเป็นการเร่งความตายให้มาถึงเร็วขึ้น นี่แหละครับ มนุษย์เราต้องผจญต่อความตายด้วยวิธีที่ลึกลับซับซ้อนอยู่อย่างนี้เสมอ

เพราะฉะนั้น ผมจะเล่าเรื่องการตายให้ฟังทั้ง ๆ ที่ผมก็ยังไม่เคยตาย

ความตาย เป็นวิชาการที่มนุษย์ไม่ยอมศึกษา

สรรพวิชาการในโลก มีสอนกันได้ทุกสาขา แต่วิชาที่เกี่ยวกับความตาย ท่านเคยศึกษามาบ้างแล้วหรือยัง

เมื่อผมอายุประมาณ ๖—๗ ขวบ พ่อตาย ความรู้สึกนึกคิดในการตายของพ่อในขณะนั้นไม่มีเลย ร้องไห้เพราะเห็นคนอื่นเอาผ้ามาหุ้มเอาเชือกมามัดแล้วจับพ่อใส่ลงในหีบ หลังจากนั้นก็เล่นสนุกไปตามประสาเด็ก ต่อจากนั้น ก็มีญาติผู้ใหญ่ตาย เช่น ยายบ้าง ตาบ้าง ก็ไม่มีความรู้สึกอะไรเลย เมื่ออายุได้ ๒๓ ปี แม่ตาย ขณะนั้นผมเป็นข้าราชการแล้ว รับราชการอยู่ในวังปารุสกวัน กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี จำได้ว่าวันนั้นเป็นวันเผาศพทหารที่เสียชีวิตในคราวปราบกบฏที่ท้องสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อทราบว่าแม่ตายใจหายหมด สงสาร เสียดาย แต่แล้วพอถึงเวลางานมีแขกคนนั้นมาคนนี้มา ใจก็เปลี่ยนแปรไป เพราะต้องคอยพูดคุยอยู่กับแขก ต้องคอยระวังการจัดงานให้เรียบร้อย เท่านั้นเองความเปลี่ยนแปลงในด้านจิตใจอันเกี่ยวกับความตายที่ได้รับ แต่พอมาถึงภรรยาผมตายเข้าบ้าง ทั้ง ๆ ที่ได้ศึกษาและปฏิบัติเตรียมรับความตายอยู่ทุกขณะ ก็ยังเกิดความตื่นเต้นจนพูดอะไรไม่ออก นึกอย่างเดียวว่า ไม่ควรตาย ไม่น่าตาย ผมเองต้องแข็งใจตั้งสติให้มั่นคง เอาอารมณ์ไปจดจ่ออยู่กับกิจการงานต่าง ๆ ที่จะต้องทำ มีผู้มาเยี่ยมเยียนแสดงความเสียใจ บางท่านกลับชมเชยว่ามีใจเข้มแข็งดี กว่าจะทำใจให้เป็นปกติได้ ก็ล่วงไปนาน แต่ก็ยังคิดอยู่เสมอว่า ความตายนี้ใกล้ตัวผมเข้ามาเต็มที่แล้ว แต่ถ้าเป็นคนอื่นตาย ยิ่งไม่มีอะไรเกิดขึ้น *อ้าว ตายเสียแล้วเหรอ* จะพูดก็พูดเพียงแค่นี้ หรือต่อหน้าลูกหลาน

คนตาย จะเพิ่มสำนวนอีกสักนิดว่า *โธ่ น่าเสียดาย* แต่ใจก็มิได้หวั่นไหวเปลี่ยนแปรไปด้วย ยิ่งอายุมากขึ้น ก็ได้พบกับความตายของคนอื่นมากเข้า แต่หน้าที่ธุรกิจการงานตลอดจนความเป็นอยู่ในครอบครัว จึงไม่เกิดความกังวลใด ๆ ต่อความตายของใครเลยแม้แต่น้อย คล้ายกับว่าตายก็ตายไป มีคำพูดเล่น ๆ พูดกันว่า ที่ตายก็ตายไป ที่ยังอยู่ก็เอากันไป—วัด เลยเป็นของตลกขบขัน งานศพทุกงานเกือบจะเรียกได้ว่า เป็นงานชุมนุมเพื่อนเก่ามิตรใหม่ เป็นสถานที่ประลองฝีมือหมากรุก และเล่านิทาน เมื่อสมัยผมเด็ก ๆ พระที่นิมนต์มาสวดพระอภิธรรมแก่ศพ จะต้องสวดอยู่ตลอดทั้งคืน เท่ากับเป็นเพื่อนศพหรือเป็นเพื่อนบ้าน เห็นจะเป็นที่สมัยโน้น บ้านเรือนปลูกอยู่ห่าง ๆ กัน บ้านใดมีคนตาย มักจะเกิดความว้าเหว่และหวาดกลัว จึงนิมนต์พระมาอยู่เป็นเพื่อนพอให้อุ่นใจ ก่อนสมัยผมขึ้นไป จะมีประเพณีมาอย่างไรก็ไม่ทราบ ไม่ได้ยินผู้ใหญ่เล่า แต่คงจะเหมือน ๆ กัน ประเพณีอันนี้ค่อย ๆ เปลี่ยนไป เป็นให้พระมาสวดเพียง ๒ ยาม เพื่อให้เจ้าภาพพักผ่อน บางทีก็เรียกว่าสวดปล่อย คือเมื่อ ๒ ยามแล้วก็ถวายเงินเลย ไม่ต้องมาฉันเช้า ต่อมาก็เหลือเพียงสี่ทุ่ม ตอนผมแก่อายุเข้า ๕๐ ปี ประเพณีอันนี้ก็เปลี่ยนไป เป็นนิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรมแก่ศพเพียง ๒ ชั่วโมง และไม่ค่อยมีใครนิยมเก็บศพไว้ที่บ้าน เพราะที่แคบและบ้านเรือนติดกันเป็นพืด คงจะเป็นที่รำคาญแก่กัน ประเพณีนี้ต่อไปคงจะเปลี่ยนความหมายออกไปทุกที อาจจะเป็น พอพ่อแม่ตาย ก็จ้างเจ้าหน้าที่มาเก็บศพไปเผาในเตาสาธารณะ **ความตายก็คงจะหมดความหมายเข้าไปทุกที** จนกระทั่งไม่มี ไม่ใช่ว่าไม่ตาย เป็นแต่ ความหมายของการตายไม่มี

เมื่อพูดถึงความหมายของการตายไม่มี ทำให้นึกถึงพวกทาสในสมัยโบราณที่ถูกใช้ให้รบทัพจับศึก หรือแม้การทำงานที่ต้องหมิ่นเหม่ต่ออันตราย ก็จำใจต้อง

กระทำโดยไม่คำนึงถึงความตาย และเมื่อพูดถึงพวกทาส ซึ่งเป็นพวกที่ไม่ต้องคำนึงถึงความตายแล้ว ทางธรรมะที่ท่านเปรียบไว้ ว่าเป็นพวก ทาสรัก ทาสโลภ ทาสโกรธ ทาสหลง พวกทาสเหล่านี้จึงไม่ต้องคำนึงถึงความตายเหมือนกัน ความตายประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ เราอาจจะเรียกชื่อเสียใหม่ก็ได้ เช่น

ตายเพราะความรัก—โลภ	เรียกว่า	**ยอมตาย**
ตายเพราะความโกรธ	,,	**ลืมตาย**
ตายเพราะความหลง	,,	**กลัวตาย**
ตายด้วยความรักชาติ—ศาสนา ของทหาร	,,	**กล้าตาย**

ผู้ที่จะนึกถึงความตาย กลัวความตาย ก็ต่อเมื่อใกล้ความตายจริง ๆ เท่านั้น และขณะนั้น ก็แก้ไขอะไรไม่ทันเสียแล้ว

ท่านที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ และที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป ลองสังเกตดูคนอื่นก็ได้ หรือถ้าจะให้ดีจงสังเกตดูที่ความรู้สึกของตนเองว่า เวลามีรัก หรือโลภ หรือโกรธหลง เข้ามาท่วมท้นในหัวใจ ขณะนั้นไม่คำนึงถึงความตาย ไม่คำนึงถึงความเสียหาย ไม่คำนึงถึงอะไรทั้งหมด จะพูดเป็นภาษาสมัยใหม่ว่า ว่างจากตัวตนแล้วก็ได้ จิตใจจดจ่ออยู่กับรักของตนที่จะให้สมหวัง—อยู่กับโลภของตนที่อยากได้มา—อยู่กับโทสะของตนที่อยากให้เป็นสมดังใจ มีภาษิตเปรียบเทียบเอาไว้ว่า

ถ้าเป็นความหลง ก็เห็นกงจักรเป็นดอกบัว
ถ้าเป็นความโกรธ ก็เห็นช้างเท่าหมู
ถ้าเป็นความรัก ก็เห็นยาพิษเป็นน้ำผึ้ง

ถ้าเป็นความโลภ ยังไม่ทราบว่าเปรียบกับอะไร เห็นเงินเป็นพระเจ้าก็ได้ละมัง

ลองพิจารณาดูเถิดว่า ภาษิตโบราณนี้ท่านเปรียบไว้เป็นความจริงหรือไม่

ต่อไปภาษาธรรมะอาจจะเสื่อมสูญไป จำภาษิตเหล่านี้ไว้ก็ได้ ถ้าเข้าใจก็หมายความว่าเข้าถึงธรรมะเหมือนกัน ท่านที่มีเกียรติ มีเงิน มีอำนาจ จึงไม่ค่อยคำนึงถึงความตาย เพราะหน้าที่ธุรกิจหรือครอบครัวเข้ามาผูกพันจิตใจให้กำหนดจดจ่ออยู่แต่ในเรื่องของ รัก โลภ โกรธ หลง เหมือนเมื่อผมเป็นเด็ก ๆ ที่เล่าไว้ในตอนต้น

เมื่อคนเราไม่คำนึงถึงความตาย ไม่ใช่ว่าจะไม่กลัวความตายก็หาไม่ คนจำพวกนี้ เมื่อถึงคราวจะต้องตาย กลับหวาดกลัวเสียยิ่งกว่าอะไรหมด จะเห็นได้ในเวลาบ้านเมืองมีสงคราม หรือถูกปล้นถูกทำร้าย แม้กระทั่งการป่วยไข้ได้เจ็บ สภาพต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นพยานได้ดีว่า ผู้ที่ตกอยู่ในฐานะเช่นนั้นยอมเสียทั้งหมด ไม่ว่าอะไร แม้ทรัพย์สมบต บ้านเรือน กระทั่งครอบครัว ขอเพียงให้มีชีวิตรอดอยู่ต่อไปเท่านั้น เมื่อสมัยสงคราม ชายคนหนึ่งห่อข้าวของทรัพย์สมบัติอันมีค่าใส่ถุงสพายบ่าตัดสินใจว่า แม้ลูกระเบิดจะตกทำลายบ้านช่องพินาศไปแล้ว ก็ยังพอมีสมบัติติดตัวอยู่บ้าง พอมีสัญญาณภัยเกิดขึ้นก็สพายห่อไปยืนอยู่ใกล้หลุมหลบภัย ระหว่างเครื่องบินยังห่างอยู่ก็วางห่อของไว้ข้างตัวก่อน แต่พอเครื่องบินข้าศึกบินผ่านได้ยินเสียงลูกระเบิดวิ่งตัดอากาศลงมาอย่างรวดเร็วกลับเผ่นหนีลงหลุม ทิ้งห่อสมบัติไว้ปากหลุมนั้นเอง นี่เป็นพยานยืนยันว่า คนเรานี้กลัวความตายยิ่งกว่าอะไรหมด

ผู้ที่ฆ่าตัวตายนั้น เป็นผู้ที่ตกอยู่ในจำพวกความรัก ความโลภ ความโกรธท่วมท้นอยู่ในใจ ถ้าพ้นเวลานั้นหรือขณะนั้นไปแล้ว ก็ไม่กล้าฆ่าตัวตาย แต่กระนั้นคนที่จะฆ่าตัวตายนั้นยังต้องย้อมใจด้วยเหล้าจนมึนเมา กลายเป็นเพิ่มความหลงเข้าไปด้วยจึงลงมือได้ ชาวต่างประเทศคนหนึ่งกล่าวว่า เมืองไทยของเรานี้ฆ่ากันตาย หรือฆ่าตัวตายกันอย่างง่ายดายที่สุดในโลก เขาว่าในต่างประเทศกว่าจะฆ่ากันได้ ต้องใช้ความพยายามกำหนดแผนการณ์กันนับเป็นปี ๆ กว่าจะลงมือได้ แต่อย่างไรก็ตามทุกคนก็ยังประหวั่นพรั่นพรึงต่อความตายอยู่ไม่น้อย บางคนก็เก็บความรู้สึกนี้ไว้

ภายในได้สนิทดี บางคนเป็นอะไรนิดหน่อยก็เอะอะโวยวายให้คนช่วยเสียแล้ว

นี่แหละครับ เมื่อความตายเป็นสิ่งจะต้องเกิดขึ้นแก่ชีวิตของเราแน่นอนแล้วเช่นนี้ ทำไมจึงไม่ศึกษาถึงเรื่องของความตายกันบ้าง แปลกแท้ ๆ ศิลปวิทยาการในโลกนี้เราเรียนกันได้ทุกสาขา เรียนมาเพื่อเพิ่มพูนความรัก โลภ โกรธ หลง ให้มากขึ้น เรายังแย่งกันศึกษา อ้างว่า วิชาเป็นความจำเป็นต้องศึกษาเพื่อความเป็นอยู่ในโลกอย่างมั่นคง มีเงิน มีเกียรติ มีชื่อเสียง *ก็ความเป็นอยู่ในโลกนี้ นอกจาก มีเกิด มีแก่ มีเจ็บ มีตาย แล้ว ยังจะมีอะไรอื่นอีกเล่า* การเกิด เราก็มีการศึกษากันแล้ว มีแพทย์ มีโรงพยาบาล คอยให้ความช่วยเหลือประคับประคองให้เกิดดีมีชีวิตรอดอยู่ การเจ็บ เราก็มีการศึกษามาอย่างดีแล้วเช่นกัน ที่จะป้องกันและรักษาให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ แม้การครองชีวิตอยู่ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เราก็มีสรรพวิชาการต่าง ๆ ศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้การครองชีพเป็นไปโดยสะดวก แต่ การตายนี่ล่ะ ซึ่งก็เป็นสิ่งจำเป็นของชีวิตอย่างยิ่งทำไมไม่ศึกษากันไว้บ้าง แม้ทางโลกไม่มีสอน ทางธรรมก็มีสอนไว้ ที่วิชาความตายไม่แพร่หลายเหมือนวิชาอื่น ๆ ก็เพราะเราไม่คำนึงถึงความตาย อย่างว่าไว้เมื่อตอนก่อนต่างหาก แม้แต่ความแก่ หมอก็จนปัญญาแล้ว ไม่มีทางแก้ ต่างคนต่างแก้กันเอาเองอย่างทุลักทุเล ลงท้ายก็ต้องปล่อยให้แก่ไปตามยถากรรม ส่วนเรื่องความตายกลับไม่สนใจกันเลย ทั้ง ๆ ที่กลัวตายด้วยกันทุกคน ท่านเห็นความจำเป็นไหมล่ะ ว่าควรจะศึกษาเรื่องความตายเอาไว้ จะปล่อยทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้เหมือนเมื่อตอนเกิด จะถูกหรือ เมื่อตอนเกิด ดีอยู่ที่ว่ามีวิชาทางโลกเข้าช่วยไว้ แต่ **ตอนตาย โลกไม่เคยสอนใครเลย** ว่า จะตายอย่างไร จึงจะตายดี จนกระทั่งเรากลัวความตายทั่วกันไปหมดเช่นนี้ เพราะอย่างนี้แหละ จึงขอเล่าเรื่องความตายมาให้ฟังกันเป็นการศึกษา.

ตายอย่างไม่มีเงื่อนไข

จะเป็นการภาวนาด้วยมรณสติ หรืออศุภกรรมฐาน หรือจะเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เห็นความเกิดดับ ๆ ๆ ของรูปนาม ตามตำราอย่างใดก็ตาม ถ้าไม่เข้าถึง มรรคญาณอันจะประหารกิเลสตัณหาอุปาทานให้ขาดสิ้นหรือบรรเทาเบาบางลงบ้างแล้ว ความกลัวตายก็ยังคงมีอยู่นั่นเอง เพราะในการเจริญกรรมฐาน หรือการทำใจอย่างแนบเนียนต่อความตายเหล่านั้น ตัวเรายังไม่ตาย ความรู้สึกยังไม่เกิดขึ้นถึงขนาดต่อความตาย ถ้าถึงเวลาใกล้จะตายเข้าจริงๆ เวลาเข้าด้ายเข้าเข็มเช่นนั้น จะเป็นอย่างไร

ในสงครามทุกครั้ง เมื่อผู้ชนะเด็ดขาดเข้ายึดครองดินแดนแล้ว ผู้แพ้มักจะต้องมีการ ยอมแพ้โดยปราศจากเงื่อนไข ในสงครามชีวิตระหว่างความเป็นกับความตาย และเมื่อจะมีการแพ้ชนะกันในที่สุด ก็จะต้องมีการ **ตายโดยปราศจากเงื่อนไข** ดุจกัน แม้กระนั้น เราก็ยังหวัง เงื่อนไขบางประการ สุดแต่ผู้ชนะจะยินยอม หรือด้วยความเมตตาปราณีอันจะมีอยู่ต่อคุณงามความดีของผู้แพ้อยู่บ้าง

มีเพื่อนผู้หนึ่งมาถามผมว่า แม้เขาจะเจ็บหนักหนาอย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่ได้นึกถึงความตาย เพราะยังเชื่อหมอเชื่อยาอยู่ แต่เขาเล่าว่าถ้าหากขณะใดขณะหนึ่งได้ยินผู้พยาบาลบอกหนทางว่า อรหํ หรือ พุทโธ แก่เขา เขาคงจะรู้สึกตายแน่ จิตใจคงจะเสียวสยองต่อความตายอันจะเข้ามาถึงแน่นอนในอีกไม่กี่วินาทีข้างหน้านี้ เขาจะทำอย่างไรดี

ผมตอบว่า ก็ไม่มีทางจะทำอะไรอย่างอื่น นอกจากจะต้องตกอยู่ในท่ามกลางความโศก ปริเทว ทุกขโทมนัส อุปายาส อย่างหนัก เพราะบุญกุศลคุณงามความดีอะไร คุณก็ไม่ได้ทำไว้ไม่ใช่หรือ จึงต้องตายตามยถากรรม

เขาถามต่อไปว่า สำหรับคนอื่น ๆ ล่ะ จะเป็นอย่างไร

ผมตอบว่า ความตายมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ตายอย่างมีเงื่อนไข กับ ตายอย่างไม่มีเงื่อนไข

๑. **ตายอย่างมีเงื่อนไข** หมายความว่าใครมี **ทาน** มีเมตตา หมั่นกระทำอยู่เสมอในขณะที่มีชีวิตอยู่ หรือมีคุณธรรมความดี ดังที่กล่าวไว้ในศุภสูตร ๗ ประการ (ฝ่ายข้างดี) เมื่อตายแล้ว ชาติหน้าจะได้เกิดเป็นมนุษย์ที่เพียบพร้อมไปด้วยความสุขทุกประการ

ใครเป็นผู้มี **ศีล** บริสุทธิ์ มีหิริโอตตัปปะ เมื่อตายแล้วย่อมจะได้ไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ เสวยความสุขนานาประการ

ใครเป็นผู้เจริญ **สมาธิ** ในกรรมฐานใด จนได้ฌาน ตายแล้วย่อมไปเกิดเป็นพรหม มีความสุขอันยืนนาน

ถ้าใครทำได้อย่างนี้ ก็มีโอกาสที่จะ ตายอย่างมีเงื่อนไข คือถึงจะเป็นผู้แพ้ ก็ยังได้รับความผ่อนปรนได้บ้างตามคุณธรรมที่มีอยู่ประจำตน

ที่จริงคำถามคำตอบข้างต้นนี้ ก็ยังไม่ใกล้ความจริงอะไรนัก เพราะผู้ถามไม่ได้ใกล้จะตาย เป็นแต่วาดภาพตอนใกล้จะตายขึ้นมาเอง ถ้าถึงระยะนั้นเข้าจริงๆ จะมีความรู้สึกอย่างใดหรือไม่ เขาเองก็ยังไม่รู้

๒. **ตายอย่างไม่มีเงื่อนไข** เมื่อคราวมีการประหารชีวิตโจรปล้นตลาด ๖ คนที่อยุธยา ได้กระทำกันอย่างเปิดเผย มีนักหนังสือพิมพ์ นักข่าว นักภาพตลอดจนเจ้าหน้าที่และประชาชนไปดูกันอย่างเนืองแน่น นักข่าวเข้าสัมภาษณ์นักโทษ

ประหารเหล่านั้น ส่วนมากก็ได้ความเพียงว่า ปลงตกแล้ว เคยฆ่าเขามามาก ก็ต้องถูกฆ่าบ้าง คำว่าปลงตกนี้ก็ไม่ใช่ความจริงอะไรนัก เพราะตนเองจะต้องถูกฆ่าโดยหลีกเลี่ยงอะไรไม่ได้แล้วและขณะนั้นก็ยังไม่ใกล้เวลาประหาร เวลาที่ใกล้ชิดกับความตายที่สุด คือตอนได้ยินคำสั่ง **ยิง** หรือถูกกระสุนนัดแรก ผู้ใกล้ชิดอยู่กับนักโทษผู้ถูกประหารกล่าวว่า เมื่อได้ยินคำสั่งยิง ทุกคนลืมตาโพลง แสดงว่ามีความตื่นเต้น ตกใจต่อความตายที่เข้ามาถึงแล้ว

บางทีอาจจะมีสภาพบางอย่างเกี่ยวกับธรรมชาติ ช่วยให้เกิดความรู้สึกทุเลาเบาบางจากความกลัวตายในขณะเมื่อใกล้จะตายลงได้บ้าง เช่น เพราะป่วยนาน เพราะร่างกายแก่ชรา

ในกรณีป่วยนาน ผู้ป่วยอาจต้องผจญต่อความทุกข์ทรมานจากความป่วยเจ็บ การนอนแซ่วอยู่กับที่ ลุกนั่งไม่ได้ จะกินจะถ่ายแต่ละครั้งต้องอาศัยลูกหลานให้คอยช่วยเหลือ ได้ดังใจบ้าง ไม่ได้ดังใจบ้าง การเงินขาดแคลน อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ค่อย ๆ เปลี่ยนใจจากความกลัวตาย เป็น ยอมตายโดยปราศจากเงื่อนไข เพราะดิ้นไม่ได้ แต่บางคนยังอุตส่าห์รำพึงรำพันว่า เมื่อไหร่จะตายเสียที ทรมานเหลือเกิน ทั้ง ๆ ที่ความรักชีวิตก็ยังมีอยู่

อีกอย่างหนึ่ง เพราะผ่านวัยต่าง ๆ ไปจนร่างกายแก่ชรา คนแก่ส่วนมากมีความเฉยเมยต่อชีวิตร่างกาย เพราะได้ผ่านวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยครองเรือนมีความจำเจอยู่กับชีวิต ซึ่งที่จริงก็ไม่มีอะไร มีแต่กินกับนอน และหาความสุขตามแต่จะหาได้ไปชั่ววันหนึ่ง ๆ เบื่อหน่ายต่อความเป็นอยู่ ร่างกายอ่อนเพลีย แรงน้อยถอยกำลัง เจ็บออด ๆ แอด ๆ สามวันดีสี่วันไข้ อะไรเหล่านี้ ทำให้จิตใจหมดความคึกคะนอง พบปะเพื่อนฝูงเข้าที่ไหน ก็ถอนใจใหญ่ รู้ข่าวคนนั้นตายคนนี้

ตาย ก็รำพึงถึงตัวว่า เหลืออยู่แต่เรา หมดอาลัยตายอยากกับชีวิต แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่อยากตาย บางคนความล่วงไปของวัย ก็ไม่ทำให้เบื่อหน่ายต่อชีวิต คุยอวดว่ายังเตะปี๊บดังอยู่ก็มี อาศัยอำนาจทางการเงินเพิ่มพูนความสุขต่อไปไม่มีขอบเขต โดยไม่คำนึงถึงความตายก็มี มีผู้พูดเสมอว่าเรื่องอะไรจะต้องไปนึกถึงความตายให้จิตใจหดหู่เศร้าหมอง ไม่เป็นอันประกอบการทำมาหากิน

น่าคิดว่า จิตใจของคนที่ใกล้จะตาย หากยังได้ยินผู้บอกทางเบื้องหน้าอยู่ว่า อรหํ หรือ พุทโธ คงคล้าย ๆ กับนักโทษประหารที่กำลังเงี่ยหูฟังคำสั่ง ให้ยิงถ้าหูอื้อไม่ได้ยินเสียก็คงรู้แล้วรู้รอดไป

ผมถามเพื่อนผู้หนึ่ง ถูกแทงในขณะที่กำลังตลุมบอนชกต่อยต่อสู้กัน เขาบอกว่าถูกแทงเมื่อไหร่ไม่รู้ รู้สึกแต่ว่าเหงื่อมันเหนียวเหนอะอยู่ที่สีข้าง เอามือลูบดูจึงเห็นเป็นเลือด เลยตะโกนบอกเพื่อนว่า อั๊วถูกแทงโว้ย พวกที่กำลังต่อสู้กันอยู่ก็ผละหนีไป เพื่อน ๆ ช่วยกันประคองเอาขึ้นรถจะมาส่งโรงพยาบาล ระหว่างทางที่นั่งรถมาไม่รู้สึกเจ็บเลย แต่รู้สึกว่ามองอะไรไม่เห็น มันมัว ๆ สลัว ๆ ไปหมด จึงร้องถามว่า อั๊วหลับตาหรือลืมตา เพื่อนบอกว่าลืมตา จึงนึกว่า เอ ถ้าจะตายละมัง แล้วก็หมดความรู้สึกไป มารู้สึกตัวเอาที่โรงพยาบาลเมื่อได้ทำบาดแผลเรียบร้อยแล้ว หากจะตายไปจริง ๆ ในขณะนั้น ก็รู้สึกว่าคงจะตายสบาย แต่นั่นแหละแบบนี้ก็เรียกว่าตายโดยไม่มีเงื่อนไขเช่นเดียวกัน

เพื่อนถามต่อไปว่า ถ้าอย่างนั้น คำว่าตายตามยถากรรม หมายความว่าอย่างไร

ผมตอบว่า ตายตามยถากรรม ก็คือตายอย่างปราศจากเงื่อนไข สุดแต่บุญกรรมจะนำไป ตามหลักธรรมที่กล่าวถึง มรณาสันนวิถี ซึ่งจะมีกรรม กรรมนิมิต คตินิมิต มาทำให้เป็นอารมณ์ให้จิตยึดไปเป็นปฏิสนธิจิต ดีบ้างชั่วบ้าง ตามแต่

อารมณ์ใดจะมาปรากฏ ที่ผมเคยเขียนเอาไว้หลายแห่งแล้ว เช่นในเรื่องก่อนสิ้นลมปราณที่จะนำมารวมพิมพ์ไว้ในตอนต่อไป

เพื่อนถามต่อไปอีกว่า ได้ทราบว่า เรามีวิธีการที่จะสร้างอารมณ์ที่ดีเมื่อใกล้จะตายได้ เช่นคำบอกหนทางว่า อรหํ หรือ พุทโธ หรือให้ดูพระพุทธรูป หรือให้ฟังพระสวด พระเทศน์

ผมก็ตอบว่า ไม่มีทาง ทางนั้นอาจจะมี แต่ก็ไม่มีทาง ใครเคยชินอยู่กับกรรมดีหรือชั่ว ก็จะมีแต่กรรมเหล่านั้นแหละมาเป็นอารมณ์ คนที่ยอมตายเพราะความรัก ยอมตายเพราะความโลภ ยอมตายเพราะความโกรธมีอยู่ทั่วไป คนที่ทำกรรมดีเสียอีก หากความดีนั้นมีอยู่ไม่มั่นคง ก็ยังเกรงความตายอยู่ ถ้ายังกลัวตายอยู่ตราบใด กรรมชั่วก็เข้าชักจูงได้ง่าย เพราะความกลัว คือความไม่พอใจไม่ถูกใจก็ คือตัวโทสะนั่นเอง ตามชาดกที่พระท่านเทศน์มีอยู่ถมไป ข้อสำคัญคนที่ใกล้จะตายนั้น ทวารเปิดแล้ว ไม่ยอมรับผัสสะทุกทาง บอกอะไรก็คงจะไม่ได้ยิน ถ้าจะบอกหนทาง ก็ควรบอกเมื่อก่อนจะตาย จะได้สะสมอารมณ์ที่เป็นกุศลไว้ ตัวอย่างของจริงในสมัยปัจจุบันนี้มีอยู่รายหนึ่ง คือชายผู้หนึ่งป่วยหนักใกล้จะตาย มีผู้บอก อรหํ แล้วก็สิ้นสติไป แต่ไม่ตาย เมื่อฟื้นขึ้นโรคที่เป็นอยู่กลับทุเลาลง จึงเล่าอาการให้ฟังว่า เมื่อใกล้จะสิ้นสติไปนั้น เหมือนตกอยู่ในความมืด มองอะไรไม่เห็นเลย อยากจะได้รับแสงสว่างเหลือเกิน และขณะนั้นต้องการความเงียบสงัดที่สุด พอได้ยินเสียงบอกทาง รู้สึกว่าดังก้องกังวาลไปหมด ไม่ได้ยินว่าเป็นเสียงอะไร ความตกใจก็เลยสิ้นสติไป ชายผู้นั้นขอร้องไว้ว่า คนใกล้จะตายนั้นต้องการแสงสว่าง และต้องการความเงียบ เพื่อทำใจให้สงบ ลองสังเกตดูว่าการบอกทางแก่ผู้ใกล้จะตายนี้ ผู้บอกมักจะบอกเสียงดัง บางทีพูดกรอกหูลงไปเลยกลัวจะไม่ได้ยิน เรื่องทำนองนี้เอาไว้เล่ากันคราวหลัง

เงื่อนไขแห่งความตายนี้ เราจะสร้างเอาเองตามชอบใจไม่ได้ ท่านที่เคยอ่านพระสูตร คงจะจำได้ว่า ได้มีการสร้างอารมณ์ดีอันเป็นกุศลให้แก่ผู้ใกล้จะตาย เช่นเรื่องนายพรานล่าสัตว์ ตาพรานคนนี้เมื่อใกล้จะตาย เพราะเหตุที่ทำอกุศลไว้มาก จึงมองเห็นเป็นหมาป่าหรือหมาดำรุมล้อมไล่กัด มีอาการทุรนทุราย ฝ่ายบุตรนายพรานซึ่งเป็นพระอรหันต์เห็นเข้าก็รู้ว่า ถ้าบิดาของท่านตายไปในขณะนี้ จะต้องไปสู่ทุคติ มีนรกเป็นต้นแน่นอน จึงนำบิดาใส่แคร่หามไปยังพระเจดีย์แห่งหนึ่งอันเป็นที่บรรจุอัฐิพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดนิมิตอันเป็นกุศล ในที่สุดตาพรานก็มองเห็นเป็นนางฟ้า จึงบอกกับบุตรว่านั่นแน่ แม่เจ้าเขามาชวนแล้ว ตาพรานคนนี้คงจะมีอารมณ์หนักอยู่ในกามคุณ แต่เมื่อเป็นนิมิตดี พระอรหันต์ผู้เป็นบุตรก็เบาใจคือถึงอย่างไรก็ช่วยให้บิดาไปเกิดดีเสียชาติหนึ่งก่อนเป็นการสนองคุณ เรื่องทำนองนี้ได้นำมาเป็นประเพณีบอกทางให้แก่ผู้ใกล้จะตาย ที่ได้ยินได้ฟังกันมาแต่โบราณ ปัญหาจึงมีว่า คนเราจะสร้างอารมณ์กุศลให้แก่ตนเองเมื่อใกล้จะตายได้หรือไม่ ถ้าสามารถจะสร้างได้ตามตัวอย่างในพระสูตรข้างต้นนั้นแล้ว ใครที่ทำชั่วบาปอกุศลก็คงจะไม่ตกใจ พอใกล้จะตาย ก็นึกถึง พุทโธ หรือ อรหํ หรือ ดูพระพุทธรูปฟังพระเทศน์พระสวดมนต์ ก็ช่วยให้ตายไปเกิดในที่ดีมีความสุขได้ ความจริงคงจะไม่ใช่ทำได้ง่าย ๆ อย่างนั้น เพราะคนทำบาปอกุศลอย่างหนัก เช่นครุกรรม คงไม่มีอะไรจะช่วยได้ แม้ทำเป็นอาจินนกรรม ก็ยากที่จะหันเหจิตใจเมื่อใกล้จะตายได้ง่าย ๆ คนใกล้จะตายมีความกลัวตายเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ความหวาดเกรงต่อบาปอกุศลที่ตนทำมีแต่จะเพิ่มพูนมากขึ้น ผู้ร้ายฆ่าคนตายบางคน ฟังเล่ากันมาว่า แม้เวลาจะกินเหล้ากินน้ำ หน้าคนตายยังมาปรากฏในถ้วยแก้วก็ยังมี เพราะฉะนั้นในทางปฏิบัติแล้ว ไม่มีอะไรจะช่วยได้ เหมือนชายคนหนึ่งที่กลัวความมืดกลัวเสียงดังที่เล่ามาแล้ว ผู้ทำบาปอกุศลมามากต้องเป็นไปตามกรรมที่จะจัดสรร ไม่มีใครมี

อำนาจเหนือกรรมแน่นอน แม้กระทั่งพระพุทธองค์และพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ว่าตายอย่างปราศจากเงื่อนไขหรือตายตามยถากรรมนั้นก็คือ สุดแล้วแต่กุศลกรรมอกุศลกรรมจะบันดาลให้เป็นไป หนุ่มสาวบางคู่หมดหวังในความรักในชาตินี้ ฆ่าตัวตายโดยอธิษฐานไปครองรักกันชาติหน้า นี่ก็เห็นจะไม่มีทาง สร้างกรรมดีร่วมกันไว้ในชาตินี้มาก ๆ บางทีจะมีหวัง ท่านที่ฆ่าตัวตาย หรือแม้จะตายอย่างปกติโดยสร้างความหวัง หรืออธิษฐานเงื่อนไขขอให้เป็นไปตามความหวังในชาติหน้าก็น่าจะไม่เป็นไปได้สมเหตุผล เพราะได้หวังผลอย่างลม ๆ แล้ง ๆ ไว้โดยปราศจากเหตุอันควร จึงไม่มีอะไรจะได้ผลกว่าการสะสมความดีงามอันเป็นบุญกุศลไว้ให้มากที่สุดที่จะมากได้ในชาตินี้ เพื่อเงื่อนไขอันดีในชาติหน้า ไม่มีใครสามารถจะบอกได้ว่าตายไปแล้วชาติหน้าจะมาเกิดเป็นนั่นเป็นนี่ หรือไม่มีใครจะขอเงื่อนไขให้แก่ตนเองว่า ถ้าฉันตายก็ต้องให้ฉันมาเกิดที่ดีต่อไปนะ คงไม่มีใครทำได้

สุดท้ายเพื่อนถามอีกว่า ถ้าตายโดยอุบัติเหตุกระทันหันล่ะ จะเป็นอย่างไร

ผมให้คำตอบว่า อะไรก็ตามที่จะเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายโดยกระทันหันจิตไม่ได้ดับลงทันทีทันใดพร้อมกับเสียงปึ้น จะอย่างไรก็ตาม จิตจะต้องน้อมเข้าสู่ความตาย อันจะบังเกิดแก่ตนในขณะนั้นก่อน อันเป็นช่องทางให้อารมณ์ของกรรมกรรมนิมิตคตินิมิต มาบังเกิดแก่จิตจนได้ ผู้ไม่มีกรรม กรรมนิมิต คตินิมิต มาปรากฏในตอนตาย จะมีอยู่ก็แต่พระอรหันต์เท่านั้น

กล่าวได้ว่า พระอรหันต์ก็ตายไปอย่างปราศจากเงื่อนไขเช่นเดียวกันจะผิดกันก็แต่ว่า ไม่ยอมรับเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะไม่อยู่ในฐานะผู้แพ้สำหรับปุถุชนที่ตายอย่างปราศจากเงื่อนไขนั้น ต้องยอมรับชดใช้กรรมไปโดยปราศจากเงื่อนไข สุดแต่จะกะเกณฑ์ แต่ความตายของพระอรหันต์ ตายไปโดย

ไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งทางดีและทางชั่ว ความตายของท่านจึงเรียกว่า **นิพพาน** ตายอย่างปราศจากภาระใด ๆ ผูกพัน

น่าสรรเสริญผู้ใหญ่ ๆ โบราณ จะทำการอย่างใดหรือกล่าวคำใด มักจะมีความหมายของธรรมะปะปนอยู่ โดยคนสมัยใหม่นี้รู้ไม่ถึง อย่างเช่นหาทางช่วยจิตใจผู้ใกล้จะตายให้อยู่ในอารมณ์ที่เป็นกุศล เพราะผู้ใกล้จะตาย หรือเรียกว่าเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ผู้ตายย่อมหมดสติ ไม่มีอะไรยึดถือ ใจคอเคว้งคว้างเพราะความไม่เคย ความหวั่นเกรง สุดแต่กรรมใดจะชักนำไปตามยถากรรม ผู้ใหญ่โบราณจึงหาวิธีช่วย คือบอกหนทาง เช่น อรหํ พุทโธ ให้ผู้ตายได้ยินเสียก่อนตาย จะได้ไม่ยึดถืออารมณ์ชั่วต่าง ๆ ที่เคยทำ หรือจัดพระพุทธรูปเอาไว้ให้ดู หรือฟังพระเทศน์ ฟังพระสวดมนต์ บทสวดมนต์ที่ศักดิ์สิทธิ์ก็มีบทโพชฌงค์ ซึ่งเป็นบทที่นิยมกันมาแต่ครั้งพุทธกาล แม้พระพุทธองค์เองก็ยังให้พระสาวกมาสาธยายให้ฟังเป็นการกล่อมอารมณ์เวลาเจ็บไข้ ส่วนจะได้ผลเพียงใดนั้น ไม่มีอะไรเป็นข้อยืนยันบางท่านเปรียบความตอนนี้ไว้ว่าเหมือนคนตกน้ำว่ายน้ำไม่เป็น ขณะสำลักใกล้จะตายอยู่นั้น เห็นอะไรอยู่ใกล้ย่อมยึดเกาะไว้ ไม่เลือกว่าจะชั่วหรือดี ส่วนคนว่ายน้ำเป็นนั้น เปรียบเหมือนคนไม่ประมาทต่อความตาย มีทาน ศีล สมาธิ ปัญญา ได้บำเพ็ญไว้เพื่อช่วยเหลือในตอนจะตาย

ผมจำได้ว่า ท่านผู้ใหญ่สมัยโบราณบางท่าน หรืออาจจะมีอยู่ในสมัยปัจจุบันนี้ตามชนบทบ้างก็ได้ ท่านมีวิธีพิจารณาความตายด้วยวิธีแปลก คือท่านได้ต่อโลงสำหรับใส่ศพของท่านเองเตรียมไว้ภายในบ้าน บางท่านก็ใช้โลงใบนั้นแหละเป็นที่นั่งที่นอนประจำวันไปเลย ผมคิดว่าแบบที่ท่านทำนี้ ก็เป็นกรรมฐานที่ดีไปอย่างหนึ่งเหมือนกัน แต่ไม่ทราบว่า ท่านจะลดความกลัวตายไปได้แค่ไหน เห็นจะต้องการให้เกิดความเคยชินกับความตายอันจะมาถึงในอนาคตก็ได้

ประเพณีของไทยเราอีกอย่างหนึ่งที่นึกได้ ก็คือการเก็บกระดูก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ใส่โกศใส่โถเอาไว้บูชา ถึงปีที่ก็มีการทำบุญบังสุกุลแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้การเก็บกระดูกไว้นี้ นอกจากจะเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูกตเวทีตามที่เข้าใจกันแล้ว กระดูกนี้ก็เป็นเครื่องหมายแห่งความตายได้เหมือนกัน เพราะเป็นเครื่องระลึกเตือนใจว่าท่านผู้ใหญ่เหล่านี้เคยอุปการะเลี้ยงดูอุ้มชูเรามา ให้ความเมตตากรุณามาจนชีวิตท่านหาไม่ เดี๋ยวนี้เหลือแต่กระดูก เป็นอศุภ อยู่กับเราเป็นอนุสรณ์ความทรงจำว่า ชีวิตของคนเรานี้ มีความตายเป็นที่สุดทุกคน อย่าประมาทมัวเมา เพลิดเพลินหลงใหลอยู่กับ รัก โลภ โกรธ หลง เหล่านั้นเลย

เรื่องความตายนี้ไม่ยาก ถ้าหากท่านได้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็รู้ชั้นเชิงเล่ห์เหลี่ยมของความตายโดยละเอียด ประจันหน้าต่อความตายเข้าเมื่อไหร่เราก็พอจะรู้เท่าทัน ไม่ยอมปล่อยตัวให้ตายไปโดยปราศจากเงื่อนไข ถึงยังไง ๆ ก็พอจะเจรจาหาเงื่อนไขที่ดีไว้ช่วยตนเองได้ ไม่อับจนไปเสียทีเดียว.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ ๗๙, ๘๓ ถนนบำรุงเมือง พระนคร โทร.๒๐๓๗๔ นางบุญชู ธรรมาชีวะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๐